

REMEI BOSCH I SALAMÓ

CRÒNICA D'UNA VIDA A CONTRACORRENT

UNA PIONERA EN TEMPS DE DICTADURA

MESTRA I PRIMERA REGIDORA DE
L'AJUNTAMENT DE FIGUERES

PSEUDÒNIM: HAKUNA MATATA

«Totes les dones, sigui quina sigui la seva posició,
haurien d'exigir la igualtat política com a mitjà per aconseguir
una vida més lliure.»¹

Clara ZETKIN (1857-1933)

---

¹ *La socialdemocràcia i el sufragi femení*, manifest llegit per Clara Zetkin a la Conferència de Dones del Partit Socialdemòcrata celebrada a Mannheim (Alemanya) l'any 1906, abans de l'obertura del Congrés Anual de la Socialdemocràcia Alemanya.

Resum

Les dones d'arreu s'estan obrint pas en la política, però les seves veus encara són minoritàries i les seves contribucions són freqüentment ignorades. Aquest projecte contempla com la primera consellera de Figueres, Remei Bosch i Salamó, va entrar a l'Ajuntament durant un període de dictadura, entre els anys 1927 i 1930, i recupera de l'oblit tota la seva biografia mitjançant l'anàlisi de la seva activitat religiosa, educativa, política i social.

Abstract

Women everywhere are breaking the glass ceiling in politics but their voices are still a minority and their contributions are too often sidelined. This project examines how the first female councilor in Figueres, Remei Bosch and Salamó, had herself been presenting in the city council during a period of dictatorship, between 1927 and 1930, and recovers from oblivion all her biography by analyzing her role in religion, education, politics and society.

Taula de continguts

INTRODUCCIÓ	5
MARC TEÒRIC	
1. Un pas enrere. El cop d'estat de Miguel Primo de Rivera a Catalunya	7
1.1. La dictadura de Primo de Rivera a Figueres entre 1927 i 1930	8
1.1.1. Any 1927	9
1.1.2. Any 1928	11
1.1.3. Any 1929	13
1.1.4. Any 1930	14
PART PRÀCTICA	
2. Remei Bosch i Salamó	16
2.1. La vida a la Bisbal d'Empordà	16
2.1.1. Orígens familiars	16
2.1.2. Formació escolar. Aptituds per a l'ensenyança	17
2.2. Exercint de mestra	17
2.2.1. Cervelló. L'inici del canvi	17
2.2.2. Castelló d'Empúries. El naixement del mutualisme	21
2.2.3. Figueres. Vivint la història	23
2.2.3.1. La dictadura de Primo de Rivera. L'escola intervinguda	23
2.2.3.2. La Segona República. L'escola nova	26
2.2.3.3. La Guerra Civil. L'escola convertida en hospital	33
2.2.3.4. La Postguerra. La depuració franquista	35
2.2.3.5. Una vida dedicada a la docència	39
2.3. Una catòlica entregada a la vida religiosa	42
2.4. Remei Bosch entre l'escola i la política	46
2.5. La vellesa a Figueres	51
2.5. Reivindicació, recuperació i record d'una figura històrica	52
CONCLUSIONS	55
FONTS DOCUMENTALS	58
BIBLIOGRAFIA	60
WEBGRAFIA	61
ANNEXOS	62
Annex 1. Àngela Coll de Traver	63
Annex 2. Arbre genealògic	64
Annex 3. Transcripció del qüestionari	64

Annex 4. Línia cronològica	68
Annex 5. Fotografies del context històric de Figueres entre els anys 1927-1930	69
Annex 6. Fotografies actuals	81
Annex 7. Fotografies dels documents consultats	83

Introducció

Existeix una tendència en el món historiogràfic a presentar la figura de la dona política com una realitat que no comença a sorgir a Espanya fins a la proclamació de la Segona República. De fet, recentment s'han publicat diversos estudis que recuperen de l'oblit la memòria d'algunes d'aquestes dones que van fer història en convertir-se en les primeres en aconseguir un càrrec polític en els ajuntaments i, certament, totes elles van esdevenir conselleres durant la Segona República. Aquests opuscles biogràfics, publicats a càrrec de la Fundació Josep Irla,² són un clar exemple de la necessitat de recuperar de l'oblit la història personal de tota una generació de dones que han restat en l'anonimat durant massa anys i amb les quals sempre estarem en deute, ja que ens van obrir l'accés a un món que fins aleshores ens era prohibit, el de la política. I és un deure del conjunt de la societat no permetre que la seva memòria resti en la ignorància. És per aquest motiu que m'he proposat escriure aquest treball com a acte de justícia històrica, ja que la predecessora de la dona dedicada a la política figuerenca encara no ha estat, avui dia, degudament homenatjada.

En un principi, donava per fet que la primera dona regidora de la història de Figueres, la meua ciutat natal, hauria obtingut el càrrec durant la Segona República. A través de la recerca històrica, però, vaig descobrir que les primeres conselleres havien estat Remei Bosch i Salamó i Àngela Coll de Traver, nomenades al càrrec l'any 1927. Així doncs, em vaig proposar complir un seguit d'objectius amb la finalitat de difondre un estudi complet i detallat de la biografia d'aquestes dues dones. Malauradament, però, i a diferència de la trajectòria de Remei Bosch, de la vida d'Àngela Coll no se'n conserva quasi cap document que permeti elaborar una biografia detallada de la seva trajectòria, ja que no es té constància que exercís cap professió que contribuís a desenvolupar-li un cert renom entre els habitants de la ciutat i, en conseqüència, aparèixer a la premsa escrita de l'època. De fet, només es té coneixement de la seva existència gràcies al seu pas per la conselleria. Per aquest motiu, vaig decidir dedicar tots els meus esforços a elaborar la biografia de Remei Bosch sense deixar de tenir en compte la figura d'Àngela Coll, a qui he dedicat un apartat als annexos on es recull la poca informació que he pogut reunir referent a les seves vivències.

Centrant-me, doncs, en la figura de Remei Bosch, em vaig plantejar una hipòtesi que em permetés guiar-me en la meua cerca i m'ajudés a entendre per què s'havia nomenat una dona regidora en un període de dictadura en què la figura femenina encara no havia aconseguit ni el dret a vot. I vaig decidir formular-me'n dues que tenien com a objectiu principal determinar si la primera consellera de la vila havia estat afiliada anteriorment a algun partit polític o bé si havia entrat a la regidoria a causa del seu reconeixement social: *“La primera dona regidora de la història de Figueres va desenvolupar una carrera política prèvia al seu nomenament a la regidoria”* i *“La primera dona regidora de Figueres va obtenir*

---

² Institució constituïda el 1977 que té com a objectiu principal, entre molts altres, difondre el pensament i l'obra política, econòmica, social i cultural d'aquelles persones que han basat la seva vida en la defensa de la llibertat, la democràcia, la justícia social i la sobirania nacional.

el càrrec a causa del seu reconeixement social". I em vaig proposar comprovar la validesa o la falsedat de les meves hipòtesis a través del compliment d'una sèrie d'objectius.

Els objectius del meu treball, doncs, són donar a conèixer i deixar constància de la vida i la trajectòria de la primera dona que va exercir de consellera a l'Ajuntament de Figueres demostrant que l'estudi de la història individual és imprescindible per comprendre la història col·lectiva, a més de convertir-se en un estudi divulgatiu de caràcter històric que pugui servir de referent a posteriors projectes compromesos a preservar la memòria d'aquelles dones entregades per complet a fer memorable la història de la nostra ciutat. El treball, de manera complementària, incideix en descobrir en quina època es va iniciar la carrera política de Remei Bosch i com va anar evolucionant fins que va obtenir el càrrec de regidora l'any 1927, tot intentant conèixer les circumstàncies particulars i els fets històrics que van permetre la seva entrada a l'Ajuntament en una època de dictadura. El projecte també pretén reivindicar la figura i l'aportació d'una persona fins ara desconeguda que va viure fets crucials de la nostra història recent essent una dona i reflexionar sobre la necessitat de deixar testimoni per homenatjar degudament a totes aquelles persones que han viscut la nostra història.

El marc teòric del treball ha estat escrit, principalment, mitjançant informació i dades recopilades de diversos llibres de referència amb la finalitat d'obtenir una aproximació històrica de la situació política, social i econòmica de la Figueres d'entre els anys 1927 i 1930, període en què Remei Bosch va exercir de regidora. També s'ha consultat bibliografia detallada per tal de contextualitzar els esdeveniments més rellevants que van succeir durant la dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. L'estudi s'ha completat amb una part pràctica que pretén rescatar de l'oblit i donar llum a la memòria de qui va ser primera consellera figuerenca. Una biografia elaborada a partir de documents de diversos arxius municipals i comarcals i articles de la premsa escrita de l'època que m'han permès elaborar un estudi biogràfic detallat de la seva vida i deixar-ne constància en aquest treball. Cal destacar, però, que aquesta biografia ha estat redactada temàticament i no cronològicament, ja que la simultània dedicació de Remei Bosch a la vida docent, a la vida política i a la vida religiosa feia molt complicada la combinació d'aquests temes en un mateix apartat. Aquesta inusual metodologia va acompanyada d'una línia cronològica que permet al lector contextualitzar, situar i relacionar en tot moment la figura de Remei Bosch en aquests tres àmbits. A més, també s'ha elaborat un arbre genealògic de la seva família.

I és que malgrat l'any 1997 s'honorà la figura de Remei Bosch i Salamó dedicant-li una plaça al barri figuerenc de la Creu de la Mà per la seva dedicació a la tasca pedagògica, la realitat és que, encara avui dia, la seva trajectòria política continua essent ben desconeguda pels figuerencs. I és només a partir de la recerca històrica que és possible treure a la llum un munt de descobertes sobre les figures més emblemàtiques de Figueres i homenatjar-les degudament.

1. Un pas enrere. El cop d'estat de Miguel Primo de Rivera a Catalunya

La matinada del 12 al 13 de setembre de 1923, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera,³ va dur a terme un cop d'estat, ja que els esdeveniments polítics dels últims anys de la segona dècada del segle XX, durant el període de la Restauració, crearen un marc propici per a l'actuació dels militars: debilitament dels partits governamentals, accentuació del malestar militar a causa de la crisi del Marroc⁴ i reincidència de les reivindicacions autonomistes. L'aixecament va aconseguir el ràpid beneplàcit d'Alfons XIII i el suport de la majoria de l'exèrcit.⁵

L'objectiu del general era sanejar la política, assegurar la pau social i retornar la confiança al conjunt de la ciutadania per poder modernitzar el país. A més, prometia respectar l'obra del catalanisme, fet que va desencadenar una onada de satisfacció quan es va produir el cop d'estat. De totes maneres, la dictadura se sustentà en un partit únic feble amb el propòsit d'elaborar un cos ideològic unificat després que, malgrat les declaracions inicials, un dels grans objectius del dictador va ser anihilar el catalanisme, els partits que el representaven, les organitzacions, les institucions i les iniciatives vinculades al moviment catalanista. Això va comportar, entre altres coses, la prohibició de l'ús del català en actes públics, la persecució i la censura contra la premsa periòdica en català i el control i en molts casos la clausura de moltes institucions.⁶

El principals líders republicans, catalanistes i anarcosindicalistes eren a la presó, a l'exili o en la clandestinitat, però això no va impedir l'organització de diverses manifestacions en contra de la dictadura. El primer acte seriós el va protagonitzar el català Francesc Macià,⁷ que va proposar una invasió de Catalunya des de la població fronterera de Prats de Molló l'any 1926, però els conspiradors van ser detinguts i Macià va ser jutjat a París. La creixent oposició contra el règim va acabar provocant que els diversos capitans generals i el rei

---

³ Miguel Primo de Rivera i Orbaneja (Cadis, 8 de gener de 1870 - París, 16 de març de 1930) va ser un militar i polític andalús. El 1922 fou nomenat capità general de Catalunya. El juny de 1923, assistí a una reunió de caps militars convocada a Madrid per tal d'examinar la conveniència d'un cop d'estat, que es va acabar duent a terme el 13 de setembre d'aquell mateix any i que s'oposà la implantació d'una dictadura que acabà l'any 1930 amb la descomposició del règim. En conseqüència, el 12 de febrer d'aquell any, Primo de Rivera es traslladà a París, on morí sobtadament un mes més tard.

⁴ L'acció colonial espanyola al Marroc es desenvolupava des de principis de segle de manera constant, fet que desestabilitzava els pressupostos de l'estat. Per aquest motiu, Alfons XIII va fer que la cúpula militar propera a ell planifiqués una gran operació amb l'objectiu de pacificar la zona, però la precipitació i la improvisació de l'exèrcit espanyol va facilitar la contraofensiva de les tropes del cabdill Abd el-Krim sobre la zona d'Annual, fet que va comportar la derrota de les tropes d'Alfons XIII.

⁵ COSTA, Lluís. (1995). *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Comunicació i propaganda a les comarques gironines*, Gràfiques Canuda, Barcelona.

⁶ CASASSAS, Jordi. GHANIME, Albert. SANTACANA, Carles. (2016). *Història*, Santillana, Barcelona.

⁷ Francesc Massià i Llussà (Garraf, 21 de setembre de 1859 - Barcelona, 25 de desembre de 1933) va ser un militar i polític català partidari de la independència de Catalunya que el 1926 va intentar una acció armada contra la dictadura de Miguel Primo de Rivera des de Prats de Molló que li va fer guanyar popularitat entre els catalans. Anys més tard, el 1931, obtindria el càrrec de president de la Generalitat i proclamaria la República Catalana.

mateix anessin retirant la confiança a Primo de Rivera, que va ser apartat del poder el 28 de gener de 1930 i es va exiliar a París, on va morir.⁸

El rei Alfons XIII, llavors, va nomenar cap de govern el general Berenguer,⁹ a qui va exigir suavitzar fins on fos possible la política repressiva. Davant l'immobilisme que mostrà el nou dirigent, però, l'oposició política i la premsa van començar a anomenar aquell règim *Dictablanda*. Veient que el nou general no canviava res, la resistència es va reorganitzar i estendre en complots antimonàrquics, es van crear nous grups republicans i es va signar el pacte de Sant Sebastià,¹⁰ a partir del qual en va sortir un comitè revolucionari coordinador d'un moviment que va esclatar el mes de desembre de 1930 i que va obrir el camí al canvi de règim, incloent això el reconeixement de l'autonomia de Catalunya.¹¹

1.1. La dictadura de Primo de Rivera a Figueres entre 1927 i 1930¹²

Totes les poblacions tenen, al llarg de la seva història, unes dates importants que van marcant les èpoques per les quals es forja el seu desenvolupament i el caràcter dels seus ciutadans. A Figueres, l'any 1927 va ser una d'aquestes dates, una conquesta d'un nou capítol de possibilitats, igualtats i oportunitats. Per primera vegada a la història de la vila, una dona obtenia el càrrec de regidora. La localitat obria pas a una nova etapa històrica en plena dictadura del general Primo de Rivera que convertiria aquell any en un període transcendent per a la política figuerenca amb presència de dones.

La primera regidora, Remei Bosch, va estar al càrrec des de 1927 fins al 1930, una etapa plena de canvis a Figueres que val la pena explicar per posar en context quina era la situació de la vila durant aquella època en què hi havia presència de dones a l'ajuntament figuerenc que influenciaven en les preses de decisions que més tard es convertien en projectes municipals. I és que conèixer la història d'una ciutat, en aquest cas Figueres, permet comprendre la vida de la gent que, per la seva humanitat, ha deixat una empremta en la memòria col·lectiva de la població, com va ser el cas de Remei Bosch.

Com a context general, el període 1927-1930 va estar inclòs en una etapa de transformació de la ciutat que s'havia iniciat el 1900. Es pot considerar que entre 1900 i 1930 l'evolució de Figueres responia a unes pautes de modernitat que, sense perdre de vista que es tractava d'una ciutat mitjana, la van col·locar dins del grup de metròpolis catalanes capdavanteres. En aquella època, en el terreny de la política, la cultura i l'urbanisme, es mostrava una Figueres en transformació, oberta a l'exterior i dotada d'una

---

⁸ CASASSAS, Jordi. GHANIME, Albert. SANTACANA, Carles. (2016). *Op. cit.*

⁹ Dámaso Berenguer i Fusté (Cuba, 4 d'agost de 1873 - Madrid, 19 de maig de 1953) va ser un militar, polític i president del govern espanyol entre 1930-1931 acusat de ser el responsable del desastre d'Annual, fet que el va allunyar de l'exèrcit durant diversos mesos. L'any 1927 va ser amnistiat i el 1930 se li concedí la presidència del govern amb la finalitat de restaurar el règim constitucional debilitat després de la dictadura de Primo de Rivera, però dimití l'any següent.

¹⁰ Conveni polític entre els dirigents de l'oposició antimonàrquica espanyola i representants del republicanisme català formalitzat a Sant Sebastià el 17 d'agost de 1930 amb l'objectiu de coordinar l'acció comuna per a l'enderrocament del règim del general Berenguer i la instauració de la Segona República.

¹¹ CASASSAS, Jordi. GHANIME, Albert. SANTACANA, Carles. (2016). *Op. cit.*

¹² Consultar annex 5. Fotografies del context històric de Figueres entre els anys 1927-1930.

cultura cívica que aconseguia resultats vertaderament excepcionals. Per la seva estructura socioeconòmica, també se la considerava una ciutat moderna, ja que va experimentar un elevat creixement de la població, una diversificació i modernització industrial i un domini del sector secundari en detriment del primari dins de la població activa.¹³

Durant el període 1900-1930, la població catalana va créixer de forma considerable i va passar de 2.084.870 a 2.791.295 habitants. Aquest augment va ser degut sobretot a la immigració aragonesa, valenciana i murciana atreta pel context econòmic expansiu de la Primera Guerra Mundial (1914-1918). La major part d'aquesta immigració es va concentrar a la ciutat de Barcelona, però aquest creixement va tenir prou força per repercutir en la majoria de poblacions que formaven la xarxa de ciutats mitjanes, com era el cas de Figueres, que va passar dels 10.714 habitants als 15.041 en 30 anys. Això va fer que la vila passés de ser la setzena població més important de Catalunya a ser la catorzena i, a més, que es consolidés definitivament com la segona ciutat amb més influència de les comarques gironines, després de la capital provincial, Girona.¹⁴

Aquells van ser els anys d'enriquiment fàcil per als comerciants majoristes i per als banquers i, a més, a causa del context econòmic favorable, la disponibilitat d'una mà d'obra abundant gràcies a la immigració i l'aplicació de l'energia elèctrica, va ser un període caracteritzat per l'impuls de la instal·lació de noves fàbriques, l'expansió de les que ja existien i la concentració industrial i la modernització de les activitats manufactureres tradicionals. Malgrat tot, Figueres continuava essent una ciutat eminentment comercial, de petits i mitjans negocis i amb una població obrera industrial minoritària.¹⁵

1.1.1. Any 1927

L'any 1927 començava amb la necessitat d'augmentar l'aigua potable que abastia la població a causa del mal estat en què es trobaven les canonades, tema que estava a peu de carrer des de la municipalització de les aigües set anys abans. L'ajuntament va estudiar la construcció d'un dipòsit regulador d'aigua que es va acabar construint a la Via Emporitàna amb una capacitat de 2.000 metres cúbics i un pressupost de 47.450 pessetes. A més, es va obrir un expedient d'expropiació d'aigua de Vilafant per un període d'onze mesos que es va prorrogar fins als 30 anys.¹⁶

Aquell any, la vida catòlica figuerenca rebria una empenta d'activitat amb el nomenament de Pedro Arolas¹⁷ com a nou arxipreste. Després de ser designat, aquest va començar la seva obra, que incloïa la tasca d'ensenyar religió als nens de la ciutat, fundar l'Escola Parroquial, organitzar les colònies escolars de la mainada cristiana, facilitar la

---

¹³ ANÒNIM. (1999). *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*, Gràfiques Trayter, Figueres.

¹⁴ Ibídem.

¹⁵ Ibídem.

¹⁶ BERNILS, Josep M. (1974). *Figueras: cien años de ciudad*, Societat Coral Erato, Figueres.

¹⁷ Pedro Arolas i Vergés (Llers, 21 de setembre de 1882 - Figueres, 8 de setembre de 1936) va ser un rector víctima de la persecució religiosa a Espanya durant la Guerra Civil que va exercir el seu càrrec a les Preses, Vidreres, la Bisbal, Romanyà, Besalú i Figueres, on va ser assassinat després d'haver estat empresonat al Castell de Sant Ferran. En el moment de morir era arxipreste de la parròquia de Figueres, una de les més importants del Bisbat de Girona.

publicació d'una revista catòlica i desenvolupar immediatament la Santa Missió. També aquell any, a més del diari *La Veu de l'Empordà*, periòdic conservador i catòlic que no va ser clausurat durant la dictadura i que va prolongar la seva publicació fins a l'esclat de la Guerra Civil, es va començar a publicar un altre periòdic catòlic denominat *El Ampurdán*, de caire monàrquic i favorable a la política del capità general.¹⁸

Al mes de maig es va inaugurar la primera emissora de ràdio de Figueres. L'afició a la ràdio, iniciada feia poc temps, havia adquirit un auge notable i es va procedir a la instal·lació de l'emissora E.A.F. 58, una emissora que únicament es podia sintonitzar a la vila. A l'acte d'inauguració hi assistiren l'alcalde, diversos consellers i representants de la premsa local i barcelonesa. La celebració va ser tot un èxit.¹⁹

Una altra novetat de la vida figuerenca va ser la inauguració d'una clínica particular al carrer Sant Pere número 21, en què una consulta mèdica costava 20 pessetes. S'anomenava *Clínica Operativa del Sagrado Corazón* i constava de set habitacions a càrrec d'una religiosa. Aquell any també es van realitzar millores notables de llum, ventilació, paviments, calefacció i aigua a l'Hospital de Caritat inaugurat el 1608, on també es construïren nous quiròfans. Els diners provenien dels donatius dels ciutadans i de les famílies benestants de la vila, que cobrien les despeses totals del manteniment de l'hospital, que arribaven a les 80.000 pessetes anuals. En aquest sentit, els figuerencs també acudien, durant l'estiu, a un balneari anomenat *Balneario de la Merced*²⁰ que va tornar a obtenir fama després d'un període de decadència. Un bany costava 2,50 pessetes, el mateix preu que es cobrava per dutxar-se. Altres, predecessors dels futurs turistes, es desplaçaven a Roses o a Cadaqués per estiuar a les seves platges. Fins i tot, aquell any, els figuerencs més afortunats es van començar a construir els primers xalets d'estiuar. També en aquella època va entrar en vigor oficialment la llei de descans dominical.²¹

Al seu torn, la Societat Coral Erato reprenia, el 1927, l'activitat teatral de la mà de Joaquim Crumols. Aquesta secció dramàtica obtingué diversos premis en les convocatòries del Concurs de Teatre Català celebrades a Barcelona.²²

Dintre del canvi extraordinari que va experimentar tota la vida de la ciutat en aquest període, l'esport va representar un dels canvis més populars. Es va popularitzar de tal manera que va aglutinar totes les capes socials de la població i, aquell any, es va presenciar la primera edició de la Vuelta Ciclista, tot arribant en primer lloc el gran corredor d'aquella època Mariano Cañardo,²³ que va guanyar les 25 pessetes de premi.²⁴

¹⁸ BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ El *Balneario de la Merced* va ser un centre termal construït l'any 1861 al municipi de Capmany pel Comte de Darnius, Joan de Fivaller, després que l'any 1854 es descobrissin tres fonts sulfuroses en aquell indret, entre les quals la de la Mare de Déu de la Mercè, que brollava a 24 graus. L'edifici, que a més del balneari també acollia menjadors, salons, instal·lacions hidroteràpiques i altres serveis, va ser confiscat i destinat a acollir els refugiats de la Guerra Civil l'any 1936 fins que, acabat el conflicte bèl·lic, va ser ampliat i transformat en l'Hotel La Mercè Park. A finals de la dècada de 1990 l'edifici va deixar de funcionar com a hotel i actualment és un prostíbul.

²¹ BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

²² ANÒNIM. (1999). *Op. cit.*

²³ Mariano Cañardo i Lacasta (Navarra, 5 de febrer de 1906 - Barcelona, 20 de juny de 1987) va ser un ciclista professional considerat un dels millors ciclistes catalans de la història. Orfe als 14 anys, es va traslladar a Barcelona amb la seva germana i va ser a la capital catalana on descobrí la bicicleta. El seu rècord de 7 Voltes a Catalunya guanyades encara no ha estat superat.

²⁴ BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

L'any 1927, l'ajuntament també canviaria. El 21 d'octubre van dimitir l'alcalde, José Perxas Soler, i 12 regidors²⁵ a causa de l'alteració municipal que s'havia produït el 17 d'agost en fugir de la vila un depositari que es va emportar un total de 14.200 pessetes amb 21 cèntims. El governador civil de Girona, per tant, va nomenar els nous consellers del consistori figuerenc, entre els quals hi havia per primera vegada la presència de dues dones: Remei Bosch i Salamó i Àngela Coll de Traver^{26 27}.

1.1.2. Any 1928

L'any 1928, el ritme de progrés del catolicisme figuerenc estava arribant a la seva màxima esplendor. L'1 de febrer va aparèixer una publicació de caràcter mensual anomenada *Vida Parroquial*, un diari que informava sobre la vida religiosa de la ciutat, especialment del Patronat de la Catequística. A més, es va celebrar la Santa Missió entre el 4 i el 18 de març, un acte que va ser molt ben rebut després de quasi cinquanta anys sense haver-se organitzat. Durant aquelles dues setmanes les activitats van ser molt recurrents i extenses, amb una gran afluència de públic gràcies a la gran campanya propagandística que s'havia preparat. Entre les activitats va destacar l'organització de nombroses comunions i processons. El 9 d'abril també es va organitzar una sortida a càrrec dels membres de la *Sección Excursionista Peña Tramuntana*, entitat creada dins el Patronat, la primera visita dels quals va ser al monestir de Sant Pere de Rodes. La necessitat d'estendre la religió entre els joves va comportar que també es creessin unes diades catequístiques que consistien en la celebració d'una missa, l'organització de proves esportives, un berenar, una vetllada de teatre i un repartiment de premis entre els presents. La importància de la vida cristiana a la vila també va quedar marcada amb el restabliment de la Missa del Gall la nit del 24 de desembre a la Parròquia de Sant Pere. Aquesta primera missa va acabar a les dues de la matinada i el temple parroquial va registrar una assistència multitudinària.²⁸

Pel que fa a la vida cultural, el dia 21 de maig de 1928 es va posar fi a l'Exposició de Belles Arts celebrada amb gran èxit durant les Fires i Festes de Santa Creu d'aquell any. L'acte de clausura va tenir lloc al Casino Menestral de Figueres, que estava ple de gent presenciant la conferència sobre art a càrrec d'un jove Salvador Dalí.²⁹ Acabada la conferència del geni, l'alcalde de l'ajuntament figuerenc Ramon Bassols³⁰ va prendre la paraula per posar fi a l'exposició. En baixar de la tarima, però, es va desmaiar. Quatre

---

²⁵ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 48v. En el llibre d'actes apareix el nom de 8 d'aquests 12 consellers: Ceferino Carré i Sala, Antonio Miás i Genís, José Ysern i Simón, Gabriel Hortal i Aparicio, Joaquim Dunjó i Robert, Alfonso Sadurní i Bachpol, Juan M. Dalfó i Auter, Juan Bordas i Guitart.

²⁶ Consultar annex 1. Àngela Coll de Traver.

²⁷ BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Salvador Dalí i Domènech (Figueres, 11 de maig de 1904 - Figueres, 23 de gener de 1989) va ser un pintor, escultor, escriptor i pensador català que va esdevenir un dels principals representants del corrent surrealista sorgit a França l'any 1924.

³⁰ Ramon Bassols i Palau (Figueres, 26 de febrer de 1879 - Figueres, 21 de maig de 1928) va ser un polític català considerat un dels més influents de la seva època. Va ser membre fundador del partit polític Lliga d'Acció Social i va ser alcalde de Figueres entre 1927 i 1928. Va morir per un atac de cor al Casino Menestral en ple exercici del seu càrrec.

metges presents a la sala li van oferir la seva ajuda, però no van poder fer res per salvar-li la vida. Un atac de cor havia estat la causa de la seva mort. Era el primer alcalde de la ciutat que moria en ple exercici del seu càrrec. Va ser enterrat a les tres de la tarda del dia següent, en un clima de dolor que compartia tota la ciutat, ja que es van tancar els comerços i molts ciutadans acudiren al funeral. Els mitjans de comunicació li van dedicar paraules d'agraïment per la seva tasca, ressaltant la seva caritat, simpatia, cortesia i ponderació.³¹

El 1928, catorze socis van signar, també, una petició per constituir l'agrupació de cultura Atenea, al Casino Menestral figuerenc. Entre els signants hi destacaven Salvador Dalí, Alexandre Deulofeu³² i Josep Puig i Pujades.³³ Pel local hi van passar destacats conferenciantes que, fins a l'esclat de la Guerra Civil, van dotar la ciutat d'una oferta formativa de primera línia.³⁴

En termes d'art, Mariano Baig³⁵ va exposar aquell any una sèrie de caricatures de gent figuerenca en els aparadors de diversos magatzems, fet que va generar molts comentaris i admiració entre la població. Dalí va conèixer Picasso³⁶ en una exposició celebrada a Barcelona, en la qual el malagueny va quedar impressionat per l'obra del pintor figuerenc.³⁷

En el món de l'esport, cal destacar la celebració de la primera volta a peu a Figueres, que va ser tota una novetat presenciada per un gran nombre d'espectadors. I també va tenir lloc la volta de final d'etapa de la Volta Ciclista de Catalunya, on altra vegada va vèncer l'ídol del moment Mariano Cañardo.³⁸

Aquell any també es van prendre mesures per millorar l'aspecte de la ciutat. Entre aquestes cal destacar la millora de la pavimentació de la Rambla, que es va inaugurar el 2 de maig de l'any següent, i l'alineació de diversos carrers a partir de l'enderrocament de les façanes de nombroses cases. A més, es va arreglar el tram de la carretera que conduïa de Madrid a França.³⁹

³¹ BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

³² Alexandre Deulofeu i Torres (L'Armentera, 20 de setembre de 1903 - Figueres, 27 de desembre de 1978) va ser un farmacèutic, polític i historiador català. L'any 1933 va obtenir la càtedra de física i química a l'Institut de Figueres i va impartir classes de matemàtiques, física i química a l'Escola de Treball de la vila, de la qual també va ser director. La seva carrera política s'inicià amb les eleccions municipals de 1934, quan va ser elegit regidor per ERC, i finalitzà l'any 1938 amb la seva incorporació a la sanitat militar.

³³ Josep Puig i Pujades (Figueres, 26 de juny de 1882 - Perpinyà, 19 de març de 1949) va ser un polític i escriptor figuerenc que en edat molt jove es va traslladar a París per aprendre l'ofici de sastre. Les circumstàncies polítiques catalanes, però, l'acabarien convertint l'any 1930 en el líder de la Federació Republicana Popular de Figueres (1922).

³⁴ ANÒNIM. (1999). *Op. cit.*

³⁵ Mariano Baig i Minobis (Figueres, 3 de gener de 1906 - Figueres, 21 de gener de 1991) va ser un pintor i funcionari figuerenc que es formà a l'Escola d'Arts i Oficis coincidint a les classes dibuix amb Salvador Dalí. Es va especialitzar en el camp de la caricatura, en el qual destacà demostrant copsar amb encert els principals trets de l'individu. L'any 1946, a causa d'una pèrdua de visió, el seu estil pictòric va adoptar un estil més lliure que l'any 1953 es convertiria en un estil de to surrealista després d'haver superat un llarg període de depressió.

³⁶ Pablo Ruiz i Picasso (Màlaga, 25 d'octubre de 1881 - Provença, 8 d'abril de 1973) va ser un pintor andalús conegut sobretot perquè va crear el cubisme. En la seva dilatada carrera, va evolucionar per diferents estils i va conrear altres disciplines com la ceràmica, l'escultura, el *collage* i, fins i tot, va fer poesia.

³⁷ BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

Com a anècdotes cal destacar l'alliberament de 100 presos a causa del nou Codi Penal que havia entrat en vigor aquell any, fet que va comportar que s'arribés al nombre més baix de reclusos des de la inauguració de l'edifici, uns 400. També va morir Antonio Serrat, un figuerenc de 110 anys conegut com l'home més vell d'Espanya, a l'enterrament del qual hi van assistir tots els capellans de la ciutat.⁴⁰

1.1.3. Any 1929

A primers de gener de l'any 1929 es va començar a incrementar l'expectació de la gent de Figueres envers l'Exposició Internacional de Barcelona,⁴¹ ja que s'havia intensificat la propaganda informant sobre les últimes obres d'arquitectura i maquinària que s'hi exposaven. Durant la primera setmana de l'exposició es van arribar a vendre 18.000 bitllets de tren que sortien de Figueres en direcció a Barcelona, gràcies al fet que la companyia de ferrocarril havia augmentat el servei del transport per aquella ocasió. Mentre va durar l'exhibició, per la vila hi passaven vuit trens d'anada i vuit de tornada.⁴²

Pel que fa a la construcció de la línia fèrria per unir Figueres amb Olot i Ripoll, es va tenir en compte la Llei de Ferrocarrils aprovada el 1907 segons la qual es subvencionaven tots els projectes amb un cinquanta per cent del preu total. Així doncs, es va procedir a la realització de la nova línia demanant al Ministeri de Foment una subvenció del 75 per cent del cost total de l'obra. La Diputació estava entusiasmada amb la idea, però la falta de diners per una part i els esdeveniments polítics per l'altra van impedir l'execució de la idea.⁴³

Altres grans somnis d'aquell moment eren el de la construcció del Canal del Ampurdán que tenia com a objectiu convertir la comarca en un espai fèrtil gràcies a diverses modificacions que es farien al llarg del riu Muga i la renovació de l'edifici que servia d'ajuntament, que es va començar aquell any un cop les oficines es van traslladar al carrer General Mola número 22 de manera provisional. També es va proposar la idea de construir un nou mercat i el 20 de setembre d'aquell any ja es va nomenar una comissió perquè s'encarregués dels estudis previs a la construcció, que es va creure idònia de situar a l'Horta de l'Hospital situada entre els carrers Castelló i Rutlla. Per fer-ho, però, els membres del consistori van haver d'arribar a un acord amb els funcionaris de la clínica segons el qual l'Ajuntament comprava el terreny de l'horta per la quantitat de 180.000 pessetes, fet que representava un gran ingrés per a l'hospital, que va acceptar ràpidament. Amb aquells diners es van realitzar importants obres de millora reformant les sales d'intervencions quirúrgiques, la calefacció central i els llits destinats a la comoditat dels pacients.⁴⁴

Pel que fa a l'activitat cultural, Alexandre Deulofeu va dur a terme una conferència al Casino Menestral informant sobre la decadència d'Occident, fet que va constituir un

---

⁴⁰ Ibídem.

⁴¹ L'Exposició Internacional de Barcelona tingué lloc entre el 20 de maig de 1929 i el 15 de gener de 1930 a Montjuïc, Barcelona. La celebració tenia la finalitat de donar a conèixer els nous avenços tecnològics de Catalunya i projectar la imatge de la indústria catalana a l'exterior. L'esdeveniment suposà un gran avenç econòmic i tecnològic per a la ciutat, que va poder remodelar el Parc de la Ciutadella amb els ingressos generats.

⁴² BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

⁴³ Ibídem.

⁴⁴ Ibídem.

verdader impacte entre el públic. El matemàtic, però, afirmava que la situació es resoluria amb el sorgir dels avantguardistes europeus que crearien la nova Europa. Un altre figuerenc que també va destacar aquell any va ser Salvador Dalí, que aquell moment coneixeria la seva esposa Gal·la en una estada a Cadaqués.⁴⁵

Aquell any va morir, a conseqüència d'una malaltia, Àngela Coll de Traver, primera dona regidora de Figueres que havia obtingut el càrrec juntament amb Remei Bosch i Salamó el 1927.

1.1.4. Any 1930

La dimissió del general Primo de Rivera el 28 de gener de 1930 va produir canvis immediats en la vida local dels figuerencs. El 15 de febrer d'aquell any, en resposta a una Reial Ordre, es va implantar un règim de transició que va establir els 21 nous consellers de la casa de la vila que van obtenir el càrrec el dia 25 d'aquell mes.⁴⁶ Aquests 21 nous representants de la política figuerenca estaven constituïts pels 11 membres que més contribuïen a la ciutat i pels 10 que havien obtingut major nombre de vots en les eleccions municipals de 1917, 1920 o 1923.⁴⁷ Això va comportar un canvi radical en la composició de la nova corporació, ja que l'ajuntament va passar a estar a càrrec de set membres del Partit Independent, vuit republicans federals, dos republicans radicals, un regionalista, un democràtic, un neutre i un conservador independent. D'aquesta manera, la tasca de regidora de Remei Bosch va arribar a la seva fi i amb ella la de les dones polítiques a l'Ajuntament, que no tornarien a tenir ni veu ni vot en les decisions municipals fins a finals de la Segona República.^{48, 49}

El canvi de règim va permetre la ràpida organització de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà l'11 de maig de 1930, liderada per Marià Pujulà,⁵⁰ el figuerenc que més temps ha exercit el càrrec de regidor essent elegit en tres ocasions amb un total de 16 anys, 4 mesos i 17 dies al càrrec, una part del qual (10 anys i 18 dies) va ser votat per a desenvolupar la tasca d'alcalde.⁵¹ La nova associació es constituí a Figueres amb la voluntat

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1929-1930), foli 98r. En el llibre d'actes s'especifica el nom d'aquests 21 consellers: Félix Jaume i Gelart, Luis Fita i Salvatella, Juan Lloveras i Bret, Juan Monegal i Ramis, Federico Fortunet i Busquets, Jacinto Avellana i Corominas, Juan Bordas i Guitart, Carlos Cusí de Miquelet, Jaime Juanola i Moncanut, Luis Vergés i Vilanova, José Espigulé i Oliveras, Francisco Guillamet i Naspleda, Juan Carbona i Molins, Rafael Rovira i Bardem, Vicente Ros i Marisch, José Serra i Fàbrega, José M. Ribó i Mayol, Bruno Geli i Vergés, Pedro Bosch i Bosch, Mariano Pujolà i Vidal, José Sans i Roquer.

⁴⁷ BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

⁴⁸ La presència de dones a la corporació municipal figuerenca es va recuperar l'any 1936 amb la presència de Palmira Mallart, afiliada al partit PSUC i que havia obtingut el càrrec a partir de les designacions que aquell any feia la Generalitat de Catalunya amb l'esclat de la Guerra Civil.

⁴⁹ *Diari de Girona*, 11 de juliol de 1999, p. 3.

⁵⁰ Marià Pujulà i Vidal (Figueres, 2 d'agost de 1866 - 10 de març de 1949) va ser un polític figuerenc que ja de jove es va sentir atret pel grup republicà federal nacionalista. Va formar part del Centre Federalista Empordanès i, posteriorment, es va integrar a la Unió Federal Nacionalista Republicana de l'Empordà, fins que l'any 1930 va passar a ser d'Esquerra Republicana de Catalunya. Des de l'any 1905 va ser regidor de Figueres diverses vegades fins que, amb l'inici de la Guerra Civil, va ser cessat d'alcalde i conseller.

⁵¹ *Diari de Girona*, 11 de juliol de 1999, p. 3.

de coordinar les forces federals de l'Alt Empordà i basà el seu programa en la llibertat nacional, la democràcia i el progrés social. A més, per una Reial Ordre del 9 de juny de 1930, es van dictar noves normes referents a l'ús de la bandera i de l'idioma català, tot acordant-se que la bandera hissaria al costat de l'espanyola en totes les festes oficials i tradicionals i que la llengua catalana s'utilitzaria de nou en tots els assumptes de la vida. També, des del Casino Menestral, es va organitzar un festival en suport als presos polítics demanant al president del Consell de Ministres l'amnistia per a tots ells i es van començar a substituir els noms de diversos carrers per cognoms de polítics d'esquerres.⁵²

Dins aquesta efervescència política, el 29 de maig de 1930 va passar per Figueres el rei Alfons XIII, que va ser rebut només per sis consellers a més d'altres personalitats figuerenques. El viatge del rei havia estat organitzat per estudiar el projecte del pantà de Crespià que havia d'abastir d'aigua un total de 8.700 hectàrees de terreny, tot essent-ne capaç d'emmagatzemar 65 milions de metres cúbic i que comptava amb un pressupost d'onze milions de pessetes. Alfons XIII s'interessà per les dades tècniques del projecte.⁵³

El 31 de desembre la ciutat arribava als 14.106 habitants, els quals van ser testimonis d'una gran millora cinematogràfica a la vila, ja que a la Sala Edison es van instal·lar els aparells necessaris per projectar pel·lícules amb so. Aquesta va ser la gran novetat que van acollir amb entusiasme els figuerencs mentre finalitzava un any històric.⁵⁴

---

⁵² *Ibídem.*

⁵³ *Ibídem.*

⁵⁴ *Ibídem.*

2. Remei Bosch i Salamó

2.1. La vida a la Bisbal d'Empordà

2.1.1. Orígens familiars⁵⁵

Remei Bosch i Salamó va néixer a tres quarts d'onze de la nit del dia 6 de març de 1875 a la Bisbal d'Empordà, en el si d'una família de religió catòlica i benestant. L'11 de març del mateix mes i any va ser batejada a la Parròquia de Santa Maria de la Bisbal amb els noms de Maria del Remedio, Dolores i Josefa, filla legítima de Juan Bosch i Emilia Salamó, tots dos naturals i veïns de la Bisbal. Els padrins van ser l'avi patern i l'àvia materna.⁵⁶

El pare, Juan Bosch i Figueras, nascut el 14 de desembre de 1848,⁵⁷ era fill de Juan Bosch i Bofill i de Maria Gracia Figueras i Ros, un matrimoni natural i veí de la Bisbal que va tenir un fill més, Miguel José Antoni Bosch i Figueras. El seu progenitor, d'ofici escrivent, a l'edat de 25 anys va contraure matrimoni amb Emilia Salamó i March, nascuda el 23 d'octubre de 1853,⁵⁸ filla d'Adrián Salamó i Cumalat, difunt quan va néixer la seva neta, i Catalina March i Colomé, nascuda a Peralada. La parella es va casar a la Parròquia de Santa Maria de la Bisbal el 31 de gener de 1874⁵⁹ i va anar a viure al carrer Nou número 25 de la vila,⁶⁰ una zona del poble sorgida a partir del creixement demogràfic del segle XVIII i de la urbanització dels carrers fins aleshores perifèrics. Moltes de les cases d'aquest carrer eren senzilles i amb jardí (MORENTE, 2019). La jove parella s'hi va mudar amb la intenció de formar-hi una família. Seguint amb l'arrelament familiar mantingut fins aleshores, la seva primera filla, Remei Bosch i Salamó, va néixer a la Bisbal el 1875. El matrimoni tingué un fill més, José Salvador i Francisco de Asis Bosch i Salamó, nascut el 21 de setembre de 1877 a la mateixa vila.⁶¹

---

⁵⁵ Consultar annex 2. Arbre genealògic.

⁵⁶ ADG. Llibre de baptismes de la parròquia de Santa Maria de la Bisbal, núm. 26, foli 95.

⁵⁷ (2018). *Juan Bosch y Figueras. Spain Marriages, 1565-1950* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:FF8T-C7S>

⁵⁸ (2018). *Emilia Rosali Narcisa Salamo March. Spain Baptisms, 1502-1940* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:F5L3-2LF>

⁵⁹ (2018). *Emilia Salamo Y March. Spain Marriages, 1565-1950* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:FF8T-CQ1>

⁶⁰ ACBE. Padró de veïnatge (1886), foli 75.

⁶¹ (2018). *Jose Salvador Y Francisco De Asis Bosch Salamo. Spain Baptisms, 1502-1940* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:F5L3-Y4M>

2.1.2. Formació escolar. Aptituds per a l'ensenyança

La posició econòmica acomodada de la família va permetre l'escolarització de Remei Bosch, qui amb tan sols 11 anys ja destacava entre els alumnes de la seva classe. Això ho reflecteix el fet que la seva professora, ja quan la nena tenia aquella curta edat, va anar a parlar amb els seus pares sobre el gran potencial per exercir de docent que havia mostrat la seva filla després d'haver realitzat uns exàmens l'any 1886.⁶²

A l'edat de 14 anys va acabar els estudis de mestra elemental a la Normal de Girona i un any després es va treure el títol de mestra superior a la Normal de Barcelona.⁶³ Donada la seva joventut, però, es va haver d'estar un temps amb els seus pares a la Bisbal exercint d'auxiliar amb la professora local fins que va complir els 18 anys. Llavors es va presentar a unes oposicions per a les escoles elementals de nenes vacants en aquells moments a Catalunya, per aconseguir feina com a professora.⁶⁴ Aquests exàmens es van celebrar la vigília del dia de Sant Joan de 1893 i van congregar 140 estudiants. Remei va obtenir la setena millor nota.⁶⁵

Aquest va ser l'inici d'una llarga carrera com a mestra que va desenvolupar a Cervelló, Castelló d'Empúries i Figueres.

2.2. Exercint de mestra

2.2.1. Cervelló. L'inici del canvi

La primera plaça que va obtenir va ser a Cervelló l'any 1893. El 4 de juliol de 1893, després d'haver superat les oposicions per obtenir la feina i ser nomenada pel rectorat en virtut dels resultats obtinguts en la prova d'accés, va obtenir el càrrec de directora de l'escola pública de nenes de Cervelló, amb tan sols 18 anys, que no va exercir fins al dia de la presa de possessió, el 17 de juliol de 1893. Amb una remuneració de 825 pessetes anuals, va ocupar el lloc de treball fins al 31 de març de 1911, després de 17 anys, 8 mesos i 13 dies al càrrec.⁶⁶

Durant aquest període, la seva dedicació a la tasca pedagògica, tant com la seva entrega a aquells més desfavorits i a la lluita per aconseguir la igualtat educativa entre homes i dones, es va fer evident en els nombrosos actes solidaris i conferències que va organitzar, a més del ràpid progrés i els nous coneixements que van adquirir les seves alumnes en els seus primers mesos de docència. La seva dedicació era tal que fins i tot va arribar a fer classes nocturnes gratuïtes que finançava amb els diners del seu propi sou.⁶⁷

---

⁶² *Canigó*, 1 de novembre de 1954, p.15.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Gaceta de instrucción pública*, 5 de juliol de 1893, p. 5.

⁶⁵ *Canigó*, 1 de novembre de 1954, p.15.

⁶⁶ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

⁶⁷ *Ibidem*.

Quedà demostrat el 10 de juliol de 1894, durant la celebració dels exàmens de nenes que van tenir lloc a Cervelló. Les alumnes no van deixar res a desitjar en cap de les assignatures, tot quedant complagudes les autoritats i les més de 400 persones que s'havien congregat a l'Ateneu, un local espaiós de la vila, per presenciar les proves. Els exàmens, que van començar a les nou del matí i van acabar a les set de la tarda, consistien en dur a terme diverses labors, entre les quals cal destacar la confecció de diversos brodats i l'elaboració de dibuixos de colors. El mossèn de la població va pronunciar un discurs en agraïment a la tasca duta a terme per les professores, enaltint la figura de Remei Bosch, qui en els nous mesos que havia estat al càrrec de l'escola pública de nenes, va aconseguir uns resultats brillants.⁶⁸

Una de les primeres vetllades caritatives que es van celebrar a càrrec de Remei Bosch va tenir lloc el 20 de desembre de 1898. La guerra de la Independència de Cuba feia pocs mesos que havia acabat amb la derrota naval de Santiago de Cuba, en la qual Espanya havia perdut pràcticament tota la seva flota de guerra després que el ministre espanyol d'ultramar, Segismundo Moret,⁶⁹ hagués rebutjat oferir l'illa als nord-americans i que el govern de Sagasta⁷⁰ hagués apostat per la confrontació. La derrota naval havia deixat desprotegides les tropes terrestres, fet que va comportar la rendició d'Espanya, que va perdre les restes del seu imperi colonial d'ultramar ratificades pel tractat de París^{71, 72}.

La il·lustre professora va organitzar, doncs, una vetllada literària amb l'objectiu de destinar tots els guanys als ferits de la guerra d'ultramar. A l'acte hi van prendre part les seves alumnes. Les joves van recitar poesies, entre elles *La Pàtria*,⁷³ alternades amb monòlegs, diàlegs i quadres dramàtics, entre els quals cal destacar *La cruz de plata*,⁷⁴ l'execució admirable de la qual va emocionar el públic. La celebració va acabar amb un càntic a la Verge i un prolongat aplaudiment en honor a la tasca meritoria de la professora.⁷⁵

En celebració de la festa de fi de curs de l'any 1905, Remei Bosch va organitzar uns solemnes exàmens generals que es van dur a terme el 16 de juliol del mateix any i que van ser presidits pels membres de l'ajuntament. La classe de les seves alumnes, on es va fer l'acte, es va decorar amb diversos dibuixos i pintures elaborats per les escolars. Les nenes

⁶⁸ *La Vanguardia*, 11 de juliol de 1894, p. 3.

⁶⁹ Segismundo Moret i Prendergast (Cadis, 2 de juny de 1838 - Madrid, 8 de gener de 1913) va ser un hisendat, literat i polític espanyol que va exercir de ministre d'Estat, ministre de Foment, ministre de Governació, ministre d'Ultramar, president del Consell de Ministres i president del Congrés dels Diputats al llarg de la seva carrera política. El 1897, essent ministre d'Ultramar, va decretar l'autonomia de Cuba i Puerto Rico en un intent d'impedir l'emancipació d'ambdues colònies.

⁷⁰ Práxedes Mateo Sagasta i Escolar (La Rioja, 21 de juliol de 1825 - Madrid, 5 de gener de 1903) va ser un enginyer de camins i polític espanyol membre del Partit Liberal, President del consell de Ministres (1871-1872) i cinc vegades president del Govern d'Espanya (1874-1874, 1881-1883, 1892-1895, 1897-1899 i 1902-1902).

⁷¹ Tractat signat el 10 de desembre de 1898 entre Espanya i els Estats Units d'Amèrica que fa posar fi a l'anomenada Guerra de Cuba mitjançant l'alliberament dels territoris de Cuba, que va declarar la seva independència, Filipines, Guam i Puerto Rico, que havien estat sota domini espanyol. Aquests territoris van ser oficialment lliurats als Estats Units per 20 milions de dòlars.

⁷² CASASSAS, Jordi. GHANIME, Albert. SANTACANA, Carles. (2016). *Op. cit.*

⁷³ Poema escrit en llengua catalana el 1832 per Bonaventura Carles Aribau. És un cant d'enyorança de Catalunya i d'exaltació de la llengua catalana. La seva publicació, l'any 1833, en el diari *El Vapor* es considera el punt d'inici de la Renaixença catalana.

⁷⁴ Representació inspirada en una obra francesa escrita en vers per Eduardo Gonzalvo l'any 1890.

⁷⁵ *La Vanguardia*, 22 de desembre de 1898, p. 3.

de tres a sis anys van resoldre els exàmens satisfactòriament, contestant les preguntes de totes les assignatures amb un gran coneixement, especialment en els exercicis de traducció i llenguatge. La resta d'alumnes van demostrar clarament la seva afició per aprendre i seguir els consells de la seva professora i van posar fi a la celebració amb la representació d'un cant juntament amb les més petites de l'escola. En acabar, Remei Bosch va fer un brillant discurs posant en primer terme la necessitat d'educar degudament les dones. El reverent de la vila va donar les gràcies a la mestra, felicitant-la pels seus afanys i sacrificis beneficiaris pel poble i va felicitar les alumnes per l'entusiasme que havien exhibit.⁷⁶

Remei Bosch confiava cegament en la necessitat d'aconseguir una societat igualitària entre homes i dones, ja que tenia un fort sentiment de revolta envers les injustícies, i sensibilitat per tots aquells temes relacionats amb el paper de les dones en la societat, i, sortosament, compartia la seva visió amb moltes altres persones a través de conferències a les quals era convidada. Veia en l'educació el camí més apropiat per aconseguir un canvi efectiu en la societat i, per aquest motiu, lluitava per aconseguir difondre el seu missatge entre aquells disposats a transformar el món.

Aquest va ser el cas de la xerrada que es va organitzar el 21 d'octubre de 1905 a càrrec de la Societat Barcelonesa d'Amics de la Instrucció, de la qual Remei Bosch en va ser nomenada membre el desembre del 1896.⁷⁷ Durant aquella jornada, la mestra va desenvolupar el tema «*Missió de la dona en la societat. És l'educació que actualment rep la més apropiada per aquest fi?*» A l'acte hi va assistir un gran nombre de persones, entre les quals les dones afiliades a la corporació acompanyades de les seves respectives famílies. El president de l'associació, José María Rigan, en breus paraules, va fer la presentació de la jove professora, qui acte seguit, va començar a desenvolupar amb elegància l'assumpte, mostrant un gran coneixement sobre el tema. Durant la conferència, Remei Bosch va destacar la importància i la conveniència de preocupar-se per la bona educació de les joves i dels beneficis que comportaria en la societat perfeccionar les escoles per fer-les més educatives i menys instructives. A continuació, va desenvolupar a grans trets la història de la humanitat, tot exposant que la sort i la missió de la dona han estat molt variades en diversos països, entre els quals va citar l'Índia, Egipte, Roma i Grècia. Remei, com a bona catòlica i filla de religiosos, també va fer esment de la figura de la dona en la Sagrada Bíblia defensant que la seva veritable dignificació no es va verificar fins a l'aparició de la Verge Maria, a la qual es referia com a la més gran, la més bella i la més humil, model de filles, esposes i mares. Sense deixar d'exaltar la religió cristiana, afirmava que amb la figura de la Verge Maria havia començat la regeneració de la dona, convertint-la en la companya de l'home, l'àngel de la llar. I citant l'oració de Feneló, «*Sabeu per què és convenient educar bé a les dones? Perquè és el mitjà per educar bé als homes*», va posar punt i final a la idea que tenien els cristians de l'època envers la figura de la dona. No obstant això, la seva perspectiva anava més enllà i, malgrat no contradir la visió dels devots catòlics, també defensava que la dona soltera i educada que viu fora de les il·lusions, exercint el bé o dedicant-se a les obres de caràcter docent, oferia un valuós servei a la societat.

Va continuar exposant que, des del seu punt de vista, l'ensenyança deixava molt per a desitjar, tot essent discutible la qualitat i la quantitat dels coneixements que adquirien les joves. Advertia que el remei per millorar aquesta situació era complex, ja que el canvi havia

⁷⁶ *La Vanguardia*, 23 de juliol de 1905, p. 4.

⁷⁷ *La Dinastia*, 10 de desembre de 1896, p. 2.

de ser eficaç en tots els estaments socials per enriquir la qualitat de vida tant de les noies de poble, com de les nascudes en el si d'una família de classe mitjana, com de les pertanyents a l'aristocràcia. A continuació, va descriure les escoles feministes i antifeministes, manifestant que el caràcter i la missió encomanada a la dona s'hauria de situar en un punt mig. Exposava que l'educació havia de ser més sòlida que brillant, necessària perquè la dona es convertís en una figura intel·lectual en tots els àmbits. Per aconseguir aquest propòsit, però, declarava necessària la intervenció i la preocupació de l'Estat per reformar allò indispensable i convertir així les escoles en un espai educatiu i pràctic que oferís especial atenció a les ciències de més immediata aplicació. Manifestava, a més, la primordialitat d'establir classes per a adults, obligatòries per a les joves de dotze a setze anys, per ser l'edat en què s'assimilen més coneixements per comprendre la utilitat i la necessitat de l'educació i la instrucció en totes les poblacions. A més, creia oportú establir contacte freqüent entre les famílies de les nenes i la mestra. D'aquesta manera, a través de conversacions i conferències, volia que s'aconguís augmentar el coneixement de les mares de les alumnes i aproximar-les a la tasca educativa, així com desvetllar-los l'afició pels assumptes escolars i per les obres pedagògiques, instructives, recreatives i morals, a fi que fossin les primeres mestres dels seus fills.

Remei Bosch va acabar la conferència exposant la necessitat d'aconseguir instaurar l'ideal de tots aquells que es preocupaven per l'educació de la dona i desitjaven que l'escola comencés a la llar per obtenir la cultura tant necessària en aquella època. La jove mestra va rebre una expressiva felicitació en nom de la Societat i llargs aplaudiments que van posar punt i final a l'acte.⁷⁸

Una altra vetllada benèfica, celebrada el 29 de març de 1909, va ser organitzada per la mestra amb l'objectiu d'ajudar una associació caritativa que es trobava en una situació difícil a través de la representació d'un acte literari i musical en el qual participaven les seves alumnes. La celebració va resultar ser un èxit. Hi van assistir un gran nombre de persones que van aplaudir amb orgull la tasca de les nenes i les joves de l'escola. Es va distingir en especial la representació del quadre dramàtic *La filla del mar*,⁷⁹ obra escrita per Remei Bosch, juntament amb les seves alumnes, per ser interpretada en exclusiva a la gala benèfica. Abans de pronunciar el discurs final, Remei va rebre una copa de plata com a agraïment per la dedicació a l'educació i la cultura de les seves alumnes, amb la inscripció següent: «*Los padres de las alumnas a doña Remedios Bosch*».⁸⁰

En virtut del Reial Decret del 25 de febrer de 1911, Remei Bosch va ser ascendida per mèrits propis l'1 d'abril de 1911 amb una retribució de 1.100 pessetes anuals. El 30 de març de 1915, al cap de 4 anys, 8 mesos i 13 dies d'ocupació, li van tornar a apujar el sou.⁸¹

L'1 d'abril de 1915 continuava exercint de mestra a l'escola amb una nòmina de 1.375 pessetes anuals fins el 10 de juliol de 1915. Després de 21 anys, 11 mesos i 23 dies al càrrec de l'escola de nenes de Cervelló, Remei es va presentar en un concurs que oferia el trasllat de les mestres que ho volguessin a una altra localització i va acabar obtenint plaça

⁷⁸ *La Vanguardia*, 25 d'octubre de 1905, p. 8.

⁷⁹ D'aquesta obra no n'ha quedat constància escrita en cap document que hagi pogut consultar.

⁸⁰ *La Publicidad*, 2 d'abril de 1909, p. 3.

⁸¹ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

com a mestra a Castelló d'Empúries.⁸² La seva mare estava delicada dels ulls i davant la por que es tornés cega, com va acabar passant, havia decidit traslladar-se a un poble més pròxim a la Bisbal, on residia la seva família. D'aquesta manera va tornar a l'Empordà.⁸³

La seva primera ocupació a Cervelló, que tant havia revolucionat la manera d'educar, va ser reconeguda amb nombrosos mèrits per la seva entrega i dedicació a l'ensenyament i per haver aconseguit augmentar notablement el nombre de matriculats a la seva escola. Per reconèixer el seu pas per la vila, Remei Bosch va ser distingida amb 14 vots de gràcies de la Junta Local de 1ª Ensenyança de Cervelló, un premi en metàl·lic concedit per l'Ajuntament de la població, un guardó de la Junta Provincial consistent en diversos llibres que va rebre durant la festa escolar de Barcelona de l'any 1903, un vot de gràcies de la Junta Provincial i un altre de la Junta Local de Cervelló, el 1913.⁸⁴

2.2.2. Castelló d'Empúries. El naixement del mutualisme

L'11 de juliol de 1915, Remei Bosch va prendre possessió a l'escola nacional de nenes de Castelló d'Empúries amb un sou de 1.375 pessetes anuals. Tres anys després, pel Reial Decret del 19 d'octubre de 1918, va ser ascendida al càrrec amb un sou de 2.000 pessetes l'any. L'1 d'abril del 1920 la van tornar a ascendir amb una retribució de 3.000 pessetes anuals.⁸⁵ Aquell any, Remei Bosch va instaurar la mutualitat escolar al centre on impartia docència, de la mateixa manera que ho van fer els mestres de Boadella i Vilafant, Joan Masjuan i Miquel Comet, i la mestra de Cabanes, Maria Campol.⁸⁶

La mutualitat escolar era una associació formada pels escolars d'un col·legi amb la finalitat d'ensenyar als alumnes la importància d'estalviar. Aquests comitès, de caràcter pedagògic, moral, social i econòmic, desenvolupaven en els nens i nenes la virtut de la previsió econòmica necessària en l'edat adulta i eren lliçons constants de ciutadania, ja que els alumnes es reunien amb la finalitat de tenir cura del seu futur i desenvolupar el respecte envers els seus companys, la generositat i l'abnegació. Aquesta institució es va posar en funcionament a Espanya a partir de 1910 basant-se en el model francès, que s'havia vinculat als centres catequístics. No obstant això, el pedagog espanyol Ezequiel Solana⁸⁷ va insistir en aplicar les mutualitats escolars en qualsevol model d'escola pels avantatges econòmics que suposava així com per la necessitat d'implantar un nou arquetip pràctic d'educació moral. Però no va ser fins al 7 de juliol de 1911 que es va aprovar un Reial Decret que donava suport legal a les mutualitats escolars. D'acord amb aquest decret, es concedien bonificacions a les societats mutualistes, es determinaven les seves funcions i

⁸² *Diario de Gerona de avisos y noticias*, 31 de gener de 1915, p. 7.

⁸³ *Canigó*, 1 de novembre de 1954, p.15.

⁸⁴ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Veu de l'Empordà*, 6 de març de 1920, p. 5.

⁸⁷ Ezequiel Solana i Ramírez (Sòria, 10 d'abril de 1863 - Madrid, 1931) va ser un pedagog, humanista, publicista i poeta espanyol. Als setze anys va obtenir el títol de mestre superior a l'Escola Normal de Mestres de Sòria, on havia arribat becat per la Diputació Provincial de Sòria. Ja com a mestre a Saragossa, va començar a estudiar Filosofia i Lletres, alhora que dirigia la revista *El Magisterio Aragonés*. Des de 1885 va ser copropietari de la revista *El Magisterio Español*, que va dirigir fins a la seva mort.

s'oferien premis als mestres que més destaquessin en el seu desenvolupament i funcionament. A més, la normativa especificava quins eren els objectius específics de les mutualitats escolars: l'estalvi, la constitució de dots infantils i el finançament de l'assegurança escolar, els menjadors estudiantils, les colònies i els viatges escolars.⁸⁸

El 13 de juny de 1920 es va celebrar una festa escolar en honor al nou projecte de mutualitat escolar al qual havia passat a formar part el centre on impartia docència Remei Bosch. L'acte va tenir lloc a la plaça interior de l'edifici que servia de col·legi, un antic palau que havia estat residència dels Comtes d'Empúries i, fins a mitjans del segle XVIII, convent dels monjos de Santo Domingo. La celebració es va iniciar amb el cant de diverses cançons infantils i la recitació de poemes, interpretats per les nenes de l'escola i aclamats per un públic satisfet. A continuació, Remei Bosch va manifestar els avantatges que aportaria la mutualitat a la joventut docent, després d'haver-ne explicat els orígens i el desenvolupament en diversos indrets del món. La mestra va defensar, a més, la influència que tindria aquesta nova manera d'educar en l'ordre social, l'educació i la cultura, en la llar i en les generacions futures, animant els pares de les alumnes a inscriure-les en el projecte així com demanant-los el seu suport per mantenir i defensar la mutualitat que tant de bé oferiria. Després dels discursos pronunciats per les màximes institucions de la localitat, es va posar fi a l'acte amb vives a Espanya, a Catalunya i a la mutualitat escolar.⁸⁹

La inauguració del nou projecte, però, no es va celebrar fins el 19 de juny de 1920, quan es van repartir 108 cartilles de dot infantil amb una quantitat inicial d'una pesseta per cadascuna de les alumnes que tingués entre 3 i 18 anys. L'acte va ser un èxit. Les nenes van recitar poesies i cants escolars i, un cop finalitzats, Remei Bosch va explicar l'objectiu del nou projecte. Després de la repartició de les cartilles, una alumna va donar les gràcies en representació de la junta de nenes i es va posar fi a l'acte cantant l'himne del mutualista.⁹⁰

L'1 d'abril del 1921 van tornar a ascendir Remei Bosch amb una retribució de 3500 pessetes anuals i va exercir el càrrec fins el 31 de març del mateix any.⁹¹ Després de 8 anys servint a l'escola de nenes de Castelló d'Empúries, Remei Bosch va decidir traslladar-se a Figueres, ciutat més ben comunicada amb la Bisbal, poble on viuen els seus pares, per evitar períodes d'incomunicació amb ells quan hi havia alguna inundació.⁹² El trasllat va ser possible gràcies a un concurs celebrat entre 1919 i 1920, que li va concedir l'oportunitat de desplaçar-se fins a Figueres per exercir de mestra a l'escola de pàrvuls.⁹³

Els seus anys de docència a Castelló d'Empúries van ser recompensats amb dos vots de gràcies de la Junta d'Inspecció, un el 10 de maig de 1917 i l'altre el 28 d'abril de 1919.⁹⁴

⁸⁸ RUIZ, Cándido. PALACIO, Irene. (1999). *Higienismo, educación ambiental y previsión escolar antecedentes y prácticas de educación social en España (1900-1936)*, Universitat de València, València.

⁸⁹ *El Norte: diario católico-monárquico*, 22 de juny de 1920.

⁹⁰ *Diario de Gerona de avisos y noticias*, 19 de juny de 1920.

⁹¹ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

⁹² *Canigó*, 1 de novembre de 1954, p.15.

⁹³ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

⁹⁴ *Ibidem*.

2.2.3. Figueres. Vivint la història

A Figueres començava una nova etapa de la seva vida que condensaria les vivències de dues dictadures, una república, una guerra i una postguerra. Una etapa que també la convertiria en la primera dona regidora de la història de la vila i en un referent de generacions i generacions de figuerencs que van aprendre les primeres paraules amb ella. Dona de fermes conviccions, es guanyaria ràpidament l'estima i la confiança de bona part de la població gràcies a la seva professionalitat i al seu caràcter.

Quan va arribar a la vila, el panorama escolar de Figueres comprenia una escola de pàrvuls, una de primera ensenyança elemental i una última d'ensenyança superior. Els pàrvuls i els nois rebien l'ensenyament en uns espais ben ventilats i decorats de l'Institut (actual Ramon Muntaner), i quan aquest fou incorporat a l'Estat, l'ajuntament va decidir mantenir-hi les dependències de les escoles de primer ensenyament. Però per fer-ho, es veié obligat a realitzar importants obres de consolidació, especialment a l'escola de pàrvuls, on es va haver de canviar les voltes antigues del sostre per un altre recobriment fet amb bigues de ferro i amb grans finestrals. De totes maneres, les reformes dutes a terme no van ser suficients perquè es pogués assistir als locals per a escoles sense cap mena de perill.

La problemàtica del mal estat dels col·legis era una preocupació municipal. Ja el 24 d'octubre de 1910 s'havia acordat sol·licitar al Ministeri d'Instrucció Pública permís per construir nous edificis destinats exclusivament a la tasca pedagògica. Era l'inici d'unes llargues gestions que durarien més de vint anys i que acabarien amb l'edificació de les escoles públiques tan necessitades. El 10 de gener de 1919, l'ajuntament presidit per Marià Pujolar, havia demanat un préstec d'un milió de pessetes a la Mancomunitat de Catalunya destinades, entre altres afers, a la construcció de dues escoles públiques, una per a nois i l'altra per a noies. L'emplaçament dels nous edificis va suposar una tasca difícil. Es proposaren tres terrenys, entre els quals el Parc Bosc, que en un inici va tenir molt d'interès però que va quedar descartat per la voluntat dels figuerencs de preservar el seu parc municipal. El projecte, doncs, va romandre aturat.⁹⁵

En aquest precari entorn educatiu, el 13 d'agost de 1921 es va concedir la plaça de mestra de l'escola de pàrvuls de la capital de l'Alt Empordà a Remei Bosch, remunerada amb 3.500 pessetes anuals. En va prendre la possessió l'1 de setembre del mateix any.⁹⁶ D'aquesta manera, continuava dedicant bona part del seu temps a ajudar els infants a assolir l'equilibri personal que els convertiria en persones cíviues per formar part de la societat en què els havia tocat conviure.

2.2.3.1. La dictadura de Primo de Rivera. L'escola intervinguda

A inicis de la dècada de 1920, el context social d'Espanya, agreujat per la guerra colonial amb el Marroc que castigà les classes obreres, entre altres factors, provocà el cop d'estat del general Primo de Rivera, encarregat de reprimir durament el moviment obrer. La

---

⁹⁵ BERNILS, Josep M. (1983). *50 anys del col·legi públic Sant Pau*, Col·legi Públic Sant Pau Figueres.

⁹⁶ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

instauració de la dictadura militar va suposar, ja des del seu començament, un fort component anticatalanista que va desembocar en la prohibició de la llengua i de la bandera catalanes en ús públic i, en conseqüència, l'ensenyament va passar a realitzar-se exclusivament en castellà. Per a les autoritats del Directori, estava molt clar que l'espanyolització s'havia de començar pels infants i pels joves. Així doncs, el règim va imposar el contingut de l'ensenyament, tenint la idea molt clara que calia dedicar tota l'atenció a la llengua i la literatura espanyoles.⁹⁷

L'any 1926 es va publicar un decret definitiu que donava inici a la construcció de l'escola graduada de nens i nenes a l'horta de l'Institut, amb un cost total de 870.000 pessetes, i que va ser estructurada aprofitant uns plànols d'una escola del nord d'Espanya pensada sobre un terreny desnivellat que va obligar a omplir de terra la part baixa de l'edifici, tot el que actualment és terrassa. Les obres van començar el novembre i van crear una gran expectació entre els figuerencs, que s'acostaven a veure construir l'enorme estructura. El pla d'obres es va calcular en cinc anys, però els nous esdeveniments polítics del 1931, que van comportar la caiguda del general Primo de Rivera i la instauració de la Segona República, en van frenar la construcció quan només hi mancaven les portes, els vidres de les finestres i el pintat per falta de diners.

La tasca pedagògica de Remei Bosch a Figueres es va veure ràpidament alterada pel cop d'estat. Però malgrat el canvi que això va comportar en l'educació a les aules, Remei Bosch no va deixar de transmetre coneixements a través de xerrades i conferències dirigides als seus alumnes, ni va deixar mai d'assistir a actes dedicats a la pedagogia.

A Figueres, el 1923 es va organitzar un homenatge en record al mestre Baldiri Reixac i Carbó, pedagog nascut el gener de 1709 al Baix Empordà, mestre referent del segle XVIII, i que havia destacat per defensar que l'escolarització s'impartís utilitzant la llengua materna com a idioma d'ensenyança, és a dir, apostant per l'educació en català.⁹⁸ A l'homenatge s'hi van adherir més de 600 professors nacionals i de col·legis particulars, entre els quals cal destacar la presència de la mestra figuerenca.⁹⁹

Mesos més tard, Remei Bosch va assistir a un acte celebrat al teatre de la Catequística de Figueres el 28 de febrer de 1924, poques setmanes després d'haver aconseguit un ascens de 500 pessetes, tot passant a cobrar 4.000 pessetes anuals.¹⁰⁰ Organitzat pel delegat governatiu, la professora Remei Bosch hi va desenvolupar un acte cultural que va ser molt concorregut, especialment per part d'infants. La mestra va exposar una conferència titulada «*Amor y respeto a las flores, árboles y pájaros*» i va ser molt aplaudida en finalitzar la seva dissertació.¹⁰¹ D'aquesta manera, pretenia compartir la seva visió naturalista amb els més petits de la ciutat, encomanant-los l'amor per la natura i els espais verds.

⁹⁷ MORENO, Vicente. (2011). *Catalunya i la dictadura de Primo de Rivera* [en línia], Sàpiens. [Consultat: 2 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2011/03/09/catalunya-i-la-dictadura-de-primo-de-rivera/>

⁹⁸ (2019). *Baldiri Reixac i Carbó* [en línia], Enciclopèdia catalana. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0054816.xml>

⁹⁹ *La Publicitat*, 30 de maig de 1923, p. 4.

¹⁰⁰ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

¹⁰¹ *Diario de Gerona de avisos y noticias*, 1 de març de 1924, p. 4.

Les conferències culturals, a la ciutat, tampoc van deixar de celebrar-se en presència de la distingida professora a la ciutat. L'octubre de 1926, davant d'una nombrosa concurrència, es va celebrar la festa del Dia del Llibre Espanyol al Teatre Jardí. La platea del teatre estava plena de nens i nenes de les escoles nacionals i a les cinc en punt va començar la celebració amb la interpretació de diverses peces musicals. A continuació, i enmig de molts aplaudiments, van ocupar els seus respectius llocs les màximes personalitats de la localitat, entre les quals cal destacar l'alcalde Pedro Vives, el director de l'Institut Martín Lecumberri, diversos consellers de l'Ajuntament i altres distingides institucions. L'alcalde va donar inici a l'acte, tot essent la primera en actuar Remei Bosch, que va donar una conferència titulada *Cervantes y su obra*. Sota la direcció de l'esmentada professora, els alumnes de l'escola de pàrvuls van cantar *L'himne a Cervantes* i, a continuació, es van recitar i llegir poemes pels alumnes de les Escoles Nacionals i del Col·legi Hispano-francès. Acte seguit, es va fer entrega dels diplomes als escolars premiats amb matrícula d'honor a càrrec de l'alcalde i el director de l'Institut, entre altres personalitats. També es va fer el repartiment dels llibres destinats a les biblioteques de les Escoles Nacionals i dels col·legis particulars en nom de l'ajuntament. Acompanyats per la banda militar, es va cantar l'himne *A la patria* característic de la dictadura i, per finalitzar la celebració, Juan García, catedràtic de literatura de l'Institut, va fer una conferència sobre el tema Cervantes que va rebre una calorosa ovació.¹⁰²

El maig de 1929 es va celebrar al Parc Bosc un festival infantil que va reunir gran part dels alumnes de Figueres, tant de les Escoles Nacionals com de les particulars, un total de 1.500 escolars. L'acte va ser organitzat per l'alcalde José Jou, qui tenia un interès especial per promoure la cultura i una afecció particular per a l'ensenyança. A l'entrada del parc, els nens i nenes van rebre una bandera espanyola i una bosseta de bombons, entre altres presents. L'acte es va iniciar amb l'himne de la bandera cantada pels estudiants dels col·legis nacionals, entre els quals el de pàrvuls dirigit per Remei Bosch. Segons la premsa de l'època, tota favorable al règim a causa de la censura que s'havia imposat, «*Resultó un acto verdaderamente hermoso, de una grandiosidad insuperable. El joven y entusiasta Alcalde D. José Jou que pone toda su alma a fin de que la escuela sea considerada para todos como el fundamento básico de engrandecimiento y esplendor de nuestra querida Patria encontró en parte compensados sus desvelos.*»¹⁰³

Aquell any, un detallat informe de l'Oficina Municipal d'Estadística de l'Ajuntament mostrava el número total d'escolars matriculats a les escoles de Figueres en el curs 1929-1930. L'estudi feia evident el constant i progressiu desenvolupament de la primera ensenyança a la vila, ja que 292 nous alumnes s'havien inscrit tant en centres nacionals com en particulars respecte el curs anterior. L'anàlisi deixava constància, a més, que 546 escolars assistien a les escoles nacionals, quasi un terç dels 1.565 que anaven als col·legis particulars. Aquell curs, Remei Bosch, directora de l'escola de pàrvuls, estava al càrrec de 98 nens i 78 nenes, un total de 176 infants.¹⁰⁴

El 25 de febrer de 1930, la mestra, juntament amb dos altres professors de les Escoles Nacionals, va publicar un escrit en resposta a un comunicat que havia fet el diari *Libertad* l'1 de febrer del mateix any. En aquest es criticava la mala actitud que els nens

¹⁰² *La Comarca: semanario de vida Empurdanesa*, 9 d'octubre de 1926, p. 10.

¹⁰³ *Canigó (esports)*, 15 de maig de 1929, p. 3.

¹⁰⁴ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

presentaven als carrers i a les sortides de les aules, acusant particularment a aquells alumnes de primera ensenyança dels col·legis nacionals. Els tres mestres consideraven que, malgrat el to general en què estava escrita la nota, al final d'aquesta es feia una al·lusió directa al seu centre, que podia causar confusió en relació al comportament dels professors envers l'educació dels nens i nenes. Per aquest motiu, defensaven que el fet que els nens sortissin alegres de les escoles després de tres hores consecutives d'estar a les aules, no era manifestació de poca cultura, sinó un fet típic d'infants de poca edat. A més, deixaven constància que si algun dia s'havia produït algun acte incorrecte per part d'algun alumne, mirarien de solucionar-lo de la millor manera, deixant clar que la figura del nen inquiet i amb tendència a la rebel·lia no era exclusiu dels seus centres, ja que s'havien donat altres casos en diverses zones públiques de la població. La notícia del diari *Libertad*, també feia al·lusió a la tràgica mort de l'alumne Florentino Serradell, de la qual en creien culpables les arriscades sortides de l'escola anteriorment esmentades. Els pedagogs, en el seu escrit, deixaven clar que el succés havia ocorregut independentment del tema dels col·legis, ja que el nen s'havia lesionat amb un objecte al mateix carrer on vivia, no com a conseqüència d'una trapelleria, ni per falta d'atenció, ni per culpa seva, sinó simplement jugant. Afirmaven que l'objecte amb el qual s'havia ferit podria haver estat contaminat i el microbi del tètanus deuria haver entrat per la ferida, tot desenvolupant la malaltia que li havia causat la mort. Així doncs, declaraven que la seva defunció no havia estat causada per la gravetat de la ferida, sinó per l'acció dels microbis presents en la pols i el terra i que van penetrar en ella, una causa completament aliena a la manera de sortir dels nens de les aules o a la vida d'aquests a les escoles. Al final del comunicat, demanaven al director del diari que publicuessin el seu escrit a *Libertad* per completar la notícia que havien publicat ells anteriorment. Aquest, però, va fer-ne cas omís i va ser a través del periòdic *La Veu de l'Empordà* que es va fer pública la informació.¹⁰⁵

El 27 d'octubre de 1930 va ser retribuïda amb les gràcies de Reial Ordre pels seus serveis en l'ensenyança i,¹⁰⁶ poques setmanes més tard, el 24 de novembre del mateix any, Remei Bosch va ser ascendida al càrrec amb una retribució de 5.000 pessetes anuals.¹⁰⁷

2.2.3.2. La Segona República. L'escola nova

L'abril de 1931 la voluntat popular va derrotar el règim monàrquic que s'havia instaurat el gener de 1930 i, paral·lelament, la dictadura de Primo de Rivera va acabar per perdre el suport que li havia permès fer-se amb el poder. S'iniciava, doncs, una nova etapa amb la proclamació de la Segona República i la recuperació de les llibertats democràtiques i nacionals de Catalunya.

Amb la proclamació de la República, el total d'alumnes a Figueres era de 2.111, dels quals 1.048 eren nens i 1.063 nenes. Un cens fet l'any 1933 mostrava que de 15.186 habitants que vivien a la vila, 11.622 sabien llegir i escriure, 2.976 eren analfabets i 588

¹⁰⁵ *Veu de l'Empordà*, 8 de març de 1930, p. 8.

¹⁰⁶ *Diario de Gerona de avisos y noticias*, 27 d'octubre de 1930, p. 30.

¹⁰⁷ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

indeterminats. Això suposava que el 20% de la població era analfabeta. El problema escolar era ben present. La manca de locals destinats a l'ensenyament feia que només una tercera part dels estudiants poguessin inscriure's a les Escoles Nacionals, fet que comportava una dificultat per aquelles famílies que no es podien permetre l'ensenyament particular per als seus fills. Tot i l'existència d'aquest problema, les obres de les noves escoles continuaven sense acabar. Un decret del 12 de juny de 1931 tenia com a objectiu crear 27.000 escoles de primer ensenyament repartides per tot l'estat, 7.000 de les quals s'havien d'inaugurar aquell mateix any. La de Figueres no va entrar en aquest ordre fins el 25 de febrer de 1932, quan es van poder crear definitivament les Escoles Nacionals graduades de la població amb sis seccions per a nois i sis seccions per a noies, amb un total de 600 places. Per fer-ho, es va acordar suprimir obres i instal·lacions que no es creien imprescindibles, entre les quals la casa del guarda, les instal·lacions d'aigua calenta i la paret de tanca, per aconseguir estalviar les pessetes que havien paralitzat les obres. Aquest col·legi es va inaugurar el 14 d'abril de 1933.¹⁰⁸ Curiosament, la premsa local no va destacar cap notícia relacionada amb la inauguració que tanta importància tenia a Figueres. Aquesta manca d'informació contrasta amb la difusió que es feu de la inauguració de l'escola de pàrvuls el mes d'octubre del mateix any, construïda a càrrec de l'ajuntament republicà.¹⁰⁹

La vida escolar a les instal·lacions havia transcorregut amb normalitat durant el llarg període d'obres que havia acabat amb la construcció dels nous edificis pedagògics a l'antiga horta de l'Institut. L'1 de setembre de 1931, Remei Bosch va ser ascendida al càrrec amb una remuneració de 6.000 pessetes anuals.¹¹⁰

Pel que fa al sistema educatiu, l'any 1926 s'havia implantat a l'escola de pàrvuls dirigida per la bisbalenca un nou sistema d'ensenyament que pretenia alligonar els seus alumnes combinant els mètodes pedagògics Decroly i Montessori amb l'educació tradicional desenvolupada pels pedagogs contemporanis de l'època. Durant el curs escolar 1930-31, a més, es va posar en pràctica una nova metodologia d'ensenyament de la llengua anomenada ideo-visual que consistia en educar els pàrvuls a partir d'un procés d'associació d'idees amb imatges que enriquia el vocabulari dels alumnes. A partir d'aquest procés d'observació, es treballava la lectura, l'escriptura, el dibuix, el càlcul, la recitació o el cant dels infants. És a dir, el concepte après a partir de la relació de la imatge i la idea s'utilitzava per a desenvolupar una lliçó de cultura general que podia estendre's durant una, dues o més sessions en funció de la capacitat d'atenció de cada alumne. En aquells temps de la Segona República, el dibuix era una assignatura de gran importància, ja que permetia als infants pintar el concepte que constituïa la lliçó del dia, plasmar les idees sorgides de la seva fantasia durant les estones de dibuix lliure i espontani i, a més, perquè els facilitava el traç de les lletres en edat més avançada. A la seva escola, Remei Bosch també desenvolupava el gust artístic dels infants animant-los a pintar les seves creacions i afirmava que aquest exercici era de gran interès per als més petits, que l'exercirien durant hores i hores sense cansar-se'n si no se'ls obligués a realitzar altres activitats com ara jugar amb les joguines. En general, els dibuixos de la mainada eren representacions d'objectes d'ús quotidià. Aquestes classes de treballs manuals es complementaven amb l'aprenentatge

¹⁰⁸ BERNILS, Josep M. (1981). *Episodis de la II República a Figueres*, Canigó, Figueres.

¹⁰⁹ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

¹¹⁰ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

de saber doblegar i retallar paper, teixir i elaborar construccions amb cartró, ja que la gran quantitat de matriculats no permetia l'elaboració d'estructures amb fusta, filferro o argila.

El mètode educatiu també tenia com a objectiu transmetre determinats valors als futurs ciutadans de la República, entre els quals destacaven l'amor a la Pàtria, l'amor a la família i l'amor a l'escola. Per a desenvolupar aquestes tres tipologies d'amor, les aules oferien una selecció de contes morals que els nens i nenes escoltaven i que els més espavilats transcrivien als seus quaderns i en feien il·lustracions representatives. L'educació moral, doncs, també era una assignatura de gran importància, ja que era la base per formar el caràcter de la societat futura.

Pel què fa a l'educació física, les instal·lacions del centre de Remei Bosch deixaven molt a desitjar, ja que la falta de material, de personal i de temps només permetia realitzar exercicis d'estiraments d'extremitats, coll i tronc. L'horari escolar no permetia a la mestra gaire flexibilitat a l'hora de voler compartir l'estona de pati amb els seus alumnes per ensenyar-los jocs imaginatius, ja que estava sempre ocupada ensenyant els infants en grups de 15 o 20 que s'anaven alternant. En conseqüència, l'esbarjo no podia oferir res més que la llibertat de la mainada per a jugar lliurement sota la supervisió d'una auxiliar.

Malgrat els grans avenços educatius que s'havien produït després de la caiguda del règim dictatorial, Remei Bosch se sentia insatisfeta amb els resultats escolars obtinguts. Un estudi fet per la mateixa mestra i del qual va deixar-ne constància en un dossier de memòries juntament amb la informació del desenvolupament escolar anterior, demostrava que l'1 de setembre de 1921, data en què havia començat a exercir el càrrec de directora a l'escola de pàrvuls de Figueres, hi havia matriculats un total de 28 alumnes, però l'assistència mitjana era de 6 a 7 infants. Durant el curs 1930-31, però, l'afluència de mainada era tal que la bisbalenca havia de treballar hores extra per mirar de realitzar totes les tasques educatives amb els diversos grups d'alumnes, que s'anaven alternant. Altres obstacles que dificultaven la labor educativa eren la falta de condicions higièniques i pedagògiques al local, la irregularitat d'assistència d'alguns pàrvuls a causa de les malalties pròpies de la mainada, les temperatures extremes a les aules, la falta de material pedagògic i l'escassa consignació que l'Estat oferia a les escoles sense tenir en compte el nombre de matriculats, ja que oferia la mateixa quantitat de 220 pessetes a tots els locals destinats a fins pedagògics independentment que comptessin amb 10 o 170 escolars. I en el cas de l'escola de pàrvuls de Remei Bosch, aquest ingrés no era suficient ni per pagar les tasques de neteja. Aquesta anomalia, però, s'esperava que es resolgués amb el nou govern de la República.

En aquest dossier que recull les memòries de la mestra durant el curs escolar 1930-31, la professora també explica el que representa un infant per ella i la idea equivocada que tenen els pares quan porten la mainada a la llar d'infants:

«El niño sale del hogar paterno y de los brazos de su madre en forma de crisálida que encierra el cuerpo de la mariposa que más tarde abrirá o desplegará sus alas para respirar el aire embalsamado del jardín que escoge por morada; el niño es como un pedazo de cera virgen que permite ser moldeada a gusto del artífice y generalmente entregado a la escuela de párvulos que para muchos es considerada como una guardería para que los niños no molesten a sus padres con sus travesuras y les dejen tranquilos por algunas horas. Este concepto equivocado ha hecho que en España las escuelas de párvulos no tengan la importancia que les pertenece, y que

hayan sido bastante olvidadas por parte de todos. Cuando España considere las escuelas de párvulos como considera Alemania, sus Jardines de la Infancia; Bélgica y Francia, sus Escuelas Maternales; Suiza, sus Casas de Pequeños; entonces y solo entonces podremos decir que nuestros niños son considerados como lo que deben ser, los futuros ciudadanos del porvenir.»¹¹¹

Remei Bosch va tenir la sort de poder visitar algunes de les escoles dels països citats anteriorment, on la mainada vivia en un ambient de llum i alegria embellit pels cants dels ocells i les flors. Per aquest motiu, la bisbalenca sentia verdadera pena en contemplar les precàries escoles de l'Estat, que justificaven la gran incultura d'algunes regions i el gran nombre d'analfabets. Per aquest motiu, la pedagoga posava totes les seves esperances en què el nou govern transformés el local arcaic i antihigiènic que havia servit d'escola fins aleshores en un espai digne per a la ciutat de Figueres.¹¹²

El juliol de 1932 tingué lloc l'exposició de treballs en substitució dels exàmens de final de curs a l'escola de parvulari. A la sala d'esbarjo per a la mainada, Remei Bosch, juntament amb dos altres professors, hi aplegà l'exposició dels infants, tot fent conèixer a la Junta Local d'Instrucció Pública els treballs dels alumnes fets a partir de la seva llibertat d'expressió sota el guiatge de la mestra. A més, un grup de mainada recità poesies catalanes i castellanès. Després que la Junta Local admirés els treballs dels alumnes, Remei Bosch va llegir una breu i interessant memòria de l'escola de pàrvuls. L'acte es va allargar dos dies més, en els quals la Junta Local va visitar totes les Escoles Nacionals de la ciutat per a conèixer els treballs i les labors que s'hi duïen a terme.¹¹³

Aquell mateix any, Remei Bosch també va passar a formar part de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana,¹¹⁴ una entitat d'àmbit nacional fundada el 1889 amb l'objectiu de difondre l'ús i l'aprenentatge del català. D'entre les seves tasques cal destacar les subvencions a iniciatives particulars o col·lectives en pro de la llengua catalana, la creació de patronats per al sosteniment de les escoles i de les colònies escolars d'estiu, la concessió de beques, la creació de càtedres, la celebració de concursos escolars de llengua catalana, de geografia i història de Catalunya, l'organització de cursos de català, la creació de biblioteques escolars, l'edició de llibres escolars catalans i la millora del material docent.

El 22 d'octubre de 1933 va tenir lloc la inauguració del parvulari Ignasi Iglesias als baixos de l'Institut. Sota la presidència de l'alcalde i amb assistència del comissari de la Generalitat Josep Puig Pujades i l'inspector de primera ensenyança, entre altres autoritats, premsa i entitats, que van pronunciar diversos parlaments, es va inaugurar una còmoda i sana instal·lació per als pàrvuls millorant les condicions de l'anterior. El recorregut per les aules i annexos va generar una gran expectació i admiració per l'encert de la nova escola. La premsa estava entusiasmada amb les obres i amb la idea que Remei Bosch continués al capdavant de la secció de pàrvuls:

¹¹¹ AMF. *Memòria del curs 1930-1931 de l'Escola Nacional de Pàrvuls realitzada per Remei Bosch*. 1930-31. Fons de l'Arxiu Municipal de Figueres. [Tots els textos del treball s'han transcrit tal qual de l'original. Només s'han fet modificacions en aquells casos en què el text original era intel·ligible].

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ *Empordà Federal*, 9 de juliol de 1932, p. 3.

¹¹⁴ *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, 13 de gener de 1932, p. 190.

«Conocemos las condiciones que adornan D. Remedios Bosch, maestra laboriosa e inteligente de los pequeñitos y estamos seguros de que en el nuevo medio, sabrá opurar todos sus recursos para obtener mayores frutos.»¹¹⁵

Els dies 27 i 28 de juny de 1933 es van dur a terme els exàmens de fi de curs que constaven, aquell any, de set exercicis escrits i d'un oral. Els exercicis escrits eren proves individuals i secretes que cada alumne contestava segons el seu saber. Els exercicis orals, per contra, celebrats el dia 28 a la tarda, tingueren un caire popular i oficial. A l'acte hi assistiren diversos consellers que van fer l'honor de presidir els exàmens, l'inspector de primera ensenyança, Josep Mª Villergas, i els pares dels escolars. Després d'unes paraules del director del centre explicant la tasca desenvolupada durant el curs, els alumnes van ensenyar al públic els treballs escolars fets durant el mes de juny com a resum dels efectuats la resta de l'any. A continuació es passà a visitar l'edifici, les aules i les dependències annexes, tot quedant els presents bellament sorpresos de la capacitat, claredat i ventilació del centre. Feta aquesta inspecció, el director del col·legi, el senyor Pei, va fer aparèixer en escena la mainada de pàrvuls per tal que demostrassin els seus coneixements davant les autoritats de la vila i de l'escola. Els nens i nenes contestaren molt bé tot el que els preguntaren constituint la seva labor un triomf personal per la gran tasca de la mestra Remei Bosch. Llavors, feren les seves actuacions la resta d'alumnes del centre, que demostraren grans sabers i foren aplaudits per la gentada. Prengué, després, la paraula el senyor inspector que recomanà als alumnes llegir força durant el període estival, concretament diaris, revistes i llibres que trobarien a la biblioteca de la vila. Recomanà que no es creguessin ja saber-ne prou i que, per tant, no abandonessin l'estudi, encoratjant-los a treballar durament pel camí del saber. La vetllada va acabar amb un llarg aplaudiment.¹¹⁶

L'1 juliol de 1933 es va celebrar al Teatre Jardí de Figueres el festival de fi de curs a favor de les colònies escolars. Les colònies d'estiu prengueren un major impuls durant els anys de la República, organitzades per la Comissió de Cultura de l'ajuntament de la vila que animava la ciutadania a participar als nombrosos actes que se celebraven per a obtenir diners pels nens i nenes de la població. La crida que feia la Comissió de Cultura era la següent:

«Cal pensar amb l'esforç que representa el poder enviar cada any, vora al mar, i sota els pins i arbredes, a vàries dotzenes d'infants: recordem que quan se'n van els infants a les colònies surten amb colors esgrogueïts, afeblits i quan tornen, podeu contemplar-los amb la pell cremada, carns dures, respirant a ple pulmó, saturats d'alegria i optimisme. Aquesta transfiguració, aquest enriquiment d'energies, a qui és degut? Als que amb noble desinterès han volgut col·laborar en aquesta obra per tots conceptes lloable. Als benefactors que amb el seu ajut magnànim han contribuït al seu sosteniment.»¹¹⁷

Les colònies escolars s'havien fundat gràcies a la senyora Concepció Massanet Simon, nascuda a Figueres el 24 de març de 1843 i morta l'any 1912. En el seu testament va deixar tots els seus béns a les escoles municipals, tot permetent això crear diverses

¹¹⁵ *Canigó (esports)*, 15 de gener de 1933, p. 13.

¹¹⁶ *Empordà Federal*, 15 de juliol de 1933, p. 4.

¹¹⁷ *Ibidem*.

cantines escolars i ajuts als alumnes de famílies més pobres. La seva germana Esperança, nascuda a Figueres el 26 d'octubre de 1854, en morir l'any 1922 també va deixar un llegat destinat a l'organització de colònies escolars. Aquesta donació de 2.500 pessetes fou cada vegada més insuficient i l'ajuntament, tot convençut del bon resultat que produïen les colònies escolars, va contribuir al projecte oferint els diners que van caldre per arribar a les 4.000 pessetes, les indispensables per enviar uns 15 dies a 40 criatures al mar, acompanyades de dos professors. A partir d'aquell moment, va començar a contribuir-hi anualment. També es va demanar ajuda als ciutadans fent una recapta que cada any resultava força reeixida.¹¹⁸

L'any 1933, la Comissió de Cultura va organitzar diversos actes per guanyar diners, entre els quals la celebració de balls i la projecció de pel·lícules a la sala Edison. Aquestes celebracions anaven acompanyades del següent comunicat:

«Altre volta el nostre municipi, representant legítim del poble de Figueres, va a portar a terme l'alta missió de vetllar per la salut dels infants, els ciutadans de demà. Sense sectarismes de cap mena obre el nostre Ajuntament els seus braços a tots els infants que necessitin refer la seva salut a tots els infants, siguin quins siguin i pensin llurs pares com pensin, car com Ajuntament demòcrata i liberal no se li ha acudit ni un instant fer de l'obra altruista de les Colònies Escolars una obra de divisió sinó una obra de unió entre tots els ciutadans d'ànimes nobles i serenes que no confonen el cor amb el fetge. La Comissió de Cultura del nostre Ajuntament, que ja l'any passat inicià les seves tasques tan brillantment, organitzant les seves colònies, que abans eren de 40 infants, eixamplant-les fins a 120 infants, ha prosseguit la seva ruta ascencional començant augmentant en 1.000 ptes. la consignació en els pressupostos, demanant la subvenció oportuna al Govern de la República i demanant als nombrosos subscriptors de l'any passat la repetició dels donatius atorgats llavors. Tenim la satisfacció de dir que cap persona conscient i capacitada de l'alta transcendència social de l'obra de les Colònies, ha deixat de renovar la seva subscripció car solament per manca de bons sentiments o víctima d'embrutidor fanatisme pot deixar-se de recolzar l'obra magnífica de salvar la vida a un infant o de refer-li la salut. Si tothom pensés en l'alegria d'un filló amb aquelles seves galtones rosades pel sol vivificador, si tothom pogués veure'ls trescant per aquest monts de Déu o debatent-se en la mar inquieta, si tots els ciutadans poguessin compartir un sol instant la sana alegria del marrec colonista o de la nena gentil que esdevé torradeta com una ametlla, tenim la convicció de que la llista de subscriptors ja ben reixida, seria una copia exacte del cens de població, car ningú voldrà deixar d'aportar el seu donatiu per modest que fos a l'obra santa de les Colònies Escolars. Ciutadans lliures! Homes de cor! Una caritat per les Colònies Escolars de la ciutat! Defenseu la vida i la salut dels infants.»¹¹⁹

Els escolars, per contribuir en la tasca de recaptació de fons, van organitzar el festival de fi de curs al Teatre Jardí l'1 de juliol de 1933. Els alumnes, que no solament captivaren el públic amb els seus treballs, sinó que també contribuïren a engruixir la

¹¹⁸ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

¹¹⁹ *Empordà Federal*, 8 de juliol de 1933, p. 3.

subscripció de les colònies, demostraren amb els seus esforços el gran impuls que el govern de la República estava donant a l'ensenyament, a més de l'alt nivell en què es trobava el grau pedagògic de les Escoles Nacionals. Els pares, doncs, pogueren copsar els resultats que estava donant l'ensenyança laica. El teatre estava completament ple. La primera part de l'espectacle va anar a càrrec dels alumnes de l'escola graduada de pàrvuls dirigida per Remei Bosch, que interpretaren diverses cançons entre les quals *El general Bum Bum*,¹²⁰ que mereixé grans aplaudiments per la seva original presentació. La mainada de parvulari va acabar la seva actuació amb la recitació de poemes. La segona part va començar amb la interpretació de nombroses cançons a càrrec de tots els nens del grup escolar que en nombre de 500 emplenaven l'escenari. Les cançons van ser representades sota un excel·lent conjunt, perfectament harmonitzades i acompanyades al piano per la professora Camil·la Lloret. Llavors s'executaren els exercicis gimnàstics dirigits pel senyor Mas. En la tercera part va representar-se l'obra de teatre *Muset i Bernadeta*,¹²¹ ja que al començament del segle XX, la necessitat de comptar amb una assignatura dedicada al teatre es considerava una eina eficaç i imprescindible per a la formació i l'educació dels nens i nenes. A Catalunya, doncs, el teatre representat pels infants, a l'estil dels espectacles de fi de curs escolar, tenia una dimensió essencial i indispensable.¹²²

La celebració va aconseguir un gran benefici en profit de les colònies. Les despeses pel lloguer d'un piano que acompanyés les actuacions, per contractar algú que arreglés les partitures, per aconseguir els drets d'autor i per fer la promoció i els programes de la festa van suposar un cost total de 170'35 pessetes que, restades a les 688'75 obtingudes a taquilla, van generar un benefici de 518'30 pessetes.¹²³

Aquells que demanaven anar de colònies eren seleccionats pel metge municipal i a principis de juliol se'ls enviava un comunicat a fi que acudissin a l'ajuntament acompanyats d'un familiar per a donar la seva conformitat. Al matí del dia de partida cap a les colònies, els infants eren pesats en una dependència de la Casa Consistorial, davant d'un nombrós públic i, a continuació, cada colònia partia cap al corresponent lloc d'estiueig amb una caixeta amb els medicaments d'urgència, una pilota de futbol i unes cordes. El destí dels escolars era ben divers: Sant Llorenç de la Muga, Colera, Maçanet de Cabrenys, Cantallops, etc.¹²⁴

L'afecte que Remei Bosch sentia pels espais a l'aire lliure es va tornar a demostrar en una sortida organitzada pel professor i director Pei l'abril de 1934. A causa del bon temps, el mestre proposà als alumnes d'anar a passeig. La proposta va ser acollida amb entusiasme i s'acordà que a les dues tothom estigués a l'escola per marxar a dos quarts de tres en punt. A l'esmentada hora, l'escola estava plena de nens i nenes contents i eufòrics per sortir a passejar una estona. Portaven pilotes i paquets de berenar per passar la tarda amb els seus amics. Els escolars van sortir en direcció al Castell de Sant Ferran entre la

¹²⁰ Composició escrita pel pedagog, músic i poeta Joan Llongueres (Barcelona, 1880-1953) l'any 1920 que narra les vivències del capità general de Catalunya, Eugenio de Gaminde, durant la revolta de les Quintes de Gràcia l'any 1870.

¹²¹ Obra teatral escrita per Josep Maria Folch (Barcelona, 1880-1950) i estrenada el 15 de setembre de 1917 a Sant Boi de Llobregat.

¹²² PÉREZ, Eulàlia. (2010). *La literatura infantil i juvenil de Josep Maria Folch i Torres*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Rubí.

¹²³ *Empordà Federal*, 8 de juliol de 1933, p.3.

¹²⁴ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

multitud de gent que els mirava. Al Parc Bosc, els petits de l'escola de pàrvuls de la senyoreta Remei es van quedar a jugar i els més grans van continuar fins al castell. Allà hi hagué una gran escampadissa i en poca estona es van organitzar tres o quatre partits de futbol. Els qui ho van voler van anar a donar la volta a l'enorme construcció amb el permís del director de l'escola, mentre que els més petits hi anaren acompanyats d'un professor. Després d'unes dues hores llargues jugant, van preparar la tornada. Passaren pel Parc Bosc a recollir els de pàrvuls i en una llarga filera tornaren a l'escola. Una bella tarda a l'aire lliure per desconnectar de la rutina i admirar les zones verdes de la ciutat que tant valorava Remei Bosch.¹²⁵

El 7 de maig de 1936 l'ajuntament va considerar seriosament la insuficiència dels locals destinats a Escoles Nacionals, ja que en tres anys només s'havia ampliat l'escola de pàrvuls amb tres graus a la part baixa de l'Institut amb una cabuda màxima de 150 alumnes. Aquell any, el cens escolar era de 2.584 alumnes, i solament 150 pàrvuls, 300 nois i 300 noies tenien plaça a les Escoles Nacionals. I el problema va empitjorar davant el plantejament de la necessitat de desallotjar l'escola graduada de pàrvuls de l'edifici de l'Institut on ensenyava Remei Bosch.¹²⁶

Pocs mesos abans de començar la Guerra Civil espanyola, la mestra de la Bisbal va ser ascendida al càrrec amb una retribució de 7.000 pessetes anuals. El nomenament del nou lloc de treball es va fer públic l'11 de febrer de 1936 al diari *L'Autonomista*, però no va ser fins l'1 de desembre del mateix any que va començar-hi a exercir.¹²⁷

2.2.3.3. La Guerra Civil. L'escola convertida en hospital

El sistema democràtic que els republicans havien establert a tot l'estat durant el període 1931-1936 es va acabar amb el cop d'estat del 17 de juliol de 1936, que va arribar a Catalunya el dia 19 del mateix mes. L'alçament militar es va iniciar al Marroc i es preveia una actuació violenta per aconseguir el triomf a Madrid. Tot s'havia començat a tòrcer, entre altres motius, després de la victòria electoral de la coalició d'esquerreres del Front Popular, que havia fet esclatar la rebel·lió militar a Melilla.

El dia 2 d'octubre de 1936, l'escola on impartia docència Remei Bosch va rebre instruccions sobre la forma d'evacuar els alumnes en cas d'atac aeri. Les ordres eren fugir de l'edifici al toc de xiulet i arribar corrents fins a un camp d'oliveres que hi havia molt a prop. Els mestres havien de repartir-se els escolars i recórrer els camins assenyalats. Els recurrents simulacres, però, van fer que el camp quedés tot trepitjat i que el propietari l'acabés tancant amb espines, fet que perjudicava els escolars.¹²⁸

De totes maneres, Figueres no va viure estrictament el conflicte bèl·lic fins a l'inici de la tardor de 1936 amb l'arribada dels primers ferits de guerra. L'ocupació massiva dels hospitals de Barcelona i d'altres poblacions importants motivaren que les autoritats sanitàries decidissin transportar els ferits lluny de la línia de foc i a poblacions amb

¹²⁵ *Joventut: periòdic infantil*, 5 d'abril de 1934, p. 3.

¹²⁶ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

¹²⁷ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

¹²⁸ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

possibilitats d'atendre un gran nombre de ferits, com va ser el cas de Figueres.¹²⁹ A poques setmanes de complir-se un any d'aquestes arribades, es va rebre un comunicat del cap de Sanitat de Guerra de Catalunya expressant que l'edifici de les Escoles Nacionals s'havia d'adaptar per acollir-hi soldats ferits al front. L'ajuntament els contestà que l'edifici era propietat de l'Estat i que, per tant, eren les autoritats estatals que havien de donar el permís. Als pocs dies, l'ala nord de l'edifici va ser confiscada i començaren a arribar ferits de guerra. Les classes es van concentrar a l'ala sud, ja que començaven a faltar molts alumnes que s'havien refugiat als pobles de les rodalies a causa dels bombardejos que van caure a la ciutat per primer cop el 20 de gener de 1938. Era un espectacle ben poc comú veure la mainada jugar al pati del col·legi entre els ferits de guerra que es recuperaven de les seves lesions prenent el sol. El dilluns 24 del mateix mes es van suspendre durant tres dies les classes i els mestres s'alternaren per atendre els nens i nenes que quedaven fins el 7 de febrer, quan un altre bombardeig va obligar a tancar l'escola durant quinze dies. L'assistència d'escolars encara disminuï més i les classes es passaren a fer a la sala de menjador, a la planta baixa i, més tard, en una casa del carrer Sant Pau número 50. A més, la majoria de mestres foren destinats a ocupar places als pobles de les rodalies, on l'èxode de Figueres havia fet augmentar la matrícula escolar. Durant la guerra, l'edifici de les Escoles Nacionals va patir nombrosos desperfectes i va ser destinat a Acadèmia d'Artil·leria.

130

Durant els primers mesos del conflicte bèl·lic, Remei Bosch va donar diners a la subscripció popular a profit dels soldats i milicians que lluitaven al front aragonès en defensa de la República i de la llibertat. El que no queda clar és si ho feia per passar desapercebuda o simplement continuava amb la seva tasca humanitària. El primer donatiu, de 5 pessetes, el va fer l'agost del 1936.¹³¹ El segon, de 10 pessetes, el va fer l'octubre del mateix any.¹³² De la resta d'anys que va durar la guerra no n'ha quedat cap document ni cap notícia a la premsa local que expliqui com va viure aquell període. I, de fet, el seu cas degué ser ben particular, perquè una dona de ferma religió catòlica, regidora de la Junta Local de Protecció a la Infància i de Primera Ensenyança durant la Dictadura de Primo de Rivera i que, a més, oferia suport monetari als republicans durant la Guerra Civil, no degué passar desapercebuda. De fet, pocs mesos després de l'alçament militar, aparegué a Figueres una Junta Revolucionària Femenina que, encara que no havia figurat mai en política, es va dedicar a perseguir i humiliar les dones que no havien comès cap altre pecat que ser religioses o haver nascut en el si d'una família adinerada. A més, ofenien aquelles que havien dirigit Junes piadoses, com ara la de Protecció a la Infància que havia estat a càrrec de Remei Bosch entre 1927 i 1930. Els càstigs que se'ls impartien anaven des de fregar rajoles, vàters i plats fins a fer de bugaderes.¹³³ Remei Bosch, desgraciadament, complia tots els requisits per estar al punt de mira d'aquella Junta.

El que sí que es pot afirmar és que, durant aquell període, va rebre diverses amenaces pel fet de ser catòlica i de bona posició econòmica. Un dia que s'havia presentat al local de la UGT per cobrar la remuneració que li pertocava, la van amenaçar de

¹²⁹ BERNILS, Josep M. (1986). *La guerra civil a Figueres 1936-1939*, L'Empordà, Figueres.

¹³⁰ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

¹³¹ *Empordà Federal*, 22 d'agost de 1936, p. 3.

¹³² *Empordà Federal*, 31 d'octubre de 1936, p. 5.

¹³³ TEIXIDOR, Pere. (1978). *Figueres anecdòtica segle XX*, Figueres.

destituir-la del càrrec de mestra perquè havia estat consellera durant la dictadura de Primo de Rivera. Durant aquell període va viure un vertader calvari, però va tenir la sort que mai la van empresonar. Segons ella, «*mi ángel bueno velaba por mí*». ¹³⁴

En tot cas, la seva figura, i amb ella la seva història, va restar desapareguda durant la llarga i dura guerra, com desgraciadament moltes altres.

2.2.3.4. La Postguerra. La depuració franquista

El capvespre del 8 de febrer de 1939, les últimes tropes republicanes abandonaren Figueres mentre una avançada de les tropes nacionals posava els peus a la població. Ambdues es trobaren al carrer Sant Pau i no es digueren res. Unes marxaven cap a l'exili i les altres a alliberar els presos que eren a la presó. Era el canvi d'un règim a l'altre. ¹³⁵

D'aquesta manera, començava una cruel i inhumana dictadura franquista. Des del punt de vista escolar, es va implantar l'escola nacional catòlica, que seguia un model autoritari i tradicional molt allunyat de les propostes renovadores que s'aplicaven a Europa. El col·lectiu del magisteri va ser objecte d'una dura depuració, ja que se'ls feia responsable de totes les desgràcies de la República. Ben aviat es van començar a dictar lleis i ordres en contra dels professors, una tasca indispensable si volien aconseguir un sol model educatiu completament antagònic al model republicà. La repressió contra el magisteri va ser molt dura i afectà una tercera part dels mestres del país. ¹³⁶ Entre els expedients de depuració hi figura el de Remei Bosch.

Tots els funcionaris públics de Catalunya van haver de presentar-se davant el Jutjat Militar Especial de Depuració de Funcionaris Civils amb una declaració jurada del que havien fet abans i després del 18 de juliol per concretar si podien o no mantenir els seus llocs de treball. En el cas dels mestres, si no hi havia una resolució positiva no podien incorporar-se a la feina. A inicis de l'any 1939, Remei Bosch va entregar la sol·licitud, juntament amb un qüestionari que tots els mestres havien de contestar i que reflectia la seva conducta política durant la guerra, ¹³⁷ a més de ser un mitjà indispensable per instigar el declarant a fer-se delator de la situació de qualsevol company de feina que es pogués denunciar. La sol·licitud deia així:

«Doña María Remedios Bosch Salamó, natural de La Bisbal (Gerona), de 63 años de edad, de estado soltera, Maestra Nacional, ingresó por oposición en el Magisterio el día 17 de julio de 1893; con ejercicio en propiedad de la escuela de Párvulos de Figueras desde el 1 de Septiembre de 1924, con domicilio en Figueras, calle de Cervantes n. 56 1, a V.S. con el debido respeto expone:

¹³⁴ LLURBA, Josep. (2016). *Maria del Remei Bosch Salamó* [en línia], Marges i Vinyes del nostre passat. [Consultat: 23 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <http://margesivinyes.blogspot.com/2016/09/apunts-biografics-la-senyoreta-remei.html>

¹³⁵ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

¹³⁶ MARQUÈS, Salomó. MORET, Rosa M.^a. GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep. PUJOL, David. (2013). *La renovació de l'escola pública de l'Empordà a tot Catalunya (1900-1939)*, Palahí Arts Gràfiques, Figueres.

¹³⁷ Consultar annex 3. Transcripció del qüestionari.

Que habiéndose enterado que los funcionarios civiles de Cataluña quedaban destituidos hasta obtener la depuración de las Comisiones nombradas al efecto a V.S. suplica,

Tenga por presentada esta solicitud para obtener el reingreso a la carrera del Magisterio Nacional por lo cual acompaña el adjunto interrogatorio contestado según le ha sugerido su consciencia de Maestra católica.

Gracia que la solicitante espera alcanzar del recto proceder de V.S., cuya vida guarde Dios muchos años.»¹³⁸

En els documents, Remei Bosch s'havia declarat persona de dretes, ferma religiosa i defensora de l'escola no laica, però cap d'aquestes informacions va ser suficient per considerar-la fervent a la dictadura militar, principalment perquè l'expedient anava acompanyat de la denúncia que havia fet un rector de Figueres declarant que la mestra: «*En su vida profesional los libros de texto de los alumnos, les tachaba las palabras Dios, Iglesia, Religión; según lo pudo comprobar por los libros de los hijos que iban a la escuela que era directora dicha Sra. Bosch*». En altres documents, els seus detractors també afirmaven que durant el període de la dictadura de Primo de Rivera havia estat regidora i que durant el període roig havia mostrat simpaties cap a ells.¹³⁹

Aquestes acusacions van ser més que suficients perquè es fes cas omís de la seva convicció religiosa i posició de dretes. De totes maneres, que les autoritats franquistes li apliquessin la depuració com a enemiga del règim encara crida més l'atenció, ja que havia estat regidora de l'ajuntament de Figueres en plena dictadura de Primo de Rivera, fet que fa pensar que els seus ideals polítics eren propers a la Lliga Regionalista¹⁴⁰ o a la Unió Patriòtica,¹⁴¹ ideals oposats als dels simpatitzants d'esquerres.

De totes maneres, l'11 d'octubre de 1939 la Comissió Depuradora de Girona va emetre el següent comunicat en correspondència al cas de Remei Bosch:

«Visto y estudiado su expediente de rehabilitación, esta Comisión ha acordado formularle pliego de cargos:

Primero: Ser excesivamente sumisa a los directores rojos para congratularse su simpatía;

Segundo: Tachar en los libros de texto usados por los niños de su escuela las palabras "Dios", "Iglesia" "Religión", etc., lo que prueba su laicismo;

Tercero: Demostrar simpatías por las izquierdas.»¹⁴²

¹³⁸ LLURBA, Josep. (2016). *Op. cit.*

¹³⁹ *Ibidem.*

¹⁴⁰ Partit polític de vessant monàrquic, catalanista i conservador fundat a Barcelona el 25 d'abril de 1901 per la fusió de la Unió Regionalista amb el Centre Nacional Català, a fi de presentar-se conjuntament a les eleccions d'aquell any. Entre seus objectius polítics destacava l'obtenció de l'autonomia per a Catalunya. La seva base social l'integraren la burgesia catalana i elements de l'Església i, per extensió, els seus fidels.

¹⁴¹ Organització política espanyola de caràcter institucional fundada l'11 d'abril de 1924 per iniciativa de Miguel Primo de Rivera per tal de substituir els partits polítics que el nou règim havia prohibit, ja que els considerava corruptes.

¹⁴² LLURBA, Josep. (2016). *Op. cit.*

La mestra, en veure que se l'acusava d'haver estat una persona vinculada als comitès revolucionaris i simpatitzant d'esquerres, es va veure obligada a defensar la seva innocència i dignitat amb un comunicat on negava o justificava els fets que se li atribuïen:

«Primero: A este cargo he de contestar que no presté acto de sumisión a ningún dirigente rojo, a no ser que sea considerado acto de sumisión el haber presentado solicitud de reposición acompañada de una declaración que nos exigió el gobierno marxista para cobrar haberes.

De Figueras no exalté a ningún dirigente rojo. Las relaciones únicamente indispensables con el consejero de Cultura para la marcha de la escuela. Me causaban horror y más desde que conocí sus actos a raíz de Glorioso Movimiento Nacional. Me sabía vigilada y amenazada como puede colegir el día que fui al local de la UGT para sindicarme a la FETE a fin de cobrar mis haberes. Por haber desempeñado el cargo de Concejal, durante la Dictadura, sufrí serios disgustos y en diferentes ocasiones verme amenazada con la destitución por el Consejero de Cultura y sus delegados. De un local magnífico y con gran riqueza de material, me trasladaron al local de la Catequística, profanado por los Comités, que establecieron allí la casa del pueblo y tuve que convivir con personal de los más abyecto.

Largo sería explicar el calvario que sufrí durante aquella época. No fui encarcelada, es cierto. Sin duda mi Ángel bueno velaba por mí, por la falta que habría hecho a mí sobrina, huérfana, y que estuvo en peligro de muerte durante varios meses a causa de la impresión que le causaron los actos de barbarie de los marxistas.

Si me hubiera mostrado sumisa a los dirigentes rojos no se habrían apoderado del magnífico aparato de radio de mí propiedad, que no ha podido ser hallado, ni hubieran intentado apoderarse de mi domicilio. De los dirigentes rojos de la Provincia he de confesar que no asistí a ningún acto de los realizados en Gerona. Si me entregaron el carnet sindical fue a petición de una maestra que lo recogió y me lo entregó. Viví solo para la escuela y no morí porque la fe de Dios y la esperanza en la victoria de nuestro glorioso Caudillo daban ánimos para sobrellevar los graves disgustos que sufrimos en aquellos largos años. Dios perdone al que me ha imputado la ofensa que para mí respuesta al calificarme de "insumisa" a los dirigentes rojos para granjearme sus simpatías.

Segunda: Dios sabe que jamás he sido nunca partidaria de la enseñanza laica y que aborrezco el laicismo [...] El libro de texto que usaban los párvulos era "Bon Company" (a los párvulos debíamos enseñarlos en catalán). Si hubiera sido laica, no habría escogido este libro ya que en él había frases que no guardaban las reglas del laicismo. Nada pasó hasta llegar al periodo rojo. Un día noté que un niño llamado [...] llevaba rajada la hoja en el vocablo "Dios". Al reñirle por haber roto la página me contestó que había sido su padre. A los pocos días, dos mujeres estaban hojeando el libro en cuestión y me enteré que comentaban la frase "estima mucho a Dios".

Estos incidentes me obligaron a modificar dos frases del libro. Puse una tirilla de papel sobre el vocablo "Dios" y escribí "la Patria". Repasados los capítulos todos modifiqué en la misma forma la palabra "oficio" y escribí "la fiesta", pero no taché nada ni suprimí el dibujo ni el nombre "Iglesia". Velé los dos vocablos sindicados

estando convencida que la Santa Cruzada saldría triunfante y el libro quedaría como mera al quitar la tirilla del papel. En esta forma los padres católicos y de derechas a los que advertí la modificación que hacía en el libro sabían cómo yo que la palabra “Dios” no había desaparecido.

[...] En las demás enseñanzas obré siempre según los dictados de conciencia de maestra católica cosa que he probado largamente en mi larga carrera profesional. En mi primera escuela, Cervelló (Barcelona), desempeñé el cargo de presidenta de las Hijas de María, durante veinte años y de vicepresidenta del Apostolado de la Oración desde su fundación.

[...] Mal puedo ser laica y amante del laicismo pues vivía con mi madre ciega y delicada de salud y por no salir nunca de casa el Dr. Arolas (q.e.p.d.) fue su director espiritual hasta en sus últimos momentos recibiendo los Santos Sacramentos y al morir, el año 1933, en plena república, hice que a su sepelio asistieran doce religiosos de San José con velas encendidas haciendo celebrar solemnes funerales a los pocos días.

[...] Dios me perdone si para evitar un mal mayor modifiqué la frase: “Ama mucho a Dios” por “Ama mucho la Patria” y la otra: “Los niños han asistido al oficio” por “Los niños han asistido a la fiesta”. El informe que acompañó de padres de mis alumnos, padres que pertenecen a los elementos más destacados de derechas y católicos, probarán a la Comisión Depuradora cuanta ha sido la sorpresa que nos ha causado al verme calificada de laicismo. Todo por Dios. Perdono a mis enemigos porque enemigo mío debe ser el que ha denunciado este cargo, y Dios me perdone si me he extendido detallando pormenores de mi vida. No ha sido por vanagloria, ha sido porque de todos los cargos que se me hacen este ha herido profundamente mis sentimientos.

Tercero: “Demostrar simpatías por la izquierda”.

No atino si estas simpatías, que no he demostrado, se refieren a mi actuación en la escuela y por niños de izquierda o mejor por hijos de padres izquierdistas o por elementos fuera de la escuela.

En el primer caso he de confesar que en la escuela solo veo niños a los que he de educar, que a todos los quiero por igual porque los niños son niños y nada más y en mi larga carrera profesional (46 años) he pasado muchas situaciones, precisamente por ser maestra de todos mis discípulos y quererlos a todos por igual.

Entre los elementos marxistas que nos rodeaban al trasladar la graduada al edificio del Parque o sea al Patronato de la Catequística, recuerdo que al contrario de lo que dice el informe o mejor el cargo, había elementos rojos que fomentaron la cizaña entre las madres que venían a recoger a sus hijos a la hora de salida diciéndoles que a mi clase venían “los hijos de padres de derechas” porque erren como yo “fascistas” y alguna madre fue al Consejero Delegado pidiéndole que querían que sus hijas pasasen a mi clase, sin pensar que era escuela graduada. Y aquí también actuó el Consejero rojo para darme otro serio disgusto. A tal grado de desmoralización habíase llegado, que todos gobernaban, menos los que debían gobernar.

*Si mis simpatías por las izquierdas se refiere a mi actuación fuera de la escuela, ésta no ha podido ser más nula. No he pertenecido nunca a ningún partido, si bien mis tendencias han sido de derechas.»*¹⁴³

Malgrat que en el comunicat remarcava el seu suport envers la ideologia de dretes i es declarava ferma religiosa justificant el malentès que hi havia hagut en relació a la presència de gargots que amagaven paraules relacionades amb l'Església als llibres de text dels pàrvuls, a més de l'entrega d'informes favorables a la seva persona recolzats per la signatura de gent de Figueres partidària al règim franquista, la Comissió Depuradora del Magisteri de Girona, en sessió número 17 del 16 de desembre de 1939, va concloure el següent:

*«Visto y estudiado detenidamente el expediente de depuración seguido a Dña Remedios Bosch Salamó, Maestra Nacional de Figueras. Resultando que se dejó llevar de la corriente actuando indignamente. Considerando que su falta de criterio es indigna de confianza. Esta Comisión acuerda por unanimidad proponer que Dña Remedios Bosch Salamó, sea INHABILITADA PARA CARGOS DIRECTIVOS Y DE CONFIANZA.»*¹⁴⁴

Aquesta resolució li prohibia exercir el càrrec de directora del grup de pàrvuls, però va mantenir la seva plaça com a mestra. I, de fet, l'1 de gener de 1940 la van ascendir al càrrec amb una retribució de 8.400 pessetes anuals, posició que va mantenir fins el 17 de juny de 1942, quan li van tornar a augmentar el sou fins a les 9.600 pessetes l'any.¹⁴⁵ L'1 de gener de 1945 va obtenir un ascens amb una retribució de 13.200 pessetes anuals. Aquest càrrec el va exercir fins el 6 de març de 1945, moment en què es va jubilar, a l'edat de 70 anys.¹⁴⁶

2.2.3.5. Una vida dedicada a la docència

Remei Bosch afirmava que cal conèixer el caràcter de cada nen i saber adaptar l'ensenyança a aquest caràcter. Ser una mare per a ells, guanyar-se la seva confiança, fer-se'n amiga. Per a ella, «l'ensenyança és un cultiu, no una evolució», i com a tal, s'ha de cuidar aquest cultiu, que és el més tendre capoll d'una flor. Tants anys de docència només podien concloure amb els millors consells, entre els quals Remei Bosch destacava que un pedagog mai s'hauria d'adormir sobre allò après, que si en sortir de la revàlida ja feia cas omís dels llibres i no feia res per augmentar els seus coneixements culturals, fracassaria. Segons el seu parer, mai s'ha de deixar d'estudiar per esdevenir un bon mestre, tal i com havia fet ella al llarg de la seva carrera atès que dels nombrosos viatges a l'estranger que s'havia permès fer, sempre n'havia tornat amb nous coneixements que adaptava a la seva

¹⁴³ LLURBA, Josep. (2016). *Op. cit.*

¹⁴⁴ *Ibidem.*

¹⁴⁵ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

¹⁴⁶ *Ibidem.*

escola. Quan li preguntaven pel comportament dels seus alumnes al llarg dels anys, la bisbalenca afirmava que tots s'havien portat molt bé tenint en compte que la mainada no neix ensenyada. Sempre n'hi havia hagut de problemàtics, entre els quals recordava el cas d'un home de Figueres que de petit l'havien hagut de lligar a la taula de tant inquiet que era, o el cas d'una nena que un dia, en sortir de l'aula, s'havia comportat d'una manera poc agradable i l'havia hagut de castigar enduent-se-la amb ella a casa per estudiar, on al poc temps l'alumna es va posar a plorar i Remei Bosch, en veure que estava penedida, la va perdonar dient-li que la nena que no tenia disciplina a l'escola tampoc la tindria a casa. L'endemà, la deixeble li va donar les gràcies per la lliçó que havia après i no es va tornar a comportar mai com ho havia fet fins llavors.¹⁴⁷

En general, assegurava que l'educació havia estat més fàcil quan era jove, ja que llavors els nens no estaven tan nerviosos ni despistats com ho estaven quan es van començar a inaugurar els primers cinemes o es van publicar revistes gràfiques per primera vegada. De totes maneres, manifestava el seu desig per tornar a ser mestra en cas de poder tornar a néixer perquè cert és que quan es despertava d'un somni, moltes vegades explicava que havia divagat que estava a l'aula ensenyant la mainada.¹⁴⁸

El dia 7 de març del 1945, la Junta Municipal d'Ensenyança va organitzar un homenatge en honor a la mestra tot i que ella no hi va mostrar entusiasme.¹⁴⁹

A les deu del matí, a la Parròquia de Sant Pere de Figueres, amb presència de l'arxipreste de l'església, dels inspectors provincials de Primera Ensenyança, del conseller de Cultura i de mestres i nombrosos exalumnes, es va celebrar una missa. A les 12, en el Grup Escolar on havia impartit docència durant tants anys, va tenir lloc un acte íntim i commovedor. Remei Bosch, després de 52 anys exercint de mestra de manera ininterrompuda, 24 dels quals des de Figueres, va explicar amb perfecció, agilitat i amb certa emoció, l'última lliçó a la mainada de la classe de pàrvuls. A més, els seus exalumnes li donaren un obsequi en agraïment a tants anys dedicats a la pedagogia. La inspectora provincial, en un emotiu discurs, elogià els brillants documents de servei de la professora, animant als estudiants de magisteri a prendre-la com a referent i estímul per aconseguir els seus propòsits. També li van donar un últim vot de gràcies per afegir-lo als nombrosos que havia aconseguit al llarg de la seva esplèndida carrera professional. A continuació, l'alcalde de la vila, en nom de la ciutat, va obsequiar Remei Bosch amb un ram de flors i afirmà que l'homenatge de gratitud anava dirigit a tots els mestres jubilats, tot quedant personificats amb la presència de la bisbalenca. Per últim, l'arxipreste afirmà que l'Acció Catòlica figuerenca, de la qual la mestra era secretària de la secció femenina, estava d'enhorabona, ja que Remei Bosch, que tan valuós servei havia ofert fins aleshores, podria intensificar la seva col·laboració. També hi assistiren el delegat comarcal de la Falange, el senyor Bonate, el director de l'Institut, l'inspector de primera ensenyança i altres autoritats així com professors dels centres nacionals i particulars. L'ajuntament obsequià els presents amb una copa de vi espanyol i l'advocat Renato Llanas, que s'havia exiliat a Figueres durant la Guerra Civil, improvisà un discurs en què dignificà la figura del mestre en general posant punt i final a l'acte.¹⁵⁰

¹⁴⁷ *Canigó*, 1 de novembre de 1954, p. 15.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ *Ampurdán*, 14 de març de 1945, p. 8.

Malgrat la seva jubilació, Remei Bosch no va perdre mai el contacte amb la mainada, res estrany després d'haver passat tota una vida dedicada a la docència. En els 52 anys que va exercir de mestra, centenars d'alumnes van aprendre les primeres paraules amb ella, de la mateixa manera que ho van fer els fills dels seus deixebles. I tots tornaven a agrair-li la seva dedicació i entrega, com és el cas d'una alumna que vivia a Amèrica i que a l'edat de 55 anys l'anà a visitar, quan la professora en tenia 79.¹⁵¹

I tampoc va deixar de presenciar les festes de fi de curs de l'escola on havia impartit docència, com és el cas de l'acte celebrat el 13 de juliol de 1951, al saló d'actes de les Escoles Nacionals. A la celebració hi van assistir nombrosos alumnes i familiars, presidint-la el mossèn de la parròquia de Sant Pere, els professors del centre i Remei Bosch, que s'havia jubilat feia 6 anys. A més de l'entrega de premis, es van recitar poesies i cançons acompanyades del so d'un piano i els escolars van ser obsequiats amb una medalla. El mossèn, a més, va agrair la labor que s'impartia a les aules i la col·laboració amb la catequesi parroquial,¹⁵² ja que poc després d'haver acabat la guerra s'havia requerit als professors i alumnes que assistissin obligatòriament a la missa del diumenge. La falta d'assistència es tenia en compte en el resum de faltes de l'alumne. En aquella època també s'havia reposicionat el crucifix a les aules i el primer que s'ensenyà fou l'himne nacional, que es cantava a l'entrada de classe amb el salut del braç alçat mentre el conserge hissava la bandera.¹⁵³

La carrera professional de Remei Bosch és, encara avui dia, un exemple a seguir. Dedicà tota la vida a ensenyar als més petits els trucs necessaris per fer front a la societat en què els havia tocat viure, educant homes i dones de profit que segur van trobar el seu camí en la vida. Dedicà tota la seva atenció a la mainada, ensenyant-la, instruint-la, escoltant-la i protegint-la de les adversitats i atrocitats de les èpoques que hagueren d'afrontar, entre les quals un període de guerra i postguerra en què va fer tot el possible per entendre's amb el conseller de Cultura, republicà defensor de l'escola laica, per assegurar un bon ritme de funcionament a les seves aules i evitar malentesos. També cal mencionar la visió que tenia dels infants, ja que en els documents de depuració escriví que a la seva escola només hi veia nens i nenes iguals als quals havia d'educar, perquè la mainada només és això, mainada i res més. I al llarg de la seva carrera va haver de passar per moltes complicacions justament per ser mestra de tots els seus deixebles per igual, ideal que el sistema dictatorial de Franco no tenia cap interès a preservar, ja que no volia que s'eduqués amb el mateix grau de coneixement al fill d'algué que havia perdut la guerra que al fill d'algué que l'havia guanyada. Al règim franquista no li interessaven professors com Remei Bosch, que inculcaven valors humanitaris, civisme i respecte als seus alumnes i que creaven grups escolars que es convertien en l'admiració de tota la població. De totes maneres, a la bisbalenca no li agradava massa que se l'homenatgés amb tants mèrits, ja que considerava que la seva dedicació «*no té res de particular, només compliment de la professió*».¹⁵⁴ De fet, durant el llarg període en què va exercir de professora a Figueres, se la va lloar per haver organitzat la Festa de l'Arbre durant tres anys consecutius i per haver figurat per mèrits propis a la segona classe de l'Escalafó de Mestres de la província de

¹⁵¹ Canigó, 1 de novembre de 1954, p. 15.

¹⁵² Ampurdán, 17 de juliol de 1951, p. 4.

¹⁵³ BERNILS, Josep M. (1983). *Op. cit.*

¹⁵⁴ *Ibidem*.

Girona.¹⁵⁵ A més, l'any 1930, se li van atorgar les gràcies de Reial Ordre per la seva labor en l'ensenyança,¹⁵⁶ un reconeixement només disponible per aquells professors diligents, atents, aplicats, escrupolosos, aguts, competents i entusiastes. I la senyoreta Remei, que era el nom pel qual tothom la coneixia, ho va ser, realment.

2.3. Una catòlica entregada a la vida religiosa

Nascuda en el si d'una família religiosa, Remei Bosch va ser educada amb els valors de l'Església. Per aquest motiu, al llarg de la seva vida i en funció dels seus desplaçaments, es va afiliar a les societats religioses de les diferents viles a les quals va viure.

Durant la seva estada com a mestra a Cervelló, va obtenir el càrrec de presidenta de Las Hijas de María durant vint anys, una entitat religiosa encarregada d'engalanar la figura de la Verge i ajudar les associacions eclesiàstiques relacionades amb ella. A més, també va ser vicepresidenta de l'Apostolat de l'Oració des de la seva fundació.

La seva activitat religiosa a Castelló d'Empúries, si n'hi va haver, no consta en cap diari de l'època ni en cap document parroquial. Això mateix succeeix amb els primers vint anys de la seva permanència a Figueres, ja que no n'ha quedat registrada cap activitat. De totes maneres, després de la Guerra Civil i la imposició del règim franquista, la seva acció eclesiàstica va revifar notablement a la premsa, fet que fa pensar que durant la Segona República o bé va evitar el seu pronunciament religiós en públic per por a les conseqüències que això podia comportar, o bé la seva activitat va romandre en l'anonimat per les apostes laiques que es van fer durant els anys republicans.

El 24 de setembre de 1941, després que la Dirección General de Regiones Devastadas hagués aprovat els plànols per reconstruir la Parròquia de Sant Pere, que s'havia enderrocat el 3 de novembre de 1936 a conseqüència d'un incendi, es va col·locar la primera pedra al creuer de la nau i es va obrir una subscripció perquè la població col·laborés amb donatius. El cost de les obres va arribar al mig milió de pessetes, de les quals 3.500.000 les va aportar la Dirección General de Regiones Devastadas.¹⁵⁷ Aquell mateix mes, Remei Bosch va fer una aportació de 25 pessetes.¹⁵⁸

Per recuperar l'activitat del temple, el mossèn Pere Xutglà va demanar la col·laboració dels afiliats a l'organització d'Acció Catòlica,¹⁵⁹ que el 1948 agrupava 95 homes, 271 dones, 100 nois i 154 noies, convertint-se en l'associació figuerenca de més vitalitat.¹⁶⁰

¹⁵⁵ AHG. *Expedient personal de M. Remedios Bosch Salamó*. 1945. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència. Codi de referència: AHG170-16-T2-592.

¹⁵⁶ *La Vanguardia*, 20 de setembre de 1930, p. 9.

¹⁵⁷ BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

¹⁵⁸ *Suplemento de la Hoja Parroquial de San Pedro de Figueras*, 25 de setembre de 1941, p. 4.

¹⁵⁹ Organització del laicat catòlic definida per Pius XI, que a Espanya havia tingut un notable desenvolupament a finals del segle XIX i principis del XX, encara que no va ser fins l'any 1931 que es van publicar les primeres bases definitives per a la seva reorganització. L'administració estava dividida en quatre branques: homes, dones, joventut masculina i joventut femenina.

¹⁶⁰ MARQUÈS, Josep M. (2002). *L'Església Parroquial de Sant Pere de Figueres*, Església Parroquial de Sant Pere, Figueres.

L'any 1943, per recaptar fons per finançar el nou orgue de la Parròquia de Sant Pere, l'Acció Catòlica va organitzar el primer concurs de creus de maig durant les Fires i Festes de la Santa Creu.¹⁶¹ Remei Bosch també va fer una donació de 40 pessetes.¹⁶²

La bisbalenca estava afiliada a l'Acció Catòlica, concretament a la branca femenina anomenada Lliga Cívica Femenina, d'aspiració cristiana i social, però totalment apolítica, que s'encarregava d'auxiliar les inscrites que patien malalties, les que es trobaven en atur forçós, les solteres que volien contraure matrimoni o de la maternitat de les casades i d'oferir classes d'ensenyament general, religió, litúrgia, català, anglès, alemany, llatí, labors, cuina, higiene, etc. A més, aportava ajuts per malaltia o atur i organitzava colònies per a les noies de la vila. La presidenta de la secció de dones era Anna Torres de Jou, esposa de l'alcalde d'aquell moment, i Remei Bosch n'era la secretària.¹⁶³ La seva activitat era constant, organitzant i assistint a diverses conferències culturals amb l'objectiu d'aproximar la literatura a la població, com per exemple la presentació que va fer el 24 d'abril de 1944 al local d'Acció Catòlica sobre Cervantes i la seva obra, commemorant el dia del llibre. Va fer la presentació de l'acte Anna Torres de Jou, lloant la figura de la conferenciant, molt coneguda en totes les classes de la població de Figueres després dels seus llargs anys d'exercici i competència professional a l'Escola Nacional. A continuació, Remei Bosch va iniciar la seva xerrada sobre la vida de Cervantes i la seva producció literària, tot posant de manifest algunes anècdotes de la vida de l'escriptor que complagueren al públic que ocupava tota la sala d'actes del local. La mestra va continuar exposant les obres literàries de l'autor, tot dedicant especial atenció a la novel·la *Don Quijote de La Mancha*. Remei Bosch va saber mantenir viu l'interès del públic i despertar-los simpatia cap a la figura de Cervantes. La conferència va acabar amb un llarg aplaudiment.¹⁶⁴

Continuant amb el cicle de conferències d'Acció Catòlica, el 21 de novembre del mateix any 1944, Pilar Cateura de Rigau, distingida mestra, va desenvolupar la seva xerrada sobre les qualitats i virtuts que havien de tenir les joves en la llar cristiana després d'unes encertades paraules de presentació de Remei Bosch, que va esbossar breument la figura de la conferenciant.¹⁶⁵

Després de la seva jubilació, el valuós servei que havia ofert fins aleshores es va intensificar, principalment a causa de l'esclat de la Segona Guerra Mundial, que havia convertit Europa en un escenari de patiment, repressió i desolació a finals de l'any 1945. Remei Bosch, dos anys després de la fi del conflicte, la descriuria de la següent manera:

«Pasó la guerra por Europa sembrando por doquier ruina y desolación. Grandes pueblos, legítimamente orgullosos de su poderío industrial, de la riqueza de sus monumentos artísticos, de la belleza de sus ciudades, y del progreso en el nivel de vida de sus habitantes, han quedado destrozados, y –todavía hoy– son como campos de batalla estas magníficas ciudades; con millones de familias deshechas y de hogares derrumbados; con cifras espantosas de muertos, mutilados y

¹⁶¹ BERNILS, Josep M. (1974). *Op.cit.*

¹⁶² *Suplemento de la Hoja Parroquial de San Pedro de Figueras*, 18 de maig de 1943, p. 4.

¹⁶³ BERNILS, Josep M. (1998). *75 anys del Patronat de la Catequística de Figueres*, Patronat de la Catequística de Figueres, Figueres.

¹⁶⁴ *Vida Parroquial*, 27 d'abril de 1944, p. 2.

¹⁶⁵ *Vida Parroquial*, 30 de novembre de 1944, p. 3.

desaparecidos; con su población hambrienta y su infancia depauperada. Economías nacionales ayer prósperas, y hoy en franca bancarrota; pueblos derrotados que lo han perdido todo, material y aun espiritualmente, y sin posibilidades -por ahora- de rehacer y encauzar su vida. Este es el panorama que deja tras sí la guerra más dura que ha conocido hasta hoy la Humanidad.»¹⁶⁶

L'any 1945, la presidenta Nacional d'Acció Catòlica va publicar un comunicat dirigit a totes les dones afiliades a l'associació amb l'esperança de poder ajudar les persones que havien estat afectades per la guerra que deia el següent:

«Vistos los horribles sufrimientos y necesidades por que atraviesa el mundo, y recordando el deseo del Santo Padre, que repetidas veces se ha dirigido a todas las naciones pidiendo ayuda para las infelices víctimas de la guerra, en la reunión que celebramos del Pleno el día 6 y a propuesta del Consejo Superior, se tomó el acuerdo de que, nosotras, las Mujeres de Acción Católica de España, confeccionáramos durante el verano, envolturas para recién nacidos, jerséis, chalecos, o cualquier prenda de abrigo, no solo de niños, sino también de personas mayores.

Estas prendas deberán ser entregadas al señor Nuncio con tiempo suficiente para que el Padre Santo las reciba y pueda proceder a su reparto, como mejor le parezca, en las fiestas de Navidad.

Estoy segura que esta iniciativa que les propongo, merecerá la aprobación de todas, y que no quedará Consejo Diocesano ni Centro Parroquial, que no contribuya generosamente a este obsequio, que nuestra Rama quiere ofrecer al Vicario de Cristo en la tierra con el deseo de llevar un poco de consuelo a su atribulado corazón, y demostrarle una vez más el sincero amor y la adhesión inquebrantable de las mujeres españolas.

En cuanto a la clase y confección de las prendas, quisiera advertirles cuidasen un poco de su calidad y presentación, ya que muchas personas a quienes se destinan son pobres únicamente por los efectos de la guerra, habiendo ocupado antes posiciones acomodadas. No quiere esto decir hayan de confeccionarse ropas de lujo, pero sí hemos de procurar sean dignas de la Augusta Persona a quien las regalamos.»¹⁶⁷

Al diari on s'havia publicat la notícia, redactada per Remei Bosch, també es feia una crida als ciutadans de Figueres perquè col·laboressin amb donatius en metàl·lic o bé roba. Remei Bosch va oferir la seva casa del carrer Sant Vicenç 13 com un dels punts de recollida dels donatius.¹⁶⁸

Però aquest acte de bona fe va ser el primer de nombroses donacions en suport de la població germànica afectada per les conseqüències de la guerra. L'any 1947, Maria Gorgot de Viñals, presidenta de la diòcesi de l'Acció Catòlica, va enviar un altre comunicat a l'associació figuerenca informant-la que s'havia acordat iniciar una gran campanya de caritat

¹⁶⁶ *Vida Parroquial*, 17 de juliol de 1947, p. 1.

¹⁶⁷ *Vida Parroquial*, 30 d'agost de 1945, p. 2

¹⁶⁸ *Ibidem*.

a favor dels alemanys en la qual participarien les quatre branques del comitè. La iniciativa havia sorgit després que uns jesuïtes provinents d'Alemanya assegurassin que la situació al seu país era d'una espantosa misèria, fet que havia comportat la necessitat de demanar ajuda als catòlics d'Espanya perquè els oferissin espècies, roba i calçat. A les dones de les juntes se'ls havia encomanat la tasca de recollir tota la roba i el calçat possible, així com el deure de confeccionar abrics. Remei Bosch, secretària encarregada de redactar la notícia, responia el comunicat de la següent manera:

*«Desde luego, las Mujeres de A. C. haciéndonos eco de este llamamiento, nos disponemos a emprender una gran campaña de caridad en favor de estos desgraciados hermanos nuestros, pues la caridad cristiana no distingue de lenguas ni fronteras, y solo sabe ver, en cada ser humano, otro hermano, hijo común del mismo Padre que está en los cielos, que ha hecho del amor al prójimo el precepto por excelencia sobre todos los demás.»*¹⁶⁹

A continuació, confiant en la generositat dels figuerencs, va tornar a demanar ajuda a la població.¹⁷⁰

El 19 de novembre de 1946 es va celebrar la primera Assemblea Comarcal de dones d'Acció Catòlica de l'Alt Empordà a Figueres. L'acte va tenir lloc al Patronat de la Catequística de la vila, sota la presidència del Consell Diocesà i la junta directiva del Consell Diocesà de Dones d'Acció Catòlica. El programa va començar a les nou del matí amb la celebració d'una missa de comunió a la Parròquia de Sant Pere i, a partir de les deu, es va donar inici a l'acte en si. Anna Torres, la presidenta de l'associació, va ser la primera en intervenir desenvolupant el tema *Lo que debe ser la mujer de A.C. en la familia*. A continuació, Remei Bosch va exposar la matèria *Memoria de actividades del Centro de Figueras y de los Centros Comarcales*, tot fent un breu repàs a la història de l'organització cristiana.¹⁷¹

Remei Bosch era una devota catòlica que mai va deixar de banda la religió amb la qual havia crescut. Ni tan sols durant el temps de la República va deixar els costums eclesiàstics. N'és un exemple el fet que en morir la seva mare l'any 1933 s'assegurés que rebia els Sants Sagraments i que en el seu enterrament hi assistissin dotze religiosos de Sant Josep.

2.4. Remei Bosch entre l'escola i la política

A la ciutat de Figueres, el 21 d'octubre de 1927, es feia història. Per primera vegada, a la nova corporació de l'ajuntament, hi havia la presència de dones.

Mesos abans, en plena dictadura del general Primo de Rivera, l'ajuntament figuerenc havia viscut un trasbalsament polític que va afectar directament la vida municipal, ja que el dipositari Gou, funcionari dels cabals públics, va fugir de la vila el 17 d'agost emportant-se

¹⁶⁹ *Vida Parroquial*, 19 de juny de 1947, p. 2.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

¹⁷¹ *Vida Parroquial*, 14 d'octubre de 1946, p. 3.

una quantitat de 14.200 pessetes amb 21 cèntims. Immediatament després, es va obrir un expedient per demostrar les irregularitats de Gou.¹⁷² Possiblement com a conseqüència d'aquests fets, el 21 d'octubre del 1927 van dimitir dels seus respectius càrrecs l'alcalde del moment, José Perxas Soler, i 12 regidors.¹⁷³

Durant la dictadura, els regidors municipals eren nomenats directament pel governador civil, que tot sovint destituïa els anteriors per considerar-los ineptes. D'aquesta manera, després de la dimissió dels antics consellers, la nova corporació de l'ajuntament de Figueres va ser escollida segons els criteris de la delegació governativa de Girona. Aquell any, el governador civil de la província gironina era Prudencio Rodríguez Chamorro, que havia prèss possessió del càrrec el 6 de novembre de 1925 després d'haver estat treballant com a comissari de policia a la frontera. El seu nomenament va causar una gran satisfacció entre els funcionaris del seu cos de seguretat, els quals van mostrar el seu orgull i agraïment al ministeri per haver atorgat aquell càrrec a un dels seus treballadors. Prudencio Rodríguez es va mantenir al capdavant de la província fins al final de la dictadura,¹⁷⁴ i va ser l'encarregat de designar el nou ajuntament figuerenc l'any 1927.

En sessió extraordinària celebrada el 21 d'octubre de 1927, reunits en el saló de sessions de la casa consistorial i sota la presidència de l'alcalde dimissionari José Perxas, es va llegir el següent comunicat del governador civil dirigit al màxim càrrec de l'ajuntament en presència dels antics i dels nous consellers i datat del 19 d'octubre d'aquell any:

«Haciendo uso de las facultades extraordinarias de que me hallo investido, he acordado disponer que el Sr. Delegado Gubernativo de esta provincia, Comandante de Infantería D. Ricardo Motta, se persone en ese Ayuntamiento y de acuerdo con las instrucciones verbales que al efecto le he comunicado, proceda a modificar esa Corporación municipal.

*Lo digo a U. para su conocimiento, y a fin de que facilite al referido Sr. Delegado cuantos datos o antecedentes solicite y sean necesarios para el cumplimiento de su misión.»*¹⁷⁵

Durant la dictadura de Primo de Rivera van tenir molta efectivitat els delegats governatius de Zona, que es van establir en cadascun dels partits judicials i que feien d'intermediaris entre el governador civil i les alcaldies, fet que els donava molt de joc per facilitar que el control governatiu arribés a tots els municipis del país amb la màxima garantia i eficàcia.¹⁷⁶ A Figueres, hi actuava el delegat Ricardo Motta, que també va redactar un comunicat que es va llegir a la sessió del ple municipal i en el qual declarava acceptar les presentacions de dimissió de tots els consellers i nomenar per substituir-los els nous regidors. D'aquesta manera, la nova composició de l'ajuntament de Figueres va quedar formada per Ramon Bassols Palau, José Jou Carreras, Esteban Bach Escofet, Antonio Albert Arnau, Argimiro Rivas Martín, Juan Viñas Dalmau, Máximo Pallissé Jesuspert, Francisco Riera Torrent, Mario Fábrega Bofill, Daniel Brusés Vives, Àngela Coll de Traver,

¹⁷² BERNILS, Josep M. (1974). *Op. cit.*

¹⁷³ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 48r.

¹⁷⁴ MIRAMBELL, Enric. (1992). *Historia del gobierno civil de Girona*, Ministeri de l'Interior, Girona.

¹⁷⁵ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 48v.

¹⁷⁶ MIRAMBELL, Enric. (1992). *Op. cit.*

Remei Bosch Salamó i Juan Gimbernat Giró, a més de la resta de consellers no dimissionaris.¹⁷⁷

Reunits a la sala de sessions de l'Ajuntament de Figueres el 21 d'octubre de 1927, citats per l'alcalde dimissionari José Perxas davant del nou nomenament de regidors per part del governador civil Prudencio Rodríguez i en sessió començada a les set i vint minuts del vespre, Remei Bosch Salamó i Àngela Coll de Traver esdevenien les primeres dones regidores de la història de Figueres. I aquest fet no va passar pas desapercebut al llarg de la convocatòria, ja que l'alcalde dimissionari, en abandonar la sala després d'haver-se declarat constituïda la nova corporació municipal, *«saluda y da su bienvenida a los nuevos Concejales, y especialmente a las Stas. Coll y Bosch por haber aceptado sus cargos en los que mucho bien pueden hacer, deseando a todos gran acierto en su actuación para la mejor prosperidad de Figueras»*.¹⁷⁸

Les raons de l'elecció dels nous consellers no quedaven registrades, per aquest motiu és difícil determinar què va portar a nomenar dues regidores durant la dictadura. En el cas de Remei Bosch es podria concloure que el fet de ser una devota catòlica de família benestant, partidària de la política de dretes i ben coneguda a tota la ciutat pel seu ofici de mestra, va ser justificació més que suficient per nomenar-la al càrrec. De totes maneres, la seva carrera política havia començat sobtadament, sense haver format mai part de cap partit polític ni de cap sindicat que li hagués pogut obrir les portes a la regidoria.¹⁷⁹ Una situació ben poc habitual, ja que els integrants de l'ajuntament acostumaven a tenir una carrera política iniciada amb l'afiliació a algun sindicat abans d'obtenir un alt nivell de prestigi en la política municipal. El seu cas, com el d'Àngela Coll de Traver, va ser ben peculiar, excepcional i especial, ja que la gran majoria de les primeres dones regidores van obtenir el càrrec durant la Segona República a través d'eleccions municipals, com va ser el cas de Fidela Renom, primera regidora de Sabadell, o Justa Goicoechea, primera consellera de l'Hospitalet, o Consol Nogueras, primera regidora de Mataró, o Caterina Casas, primera consellera de Molins de Rei.¹⁸⁰

Després del nomenament, el conseller Juan Viñas, per ser el de més edat, es convertí en president de la sala per uns instants, fins que es va donar per acabada la votació que atorgava l'alcaldia a Ramon Bassols Palau amb 18 vots a favor i 1 en blanc. El nou alcalde va prendre la paraula i, dirigint-se als membres del nou ajuntament en català, expressà que no era per agrair la pesada càrrega que se'ls havia imposat, però que no hi havia altra remei que dur-la a terme amb el màxim esforç. A més, declarava que la seva permanència no seria llarga, ja que sempre se sentiria foraster a l'ajuntament per no haver-hi arribat per voluntat popular. Tot seguit, es va procedir a l'elecció dels tinents d'alcalde que van obtenir el càrrec en el següent ordre: Francisco Riera, José Jou, Antonio Miás i Antonio Albert.¹⁸¹ Finalitzades les votacions, el conseller Sadurní va fer ús de la paraula i, en nom dels antics membres de l'ajuntament, va donar la benvinguda als nous regidors, i d'una manera especial a Àngela Coll i Remei Bosch, tot expressant que la seva

¹⁷⁷ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 49r.

¹⁷⁸ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 49v.

¹⁷⁹ ACAE. *Bosch Salamó, María Remedios, del carrer Cervantes (actual carrer Sant Pau)*, núm., 64 de Figueres. 1939. Fons del Despatx de procuradors Jou de Figueres. Codi de referència: ACAE110-91-T2-5297.

¹⁸⁰ Principals figures pioneres de la dona política a les seves respectives localitats. Opuscles biogràfics a la col·lecció de publicacions de la Fundació Josep Irla.

¹⁸¹ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), folis 49v-50r.

presència en política podria beneficiar determinades comissions, com ara la de Beneficència i Cultura, ja que assegurava que en aquestes juntes «*puede la mujer prestar grandes servicios*».¹⁸²

Es va posar fi a la sessió i s'acordà reunir-se en ple extraordinari el dia següent per procedir a l'elecció dels nous consellers que s'havien d'incorporar a les diverses comissions del pi a les juntes de representació municipal de la localitat.

El primer que es va dur a terme a la convocatòria del 22 d'octubre va ser determinar l'ordre dels regidors que no havien sortit electes pel càrrec a l'alcaldia o al de tinent d'alcalde. Segons l'article 99 de l'Estatut Municipal del 8 de març de 1924, aquest ordre s'havia de determinar a partir del nombre de vots que havia obtingut cada membre del nou ajuntament, però com que durant la dictadura els governs es designaven a través del criteri del governador civil, es va determinar la preferència numèrica dels consellers prenent com a criteri la seva edat. Remei Bosch, que en aquella època tenia 52 anys, va quedar en dotzena posició en la preferència numèrica entre un total de 16 regidors.¹⁸³

A continuació es va procedir a assignar el càrrec que cadascú exerciria tant a les comissions del ple com a les representacions municipals de les juntes locals. A Remei Bosch se li va assignar ser la representat de la corporativa municipal a la Junta de Protecció a la Infància i Repressió de la Mendicitat, juntament amb Esteban Bach i Juan Bordas, i ser la representant de la la Junta de 1ª Ensenyança, juntament amb Gabriel Hortal.¹⁸⁴

La Junta de Protecció a la Infància i de Repressió de la Mendicitat havia aparegut a Figueres l'any 1908 abans que l'Estat la creés i per aquest motiu la ciutat se'n sentia molt orgullosa. Figueres va ser la primera localitat d'Espanya que va donar resposta a aquesta necessitat bàsica. La Junta s'encarregava de donar menjar als infants de famílies pobres amb una mitjana de més de 8.000 litres de llet a l'any i tenia menjadors a l'hospital de la vila, on s'hi servien dos àpats a una mitjana diària de 176 persones, entre criatures i persones grans. També s'oferia un alberg nocturn, vigilat pel conserge del local, amb 14 llits a un total de 2.500 persones que feien ús del servei al llarg de tot l'any. La Junta també cobria les necessitats mèdiques de més de 180 famílies acollides a la beneficència municipal, tot oferint-los assistència mèdica i medicines, i tenia cura del servei d'higiene de la prostitució obligant tots els locals a registrar les noies, a les quals se'ls feia la fitxa corresponent. De totes maneres, les condicions higièniques dels establiments no estaven regulades. Aquests serveis costaven a l'ajuntament un total de 30.000 pessetes anuals, que s'obtenien per donatius dels veïns i per la donació de 6.000 pessetes l'any per part de l'ajuntament.¹⁸⁵

Les sessions del ple municipal acostumaven a celebrar-se al vespre, fet que permetia a Remei Bosch combinar la tasca de mestra i de consellera. Al matí i a la tarda ensenyava als seus alumnes a les Escoles Nacionals, mentre que entrada la nit, si s'esqueia, acudia a l'ajuntament per realitzar la seva comesa com a regidora. Els plens es citaven un cop al mes per tractar els assumptes de la vila i arribar a acords que beneficiessin la seguretat, l'oci i el benestar de la ciutadania. Remei Bosch va acudir a la gran majoria de les convocatòries que es van celebrar al llarg dels tres anys que va exercir el càrrec de regidora, però el fet que hi hagués implantada una dictadura feia que hi hagués

¹⁸² AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 50v.

¹⁸³ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 52v.

¹⁸⁴ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 54r.

¹⁸⁵ BERNILS, Josep M. (1981). *Op. cit.*

censura també en els càrrecs municipals. Potser per aquest motiu, per censura o bé per autocensura, en el llibre d'actes del ple no consta que fes mai ús de la paraula quan se li oferís l'oportunitat de fer-ho al final de cada sessió. De fet, ni ella ni cap dels seus companys va tenir quasi mai la iniciativa d'intervenir en les reunions. Això complica el fet de voler determinar quins eren els seus ideals en relació als problemes que es plantejaven a l'ajuntament, objectiu que tampoc es pot estudiar tenint en compte que les votacions que se celebraven per determinar resolucions eren secretes. De totes maneres, al llarg de 1929 hi va haver dos casos en què la votació per paperetes es va fer de manera no nominal i, per tant, es pot tenir una idea del què defensava, almenys en aquelles circumstàncies.

La primera de les votacions públiques es va celebrar el 8 de juny de 1929 davant la necessitat de construir un mercat que reduís els problemes causats per la venda de productes a la intempèrie i que acollís la venda de peix que en aquells moments era molt precària a la ciutat. Per destacar la urgència amb què s'havia de dur a terme la proposta, a la sessió es van posar com a exemple altres ciutats que ja disposaven d'un espai municipal per a la celebració del mercat, com ara Tarragona, Lleida i Terrassa, i es va recordar que Girona ja tenia els plànols fets per a l'adequació d'una plaça-mercat situada sobre del riu Onyar. La idea era tirar endavant la proposta, que es veia com una obligació per millorar la vida diària de Figueres i satisfer l'interès i el bé de la població. A més, es veia com una oportunitat per crear nous llocs de treball, ja que la celebració d'un mercat comportava organitzar patrulles de policies municipals que vetllessin per la higiene i les condicions de les parades i fessin una inspecció als productes que s'hi venien. Amb la construcció del nou mercat també es volia posar fi al mal funcionament de l'antic, que es considerava que tenia una forma inadequada, perillosa i incòmode que contrastava amb la bellesa, la urbanització i el progrés de la ciutat. Per aquest motiu, el governador civil estava disposat no només a donar suport a l'obra, sinó també a fer tot el possible i valer-se de tots els mitjans legals de què disposava per aconseguir que Figueres tingués un mercat en condicions. Es va informar de la necessitat de formar una comissió encarregada dels estudis i treballs previs indispensables per assegurar la possibilitat d'optimitzar el nou espai i, a continuació, es van iniciar les deliberacions. Per unanimitat es va acordar que era necessària la construcció d'un nou mercat, però l'assumpte de contractar una comissió encarregada del projecte o de deixar la tasca en mans de particulars, sense la presència d'entitats, va dividir els regidors. El conseller Riera va prendre la paraula afirmant que les obres haurien d'estar a càrrec de persones que representessin els diversos interessos de la ciutat i proposava que la comissió estigués formada pel tinent d'alcalde d'aquella època, senyor Gay, dos consellers, els senyors Crumols i Bordas, dos representants de la Unió Gremial i dos de la Delegació Local de la Cambra de Propietat Urbana, assessorats per dos arquitectes.

Per altra banda, hi havia qui proposava no designar persones determinades, sinó entitats. I també hi havia una tercera opció presentada pel conseller Sadurní, que optava per designar els regidors Miás, Paillissé i Fàbrega com a consellers encarregats de la comissió, a més dels dos proposats pel senyor Riera. Havent-hi diverses propostes, es va acordar passar a votació. En primer lloc es va votar la proposta del regidor Riera, optant a favor d'aquesta aquells consellers que es decantessin pel *sí* i en contra els que diguessin que *no*. En aquest cas, Remei Bosch va votar-hi en contra, posició que va sortir vencedora per catorze vots contra tres. A continuació es va passar a votar l'opció del conseller Sadurní, entenent-se que qui votés *sí* estaria a favor d'aquest i viceversa. Remei Bosch es va mostrar a favor d'aquesta proposta, que va obtenir els mateixos resultats que l'anterior però

invertits. Així doncs, va quedar aprovat el suggeriment del senyor Sadurní segons el qual els consellers Miás, Paillissé, Fàbrega, Crumols i Bordas s'encarregarien de la comissió, tot podent demanar aquests l'assessorament tècnic oportú i la cooperació i l'opinió de les entitats que consideressin necessàries per a obtenir el millor resultat del projecte.¹⁸⁶

La segona de les votacions públiques va tenir lloc el 16 de juliol de 1929 i també feia referència a la construcció del nou mercat. Els arquitectes que havien inspeccionat i estudiat el terreny on construir-lo van presentar un informe als membres de l'ajuntament proposant-los que el nou mercat s'establís a l'anomenada Horta de l'Hospital, entre els carrers Rutlla i Castelló, a l'actual Plaça Catalunya, ja que era una zona propera i, per tant, equidistant a tots els veïns de la vila. A més, estava situada dins el perímetre de les carreteres que conduïen de Barcelona a França i de Roses a Besalú, fet que facilitava el transport de les mercaderies. Davant la proposta presentada pels arquitectes, els membres presents a l'ajuntament van dividir-se en dos bàndols. Uns asseguraven que l'emplaçament era idoni pels motius que exposaven els planificadors de l'obra. Per altra banda, hi havia qui considerava que la ubicació del nou mercat seria massa propera a l'hospital, fet que no agradaria als treballadors sanitaris per les conseqüències higièniques que comportaria l'obra. Davant d'aquesta situació, la presidència va decidir passar a votació, determinant que els regidors que optessin pel *sí* es mostrarien a favor de la ubicació proposada pels arquitectes i els que votessin *no* s'hi negarien. Remei Bosch va decidir donar suport al plantejament inicial dels arquitectes, proposta que va guanyar per quinze vots contra dos.¹⁸⁷

Durant la seva estada a la regidoria, Remei Bosch també va presenciar un gran nombre de trobades organitzades per l'ajuntament figuerenc o per institucions municipals d'altres localitats.

La primera es va celebrar el desembre de 1927 en un acte d'homenatge, d'adhesió i de simpatia al governador civil Prudencio Rodríguez Chamorro, dos mesos després que Remei Bosch hagués accedit al càrrec. L'acte va tenir lloc a Girona, on es van reunir més de 700 persones celebrant un banquet en un espai decorat amb les banderes nacionals i el retrat del rei Alfons XIII. La compareixença pretenia agrair al governador la seva gestió durant els dos anys que havia estat al càrrec. A l'homenatge hi van assistir tots els alcaldes de la província, a més de nombrosos regidors, i va estar presidit pel capità general de Catalunya Emilio Barrera i pel president de la Diputació i de la Unió Patriòtica Federico Bassols, entre altres personalitats destacades. De Figueres hi assistiren l'alcalde Ramon Bassols, Àngela Coll i Remei Bosch, que va fer un oportú discurs destacant els mèrits i les qualitats demostrades per Prudencio Rodríguez al capdavant de la província i el tribut d'admiració, estima i gratitud que s'havia guanyat entre els alts càrrecs, que frisaven per la prolongació del seu mandat. A més, va elogiar la gestió del governador contra la immoralitat pública i la blasfèmia, el seu suport continu cap als ajuntaments de la província perquè s'animessin a organitzar campanyes de caritat per ajudar les famílies necessitades i la seva proposta d'ensenyar el catecisme en castellà a les escoles. A més, va dirigir una salutació al general Primo de Rivera i va afirmar, en nom de les dones espanyoles, que estava molt agraïda pel fet d'haver-los donat intervenció pública en el càrrec de la regidoria. També recordà la data del 13 de setembre en què destacà la importància de l'inici «*del glorioso*

¹⁸⁶ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1929-1930), folis 44v-47v.

¹⁸⁷ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1929-1930), folis 48v-61v.

resurgir de la patria» i acabà el discurs brindant pel governador civil, pel capità general i per la resta d'autoritats.¹⁸⁸

L'any 1928 es va celebrar el cinquè aniversari de la implantació de la dictadura de Primo de Rivera. Per aquest motiu es preveia celebrar un homenatge nacional a favor del dirigent a finals d'any i ja al mes de juliol es van organitzar un seguit de donacions a càrrec de diverses entitats figuerenques, entre les quals hi van participar els membres de l'ajuntament. Remei Bosch va fer una ofrena de 5 pessetes a la causa.¹⁸⁹ La recapta va ser tot un èxit i es va procedir a organitzar la celebració que tingué lloc a Figueres el 13 de setembre d'aquell mateix any. Al matí, a les set, la banda de cornetes i la música del regiment va recórrer els carrers principals de la població. A les onze tingué lloc al saló de sessions de l'ajuntament, amb assistència d'un centenar de persones, un acte al·lusiú a la diada, on Remei Bosch va pronunciar un discurs que va ser molt aplaudit. A continuació, els convidats, entre els quals figuraven representants de tots els estaments de la ciutat, foren obsequiats amb un esplèndid dinar que clogué l'homenatge que s'estava celebrant. A la nit es van organitzar audicions de sardanes i un concert a càrrec de la banda local.¹⁹⁰

El 24 de febrer de 1930 Remei Bosch va participar a la seva última reunió a l'Ajuntament de Figueres com a regidora, ja que el dia següent, a les deu del matí, es proclamarien nous consellers a conseqüència de la fi de la dictadura del general Primo de Rivera el 28 de gener d'aquell mateix any. Els nous càrrecs van ser ocupats per onze persones que figuraven a la llista de màxims contribuents figuerencs i deu persones que havien obtingut el major nombre de vots en alguna de les eleccions celebrades els anys 1917, 1920 o 1922.¹⁹¹

2.5. La vellesa a Figueres

En jubilar-se l'any 1945, Remei Bosch, popularment coneguda com la «senyoreta Remei», encara tenia un esperit jove i dinàmic que li va permetre no retirar-se per complet de la seva feina, oferint ajuda als nombrosos alumnes que aprofitaven al màxim el seu caràcter entregat a l'ensenyança.¹⁹² A més, va seguir dedicant la seva valuosa cooperació a l'Acció Catòlica fins que el seu estat de salut li ho va permetre. Com a contrapartida, aquesta junta va crear una beca en honor seu, la beca Nuestra Señora de los Remedios, que tenia com a finalitat ajudar un seminarista de la seva parròquia.¹⁹³ L'any 1954 va ser víctima d'una llarga malaltia que la va retenir al llit durant diverses setmanes, tot rebent la visita d'antics deixebles que vetllaven per la seva salut. Sortosament, acabà l'any en bon estat de salut,¹⁹⁴ però el 1958 va tornar a emmalaltir i això va causar l'alarma dels seus familiars. El 2 de setembre de 1958, a l'edat de 83 anys, Remei Bosch va morir víctima d'una malaltia. Els familiars de la difunta van homenatjar-la amb una missa celebrada el

¹⁸⁸ *La Vanguardia*, 13 de desembre de 1927, p. 10.

¹⁸⁹ *Ampurdán*, 14 de juliol de 1928, p. 7.

¹⁹⁰ *La Veu de l'Empordà*, 15 de setembre de 1928, p. 7.

¹⁹¹ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1929-1930), folis 98r-99v.

¹⁹² *Vida Parroquial*, 12 de setembre de 1958, p. 4.

¹⁹³ *Ampurdán*, 10 de setembre de 1958, p. 5.

¹⁹⁴ *Canigó*, 1 de novembre de 1954, p.15.

dimarts 9 de setembre a les 9 del matí a la parròquia de la Immaculada Concepció. Confortada amb els Sants Sagraments i la Benedicció Apostòlica, es va fer una crida a la població perquè els seus amics tinguessin un record seu durant les oracions.¹⁹⁵

Nombrosos diaris de l'època van informar de la mort de l'estimada mestra i regidora, dedicant-li extenses necrològiques per agrair-li la seva tasca com a docent i la seva col·laboració amb l'Església i pregant que es mantingués el record de la seva ànima a més d'oferir la condolença a les nebodes de la difunta, Maria Montserrat i Maria del Pilar Bosch Figaró, al seu nebot polític José Roch Llorens, marit de Montserrat Bosch, i a la resta de familiars presents i absents, tot recordant que la bisbalenca va morir sense haver-se casat mai ni sense haver tingut descendència. Les despulles de la mestra reposen encara avui al cementiri de Figueres.

2.5. Reivindicació, recuperació i record d'una figura històrica

Remei Bosch va ser oblidada durant dècades i no va ser fins quaranta anys després que la seva figura va començar a ser objecte de reivindicació i de record.

El 2 de desembre de 1996, Joan Roca Vidal, president de l'Associació de Veïns del barri Creu de la Mà de Figueres, exposà a l'ajuntament de la vila que la junta de l'associació havia acordat a la reunió celebrada el 5 de novembre del mateix any que es posés nom a la plaça que es troba situada entre els carrers Eduard Rodeja i Notari Dalí de Figueres a causa de la gran quantitat de divergències i confusions que generava la seva situació. El president de l'associació, a més, va mantenir una conversa amb el regidor Joan Balada, qui va considerar la proposta molt positiva i els va convidar a trobar una persona de rellevància ciutadana i a ser possible una dona per ser homenatjada. Es va creure oportú presentar la figura de Remei Bosch i Salamó com a candidata idònia, ja que visqué i morí al barri Creu de la Mà, impartint la seva activitat docent a gran quantitat de figuerencs d'ambdós sexes des d'inicis dels anys 20 fins a la seva jubilació l'any 1945.

Quan va arribar a Figueres el 1921, la mestra es va instal·lar al barri Creu de la Mà, del qual no en va marxar mai. Tot i que sí que és cert que dins del mateix districte va canviar diverses vegades de domicili. A inicis de l'any 1939 consta que vivia al carrer Cervantes número 64 de Figueres, l'actual carrer Sant Pau,¹⁹⁶ d'on es va traslladar al cap de poc temps al número 56 del mateix carrer, fet que consta per escrit a l'acte de jurament que va haver d'entregar a la Comissió Depuradora del Magisteri el desembre d'aquell mateix any. La seva permanència en aquest domicili, però, no es va allargar gaire, ja que un procés judicial iniciat el 1936 va obligar a desallotjar l'edifici.

Aquest procés judicial s'havia iniciat el 9 de juny de 1936, quan Juan Maurici Soler, industrial i propietari nascut a Figueres amb domicili al carrer Cervantes número 54, va comprar, juntament amb la seva dona Dolores Bosch Cufí, els portals número 56-58 amb el propòsit de destinar el baix com a indústria i el pis principal com a habitatge, ja que l'antic espai de què disposaven se'ls havia quedat petit per a distribuir-hi el negoci, el despatx i el

¹⁹⁵ *Los sitios de Gerona*, 21 de setembre de 1958, p. 9.

¹⁹⁶ ACAE. *Bosch Salamó, María Remedios, del carrer Cervantes (actual carrer Sant Pau), núm., 64 de Figueres*. 1939. Fons del Despatx de procuradors Jou de Figueres. Codi de referència: ACAE110-91-T2-5297.

domicili pròpiament dit. Aquesta compra es va fer al llavors amo de les propietats, Antonio Garcia Tausí, i amb autorització del notari de la ciutat de Figueres Evaristo Vallés Llopart. Per aquest motiu, quan Remei Bosch va anar a viure al número 56 del carrer Cervantes l'any 1939, se li va demanar que, amb el temps necessari per fer la mudança, desallotgés el pis, ja que no era propietat seva. Però la proposta no va ser ben acceptada per Remei Bosch, i les dues parts es van proferir amenaces continuades, fet que va acabar portant el problema als jutjats municipals davant la necessitat de donar un estat legal a la causa. Els tribunals van acordar que, davant la impossibilitat de negar que els propietaris de l'habitatge havien avisat Remei Bosch que desallotgés el pis amb l'antelació pertinent, aquesta ho fes amb un termini improrrogable de sis mesos.¹⁹⁷ I així ho degué fer, ja que segons uns documents datats de 1945, aquell any Remei Bosch habitava al carrer Sant Vicenç número 9,¹⁹⁸ des d'on es va traslladar al bloc número 13 a principis del mateix any.¹⁹⁹

Per aquest motiu, per haver viscut i treballat sempre al barri Creu de la Mà, el 20 de març de 1997 l'Ajuntament de Figueres va fer un comunicat en resposta a la instància presentada per Joan Roca Vidal afirmant que Remei Bosch resultava ser la persona més idònia per merèixer el nom de la plaça.

El dissabte 7 de juny d'aquell mateix any, el barri figuerenc Creu de la Mà celebrava la festa major amb un seguit d'actes molt variats que s'iniciaren el dissabte a les dotze del matí amb una ofrena floral a la tomba on reposa Remei Bosch per honorar la memòria de la professora. A les quatre de la tarda tingueren lloc un seguit de jocs per a la mainada i, una mica més tard, a les cinc, es dugué a terme una actuació de la Colla Casteller de Figueres. A un quart de set es procedí a descobrir la nova placa que donà nom a la plaça dedicada a la mestra Remei Bosch, acte que anà seguit d'una audició de sardanes i d'un gran ball de festa major en el decurs del qual es va elegir la pubilla del barri.²⁰⁰

El 2000 també se la va recordar per ser la primera dona en ocupar un càrrec polític. Aquell any, el Dia Internacional de la Dona Treballadora es va commemorar a les comarques gironines amb la celebració de diversos actes lúdics i reivindicatius en suport a la marxa mundial de dones que tenia com a objectius bàsics lluitar contra la violència de gènere i la pobresa i plantejar noves polítiques urgents, a més de desenvolupar un procés de presa de consciència i educació popular entre la població per aconseguir la igualtat entre ambdós sexes. A Figueres, una setantena de dones van assistir a l'acte que es va celebrar a l'edifici de l'ajuntament de la vila. En el decurs d'aquest, es van homenatjar les setze regidores que havien format part del consistori fins aquell any: Remei Bosch; Àngela Coll de Traver, amb qui havia compartit regidoria durant la dictadura de Primo de Rivera; Palmira Mallart, regidora durant la Segona República, concretament l'any 1936, i afiliada al partit PSUC; Consuelo Serra, que va ser consellera durant el període de Transició i que va dimitir el 23 de juny de 1977 per considerar que calia un canvi democràtic a l'ajuntament; i Maria Rosa Ymbert, Concepció Ferrer, Dolors Roig, Carme Fernández, Carmina Làzaro, Josefa Díaz, Aima Maria Oriol, Montse Palma, Maria Àngels Perxas, Isabel Pineda, Anna Morillas i Marysé Olivé que van exercir el seu càrrec de regidores després de la recuperació de la

¹⁹⁷ ACAE. *Acta de conciliació instada per Joan Maurici Soler, industrial i propietari de Figueres*, en. 1940. Fons del Despatx de procuradors Jou de Figueres. Codi de referència: ACAE110-91-T2-2236.

¹⁹⁸ AHG. *Expedient de baixa de pensió per classes passiva de: Osbosch Salomó, Remei*. 1945-1958. Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Hisenda. Codi de referència: AHG170-324-T2-4054.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

²⁰⁰ *Hora Nova*, 3 de juny de 1997, p. 12.

democràcia, tot sortint electes alternativament durant les sis eleccions de caràcter municipal que hi va haver fins l'any 2000. A la celebració, Montse Vallès, de Juristes sense Fronteres, va llegir el manifest «*Per un món sense pobresa ni violència*», on es va demanar una igualtat total entre homes i dones.²⁰¹

Totes aquestes iniciatives de caire cívic, polític o històric tenen per finalitat honorar la figura de Remei Bosch i amb ella homenatjar la seva tasca com a mestra i dona política.

---

²⁰¹ *El Punt*, 9 de març de 2000, p. 11.

Conclusions

En començar aquest treball em vaig proposar complir un seguit d'objectius amb la finalitat de difondre un estudi complet i detallat de la biografia de Remei Bosch i Salamó. Malgrat la manca inicial de dades, la dispersió de les fonts documentals, la falta de testimonis directes que puguin corroborar la reconstrucció de la vida de Remei Bosch i la impossibilitat de contactar amb algun dels seus familiars, considero que, amb paciència, entusiasme i treball dur, he pogut reconstruir de manera satisfactòria la seva biografia i la seva peculiar involucració en la política municipal de Figueres, tot passant pel seu recorregut previ com a mestra i les seves vivències històriques durant els períodes de guerra, repressió i censura. I és que ha valgut la pena estudiar la seva història i commemorar-la, ja que al marge de la idea que es tenia de la dona en aquella època, Remei Bosch trencava esquemes: educada en pedagogia per a dues universitats, independent, resolutiva, generosa, treballadora, política durant un període de dictadura, naturalista, defensora de la igualtat educativa, soltera, entregada a la lluita en defensa dels seus ideals religiosos i lliure; la seva vida és un clar referent d'humanitat i humilitat que cal homenatjar degudament. I és que en iniciar el treball volia descobrir la vida d'una dona política, i he acabat descobrint una mestra i una política, una figura totalment polifacètica i inèdita que va viure una història com cap altra coneguda a l'Empordà.

Un dels objectius que em vaig proposar complir en iniciar el meu treball va ser convertir aquest projecte en un estudi de referència per a posteriors divulgacions històriques. El fet d'haver recuperat de l'anonimat una figura tan transcendental per a la nostra història com és la de Remei Bosch, considero que és un exemple per incentivar altra gent a recuperar de l'oblit totes aquelles dones que han fet memorable la història de la nostra ciutat. Perquè recuperar vivències i biografies personals que pertanyen a una història local és el fonament indispensable per a refutar falses teories de la història que es poden reconsiderar i rectificar, ja que, malgrat es tingui la idea general que l'inici de la carrera política de la dona figuerenca, catalana i espanyola comença durant la Segona República, aquest Treball de Recerca demostra que ja l'any 1927, en plena dictadura del general Primo de Rivera, hi havia presència de dues dones entre els membres de l'ajuntament figuerenc. Una evidència que caldrà tenir en compte a partir d'ara quan es vulgui explicar l'evolució de la carrera política de la dona. I és que el meu estudi és un clar exemple que hi ha molt per a investigar, analitzar i revelar, que no tot es coneix i que queden moltes vides per estudiar.

Al llarg d'aquest procés d'investigació també em vaig proposar descobrir quina havia estat la vida política de Remei Bosch abans de ser nomenada regidora. La recerca històrica, però, m'ha demostrat que no només va ser nomenada consellera durant un període de dictadura, sinó que a més ho va ser sense haver tingut una preparació política prèvia. Com que no vaig trobar documents que exposessin les raons del nomenament perquè en aquella època els membres de l'ajuntament eren escollits a dit pel governador civil i aquest no deixava constància del perquè de la seva elecció, vaig haver de suposar que la seva entrada en l'òrgan polític municipal havia estat resultat d'una coincidència de factors que s'havien donat simultàniament: en primer lloc, la seva posició econòmica acomodada resultat de la seva professió com a mestra; en segon lloc, el ressò que havia obtingut la

seva figura entre els habitants de Figueres; en tercer lloc, la seva defensa de la ideologia política de dretes, i en quart i últim lloc, la seva entrega a la religió.

La biografia de Remei Bosch ha estat escrita a partir de notícies extretes de la premsa de l'època i de documents que, afortunadament, s'han preservat fins als nostres dies, ja que la seva humilitat i la creença que tenia de viure una vida corrent en què no calia destacar el fet que havia sigut la primera regidora de Figueres, la degué portar a concloure que no era necessari deixar testimoni de la seva vida. De totes maneres, malgrat la falta de documents personals que ajudin a comprendre què porta a una persona a deixar constància de les seves vivències o no, tot analitzant l'entrevista que el cronista de la ciutat de Figueres, Josep Maria Bernils, li va fer l'any 1997 es pot sostenir que el temps omet de la memòria esdeveniments considerats importants per a escriure la biografia d'una persona i, en canvi, anècdotes que poden semblar menors les recorda vivament. I és només a partir de la recerca històrica que es poden complementar aquests dèbils records i reescriure la vida d'una persona amb consciència i dedicació.

El meu projecte ha procurat retratar la realitat individual d'una mestra que es convertí en la primera regidora de la història de Figueres d'una manera molt peculiar i, fins i tot, es podria dir que involuntària. La seva biografia, però, pot servir de reivindicació extensible a la figura de tantes persones anònimes que han estat protagonistes de la nostra història recent, persones que, com ella, eren de creença religiosa i partidària de dretes i que van viure una experiència totalment antagònica a la dels republicans durant la Guerra Civil i que val la pena no oblidar. Perquè en una guerra no hi ha un bàndol bo i un de dolent si els milicians de totes dues forces assassinen gent innocent que no ha comès altre delictes que haver nascut en una família de posició acomodada, haver lluitat pels seus ideals o haver estat religiós. Remei Bosch era catòlica i partidària de la ideologia de dretes i, en conseqüència, la seva biografia permet contrastar les brutalitats que es van viure durant la guerra en una Figueres republicana que perseguia els religiosos i els qui havien nascut en una família benestant. De totes maneres, cal dir que aquesta repressió va ser quantitativament menor a la que van viure els republicans amb l'avenç franquista i la instauració de la dictadura, però la vida de Remei Bosch continua essent un clar exemple que la història individual repercuteix de manera innegable en la reconstrucció d'una història col·lectiva.

Aquesta idea de voler demostrar la necessitat de recuperar de la indulgència les històries individuals per entendre la història col·lectiva m'ha permès descobrir que avui dia es té més devoció per rescatar de l'oblit aquelles dones defensores de la política d'esquerres i feministes que van fer història en convertir-se en les primeres conselleres gràcies a unes eleccions lliures i democràtiques explicant les seves vivències a l'exili i a la clandestinitat, que per recuperar de l'oblit aquelles que, pel simple fet de ser partidàries d'ideologies de dretes, com Remei Bosch, són considerades deslleials a la causa feminista i alienes als problemes de les classes socials més desfavorides. I això em va portar a plantejar-me si la societat actual hauria de recordar i homenatjar aquelles dones que van tenir una participació destacada en la història, però que ho van fer durant un període de dictadura al qual donaven suport. Estudiant el cas de Remei Bosch vaig arribar a la conclusió que no per defensar la política de dretes s'hauria de deixar d'investigar la vida d'aquestes dones, perquè el seu llegat ens pot sorprendre, com és el cas de Remei Bosch, entregada a la igualtat educativa entre nens i nenes i generosa contribuent a millorar la vida dels més necessitats. Una vida que ha passat a formar part de la història i que, almenys, convé conèixer, ja que no es poden discriminar les vides de les dones afiliades als partits de

drete partint d'un prejudici injust que fa restar en l'anonimat biografies tan completes i fascinants com aquesta. I és que tot just avui dia es comencen a rememorar figures femenines indispensables per a entendre la nostra història i la tasca no pot ser profitosa, ni justa, ni lícita, ni equànime si només es recuperen una part de les dones que han deixat petjada en la nostra història. La recerca té molt més a oferir, altres punts de vista per mostrar i tota una generació de dones per commemorar, al marge de la seva ideologia política. I és que recuperar de l'oblit aquestes figures és una assignatura pendent que ens involucra a totes.

Fonts documentals

A. ARXIVS I CENTRES DE DOCUMENTACIÓ

ACAE	Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà
ACBE	Arxiu Comarcal del Baix Empordà
ADG	Arxiu Diocesà de Girona
AHG	Arxiu Històric de Girona
AMF	Arxiu Municipal de Figueres

B. PREMSA

Ampurdán

Boletín Oficial de la Provincia de Gerona

Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana

Canigó

Canigó (esports)

Diario de Gerona de avisos y noticias

Diari de Girona

Empordà Federal

El Norte: diario católico-monárquico

El Punt

Gaceta de instrucción pública

Hora Nova

Joventut: periòdic infantil

La Comarca: semanario de vida Empurdanesa

La Dinastía

La Publicidad

La Publicitat

La Vanguardia

Los Sitios de Gerona

Suplemento de la Hoja Parroquial de San Pedro de Figueras

Veü de l'Empordà

Vida Parroquial

Bibliografia

ANÒNIM. (1999). *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*, Gràfiques Trayter, Figueres.

BERNILS, Josep M. (1974). *Figueras: cien años de ciudad*, Societat Coral Erato, Figueres.

– (1981). *Episodis de la II República a Figueres*, Canigó, Figueres.

– (1983). *50 anys del col·legi públic Sant Pau*, Col·legi Públic Sant Pau Figueres.

– (1986). *La guerra civil a Figueres 1936-1939*, L'Empordà, Figueres.

– (1998). *75 anys del Patronat de la Catequística de Figueres*, Patronat de la Catequística de Figueres, Figueres.

CASASSAS, Jordi. GHANIME, Albert. SANTACANA, Carles. (2016). *Història*, Santillana, Barcelona.

COSTA, Lluís. (1995). *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Comunicació i propaganda a les comarques gironines*, Gràfiques Canuda, Barcelona.

MARQUÈS, Josep M. (2002). *L'Església Parroquial de Sant Pere de Figueres*, Església Parroquial de Sant Pere, Figueres.

MARQUÈS, Salomó. MORET, Rosa M.^a. GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep. PUJOL, David. (2013). *La renovació de l'escola pública de l'Empordà a tot Catalunya (1900-1939)*, Palahí Arts Gràfiques, Figueres.

MIRAMBELL, Enric. (1992). *Historia del gobierno civil de Girona*, Ministeri de l'Interior, Girona.

MORENTE, Ariadna. (2019). *La Bisbal d'Empordà desapareguda*, Efadós, Baix Llobregat.

PADROSA, Inés. (2009). *Diccionari biogràfic de l'alt Empordà*, diputació de Girona, Anglès.

PÉREZ, Eulàlia. (2010). *La literatura infantil i juvenil de Josep Maria Folch i Torres*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Rubí.

PUJOL, Enric. ROIG, Jordi. (2009). *L'Abans. Figueres, recull gràfic 1875-1967*, Efadós, Baix Llobregat.

– (2018). *Figueres desapareguda*, Efadós, Baix Llobregat.

RUIZ, Cándido. PALACIO, Irene. (1999). *Higienismo, educación ambiental y previsión escolar antecedentes y prácticas de educación social en España (1900-1936)*, Universitat de València, València.

TEIXIDOR, Pere. (1978). *Figueres anecdòtica segle XX*, Figueres.

Webgrafia

(2018). *Emilia Rosali Narcisa Salamo March. Spain Baptisms, 1502-1940* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:F5L3-2LF>

(2018). *Emilia Salamo Y March. Spain Marriages, 1565-1950* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:FF8T-CQ1>

(2018). Jose Salvador Y Francisco De Asis Bosch Salamo. *Spain Baptisms, 1502-1940* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:F5L3-Y4M>

(2018). *Juan Bosch y Figueras. Spain Marriages, 1565-1950* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:FF8T-C7S>

(2018). *Ma Delos Angeles Coll de Traver. Spain, Province of Gerona, Municipal Records, 1566-1956* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:KN2R-PYY>

(2019). *Baldiri Reixac i Carbó* [en línia], Enciclopèdia catalana. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0054816.xml>

LLURBA, Josep. (2016). *Maria del Remei Bosch Salamó* [en línia], Marges i Vinyes del nostre passat. [Consultat: 23 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <http://margesivinyes.blogspot.com/2016/09/apunts-biografics-la-senyoreta-remei.html>

MORENO, Vicente. (2011). *Catalunya i la dictadura de Primo de Rivera* [en línia], Sàpiens. [Consultat: 2 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2011/03/09/catalunya-i-la-dictadura-de-primo-de-rivera/>

Annexos

Annex 1. Àngela Coll de Traver

Àngela Coll de Traver va néixer l'any 1873 en el si d'una família que ja havia tingut una altra filla anteriorment, Conchita Coll de Traver, nascuda l'any 1871, i no es té constància de la seva trajectòria vital fins l'any 1909, quan el seu nom, juntament amb el de la seva germana, va aparèixer publicat a la premsa en motiu de l'herència del seu oncle difunt, Mariano Coll Álvarez. El comunicat, escrit pel jutge figuerenc Ramon Pou Almar, declarava que els béns de Mariano Coll, advocat de professió, solter, natural i veí de Figueres i mort el 5 de desembre de 1906 a l'edat de 77 anys sense haver escrit cap declaració testamentària, havien estat sol·licitats per les seves nebodes Conchita i Àngela Coll. De totes maneres, s'atorgava un període de 30 dies d'inflexió perquè tots aquells que consideressin estar en igual o millor dret a rebre l'herència compareguessin al jutjat.²⁰² En resposta a l'escrit, Enrique Capmany Quintana, veí de Figueres, i el seu fill Fernando Capmany Coll van reclamar i rebre els béns del difunt, tot provocant això que Àngela Coll i la seva germana els demandessin. En conseqüència, Fernando Capmany va ser citat als jutjats amb la finalitat de posar fi al malentès.²⁰³ El 28 de juny de 1912 es va dictaminar la sentència, segons la qual pare i fill conservarien l'herència de l'oncle d'Àngela Coll a canvi de pagar a les demandants 10.000 lliures catalanes.²⁰⁴

També l'any 1909, el nom d'Àngela Coll va aparèixer als periòdics gràcies a una donació monetària que havia realitzat el mes d'octubre en favor dels espanyols ferits a la Campanya del Rif.²⁰⁵ La seva aportació va ser d'1 pesseta.²⁰⁶

El 1911 les seves dades van tornar a aparèixer en un patró de veïnatge de Figueres, juntament amb el de la seva germana, on va quedar registrat que ambdues eren solteres i es dedicaven a la professió pròpia de «*su sexo*».²⁰⁷

No es tornen a tenir dades seves fins el 21 d'octubre de 1927, quan va ser citada a l'ajuntament figuerenc per l'alcalde dimissionari José Perxas davant del nou nomenament de regidors que havia fet el governador civil Prudencio Rodríguez. En sessió començada a les set i vint minuts del vespre, Àngela Coll de Traver esdevenia la primera dona regidora de la història de Figueres, juntament amb Remei Bosch i Salamó. Se li va assignar ser la representat de la corporativa municipal de Reforma i de la Junta Local de l'Hospital.²⁰⁸

El 1928, després d'emmalaltir, es va traslladar a Peralada a casa d'un cosí seu que era metge.²⁰⁹ El 10 de juny de 1929 va morir.²¹⁰

²⁰² *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*, 20 d'abril de 1909, p. 2.

²⁰³ *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*, 12 de gener de 1912, p. 2.

²⁰⁴ *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*, 11 de juliol de 1912, p. 2.

²⁰⁵ Conjunt de conflictes armats entre el govern espanyol i les cabiles del Rif (regió de muntanya, al nord del Marroc).

²⁰⁶ *Diario de Gerona*, 17 d'octubre de 1909, p. 11.

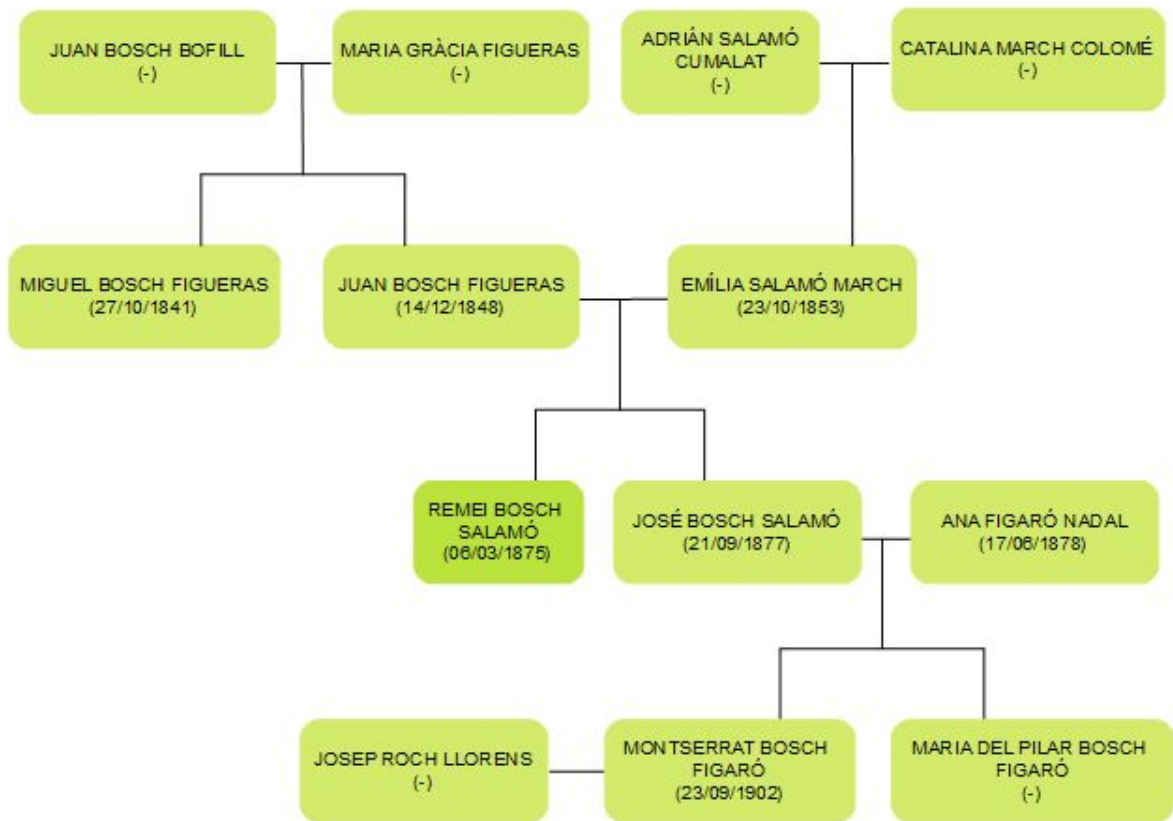
²⁰⁷ (2018). *Ma Delos Angeles Coll de Traver. Spain, Province of Gerona, Municipal Records, 1566-1956* [en línia], FamilySearch. [Consultat: 3 de juliol de 2019]. Disponible a Internet: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:KN2R-PYY>

²⁰⁸ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1927-1928), foli 53r-v.

²⁰⁹ *Ampurdán*, 15 de setembre de 1928, p. 8.

²¹⁰ AMF. Llibre d'actes del ple municipal (1929-1930), foli 48r-v.

Annex 2. Arbre genealògic

Annex 3. Transcripció del qüestionari

1. ¿Dónde se encontraba al iniciarse el alzamiento nacional del Ejército?

-En la ciudad de Figueras.

2. ¿Qué actos ejecutó o intentó para sumarse a él?

-Primeramente el Ejército se apoderó de la ciudad publicando el Bando. Después cambió imperando solo el terror. Imposible exteriorizar los sentimientos. Las represalias eran terribles. Los comités desplegaban sus feroces instintos obligándonos a vivir recluidas en casa. Pudimos proteger a personas amigas que huyeron del pueblo donde pasaban el verano y que luego marcharon al extranjero.

3. ¿Prestó algún servicio bajo el mando de Jefes marxistas o que suponga acatamiento a los mismos? En caso afirmativo: ¿Qué servicios? ¿Por cuánto tiempo? ¿Y por qué motivos?

-[No hi ha resposta].

4. ¿Obtuvo algún ascenso, nombramiento o remuneración especial dentro de su cargo administrativo, técnico especial con posterioridad al 18 de Julio de 1936 hasta la fecha?

-Ninguno.

5. ¿Ha cobrado sus haberes? ¿Dónde? ¿Cuántos meses? ¿Personalmente?

-No cobré el mes de Enero. Personalmente menos dos meses que cobré por delegación.

6. ¿Fue destituido, declarado cesante o jubilado a partir de la indicada fecha del 18 de Julio de 1936?

-No.

7. ¿A qué partidos políticos ha pertenecido? ¿Con qué fecha ingresó? ¿Ha ocupado algún cargo directivo?

-Ninguno.

8. ¿Ha formado parte y con qué cargo en los Comités constituidos con posterioridad al 18 de Julio de 1936 en el antiguo Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes?

-Ninguno.

9. ¿Ha formado parte de algún otro Comité ajeno a este Ministerio?

-Ninguno.

10. ¿Trabajó siempre en Madrid durante el período rojo, o por el contrario salió de dicha Capital alguna vez con ocasión de asuntos especiales? Y en el caso afirmativo ¿Qué clase de asuntos?

-No he estado nunca en Madrid

11. ¿Le fueron encomendados a partir del 18 de Julio trabajos o mandos de índole de Guerra?

-No señor.

12. ¿Pertenebió a las Milicias del Frente Popular que han combatido contra la España Nacional? Y en su caso ¿Con qué graduación?

-No.

13. Si ha residido en el extranjero o en población dominada por el enemigo ¿Qué tentativas hizo para salir? ¿En qué fecha y por qué medios lo consiguió? ¿Recibió algún auxilio? ¿Dónde?

-He servido en Figueras.

14. ¿En qué día y en qué lugar hizo su presentación? ¿Ante qué Autoridad?

-El día 11 de febrero después de la solemne Misa de la Victoria, celebrada en la Rambla, saludé y felicité a las autoridades. El día 15 hice mi presentación ante el M.I.Sr. Comandante de Figueras.

15. Nombre de las personas que confirmen sus manifestaciones (por lo menos dos).

-[Remei Bosch escriu els noms i cognoms de diverses persones de Figueres que podrien haver confirmat les seves respostes].

16. Presentación de la prueba documental que obra en su poder (pasaporte, certificados, cartas, etc.)

-[No hi ha resposta. S'entén que presenta la seva documentació personal].

17. Indique cuanto sepa del período revolucionario, principalmente en lo relacionado con el desenvolvimiento público y administrativo del Ministerio e indique asimismo la actuación que conozca de sus compañeros.

-Los acontecimientos dolorosos que se sucedieron al iniciarse el Glorioso Movimiento Nacional, y que he señalado sucintamente en el segundo apartado del interrogatorio, causaron tal impresión en uno de mis familiares que tuve que dedicarme noche y día a cuidarle. Es por este motivo que estuve dos meses recluida en casa. Salí para cobrar los haberes. Los de julio los abonó el antiguo habilitado, Sr. Roca. Los haberes de Agosto los cobré del nuevo habilitado, pero para hacerlos efectivos vine obligada a sindicarme. Lo hice en la F.E.T.E. Recuerdo que el primero de Octubre de 1936 empezó el curso en las escuelas. El Comité de la Escuela Unificada de Figueras dejó en libertad a los padres para llevar sus hijos a la escuela

de su predilección; gracias a la intervención de un compañero que viose obligado a aceptar el cargo contra su voluntad y bajo amenaza. Las escuelas Nacionales fueron las preferidas por las personas de orden. Sólo diré que en la graduada de párvulos de mi dirección a los tres días de abrir la escuela tuvo que cerrarse la matrícula. Ésta alcanzaba 190 párvulos para los tres grados. Es que en nuestras escuelas, contrariamente a las órdenes del Gobierno en torno a la guerra, seguimos la marcha tranquila y reposada que conviene a la niñez. Nada puedo decir en contra de la actuación de mis compañeros. Como he dicho nuestras escuelas eran las preferidas.

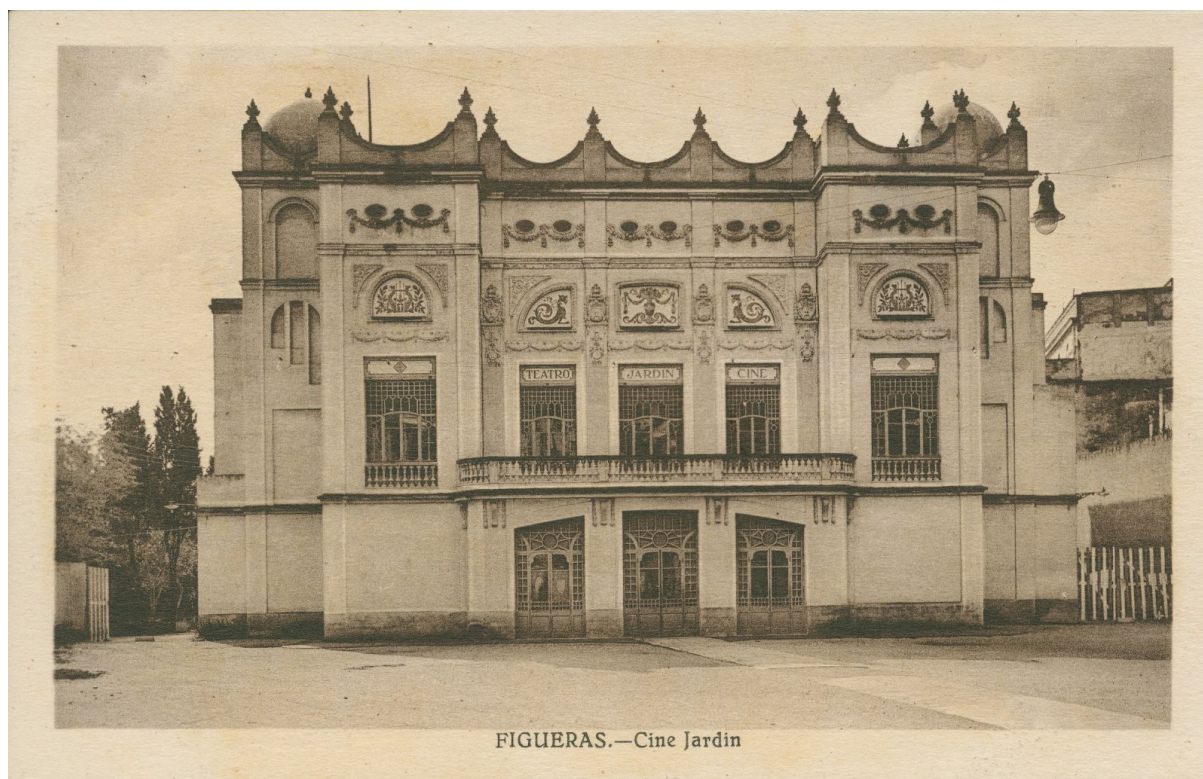
Annex 4. Línia cronològica

[Document a part]

Annex 5. Fotografies del context històric de Figueres entre els anys 1927-1930

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

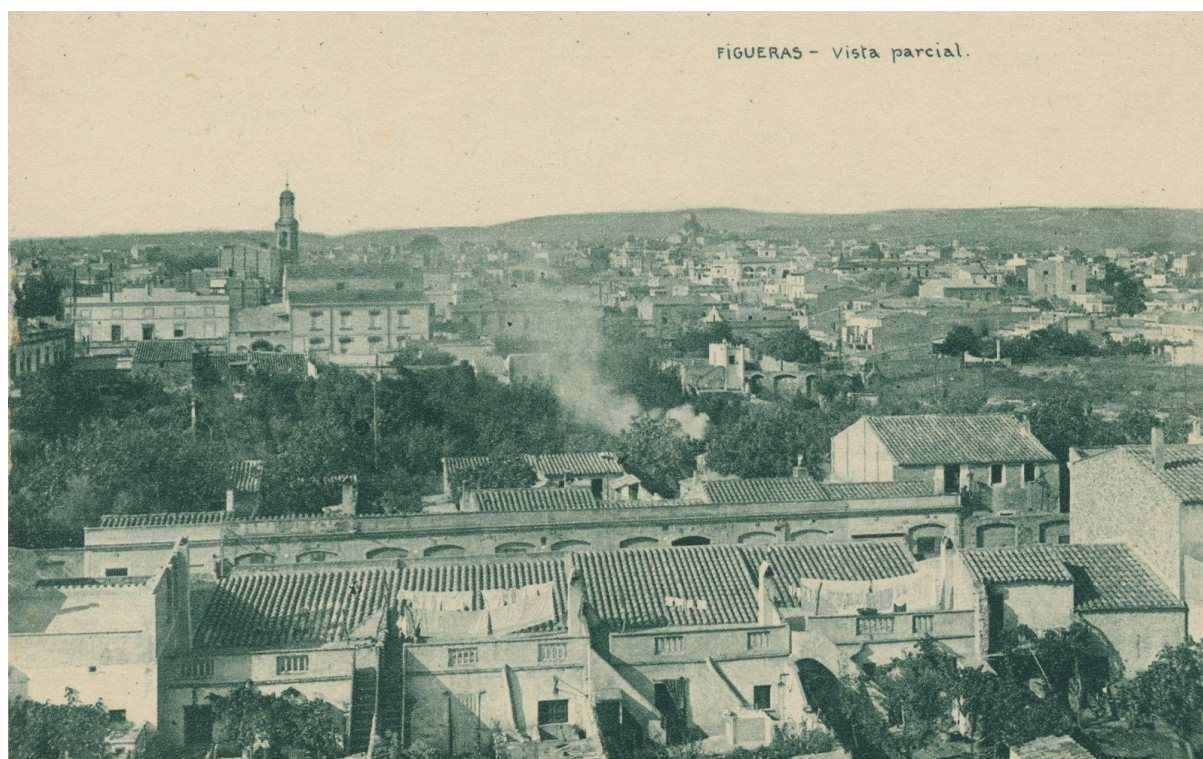

Font: Arxiu Municipal de Figueres

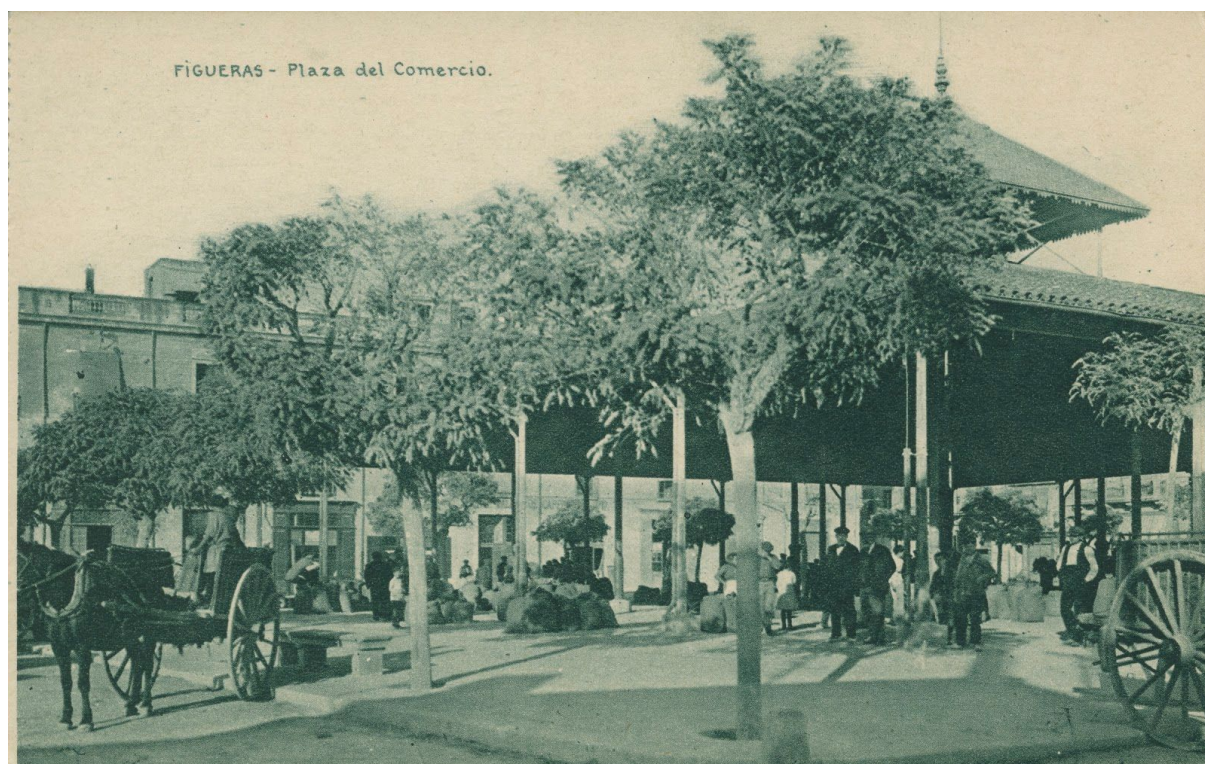

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres
Carrer on va viure Remei Bosch durant una etapa de la seva vida.

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Font: Arxiu Municipal de Figueres

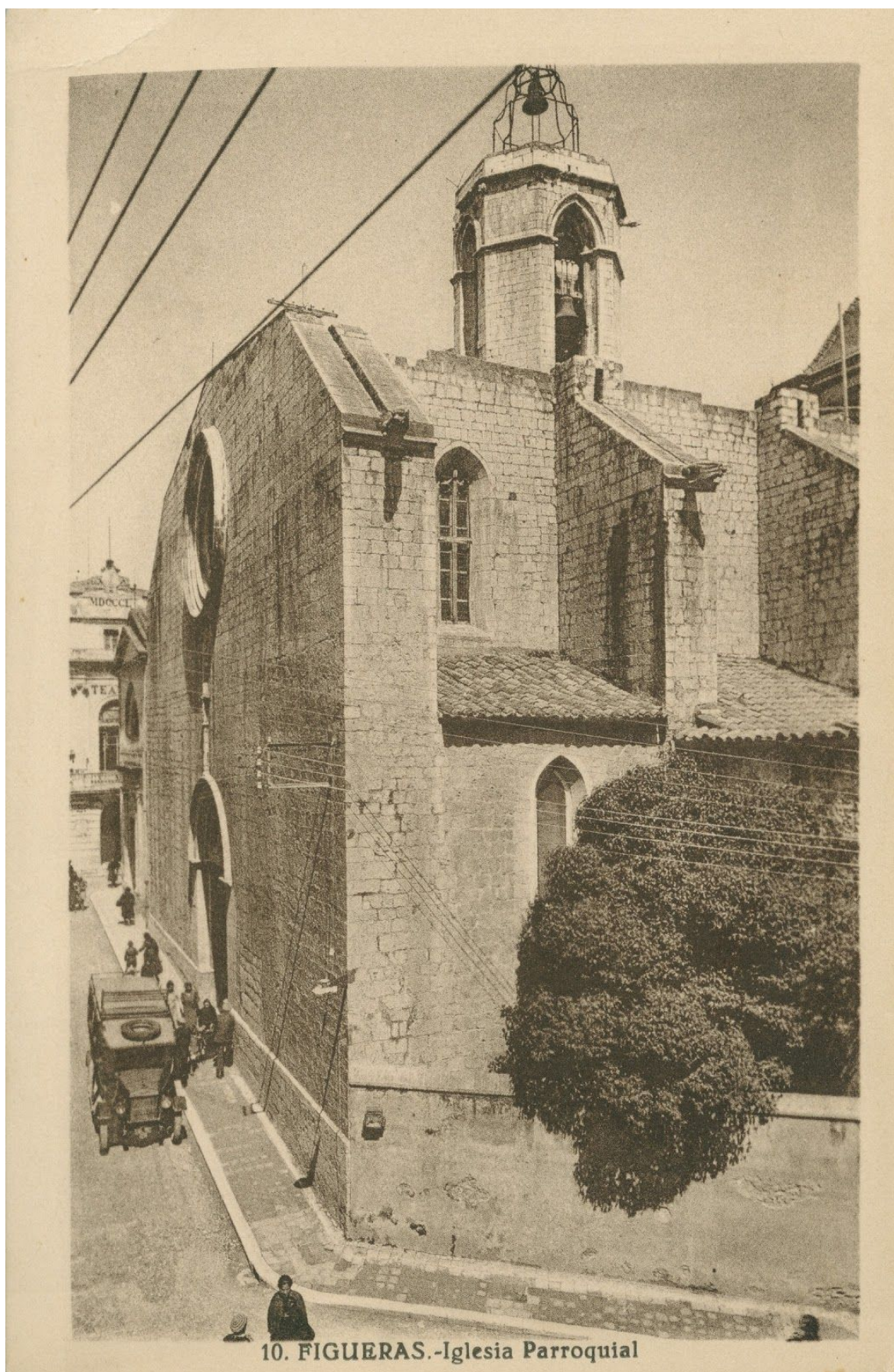
Font: Arxiu Municipal de Figueres

FONT: Arxiu Municipal de Figueres
Escola on va ensenyar Remei Bosch entre 1921 i 1945, l'actual Col·legi Sant Pau de Figueres.

10. FIGUERAS.-Iglesia Parroquial

Font: Arxiu Municipal de Figueres

Annex 6. Fotografies actuals

FONT: Pròpia
Placa commemorativa situada al barri Creu de la Mà de Figueres.

FONT: Pròpia

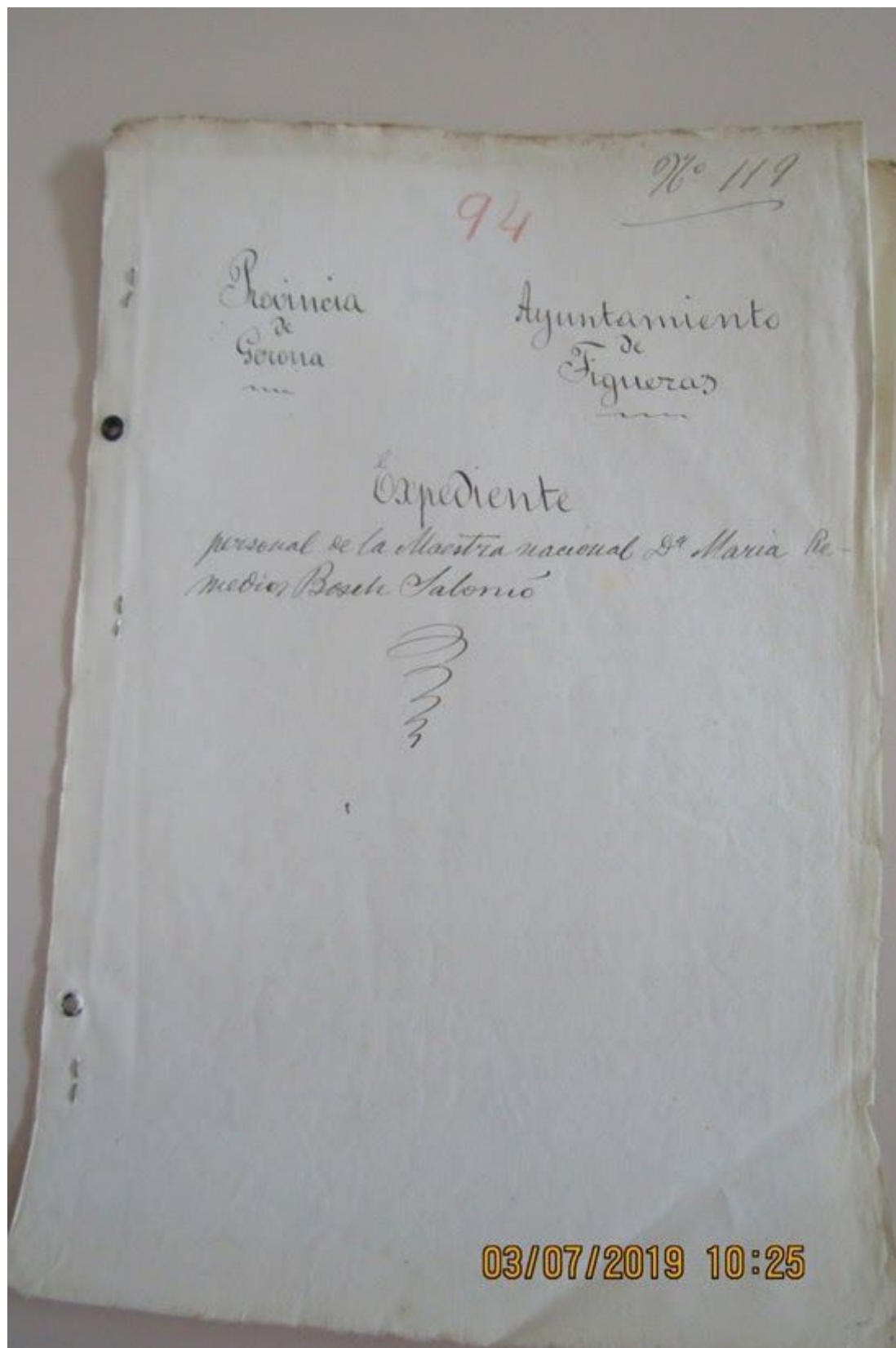

Nínxol on descansen les despulles de Remei Bosch, al cementiri de Figueres.

Font: Pròpia
Edifici on va néixer Remei Bosch, situat al Carrer Nou de la Bisbal d'Empordà.

Annex 7. Fotografies dels documents consultats

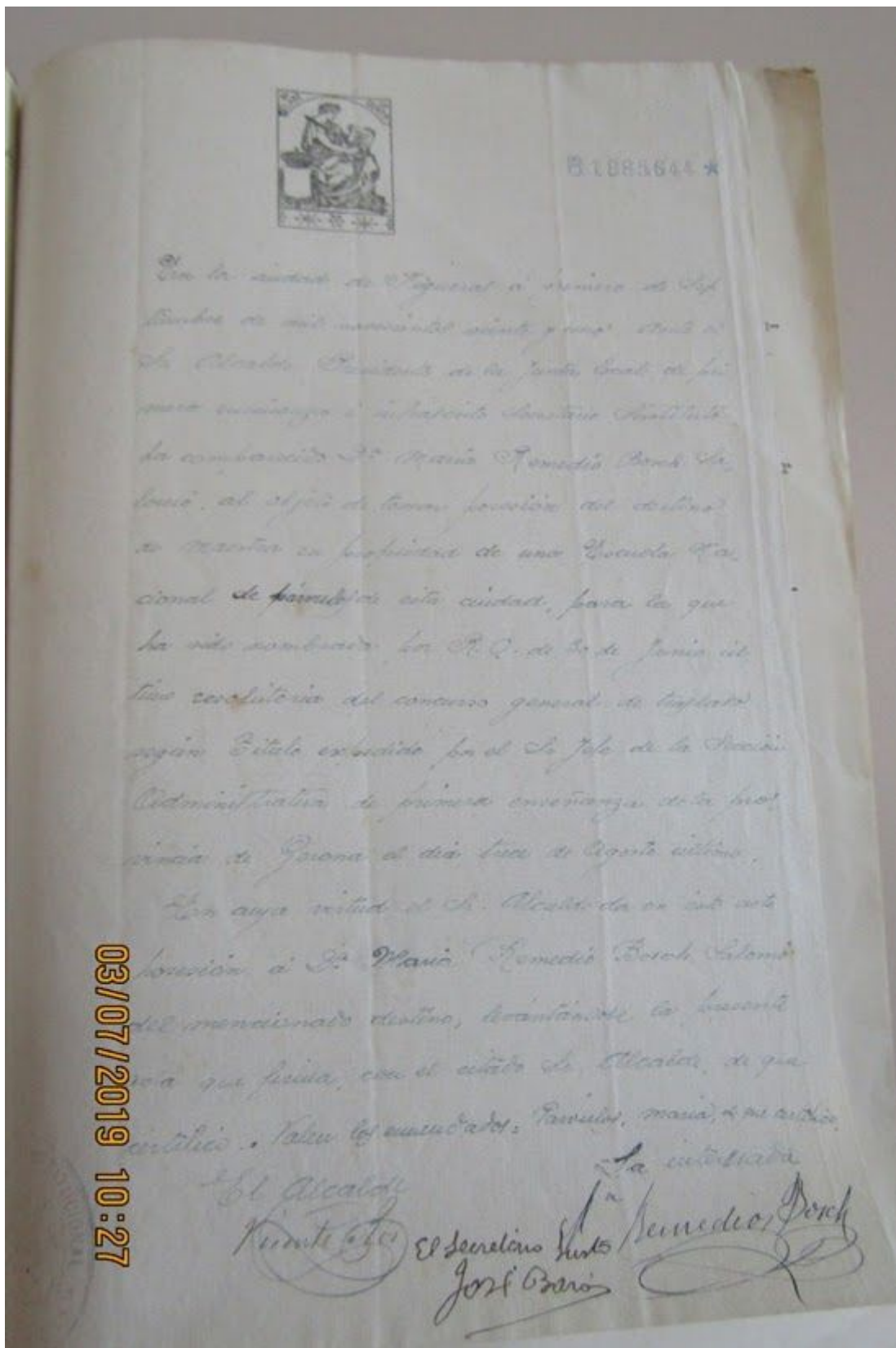

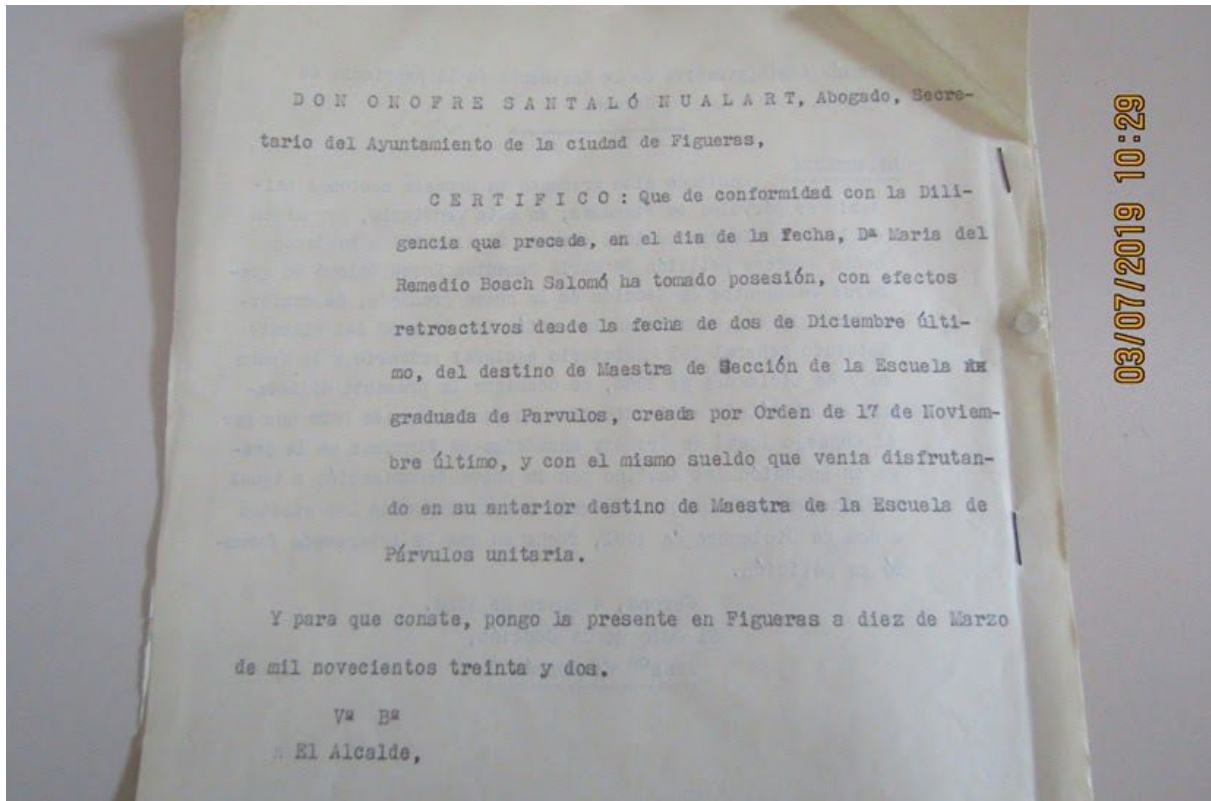
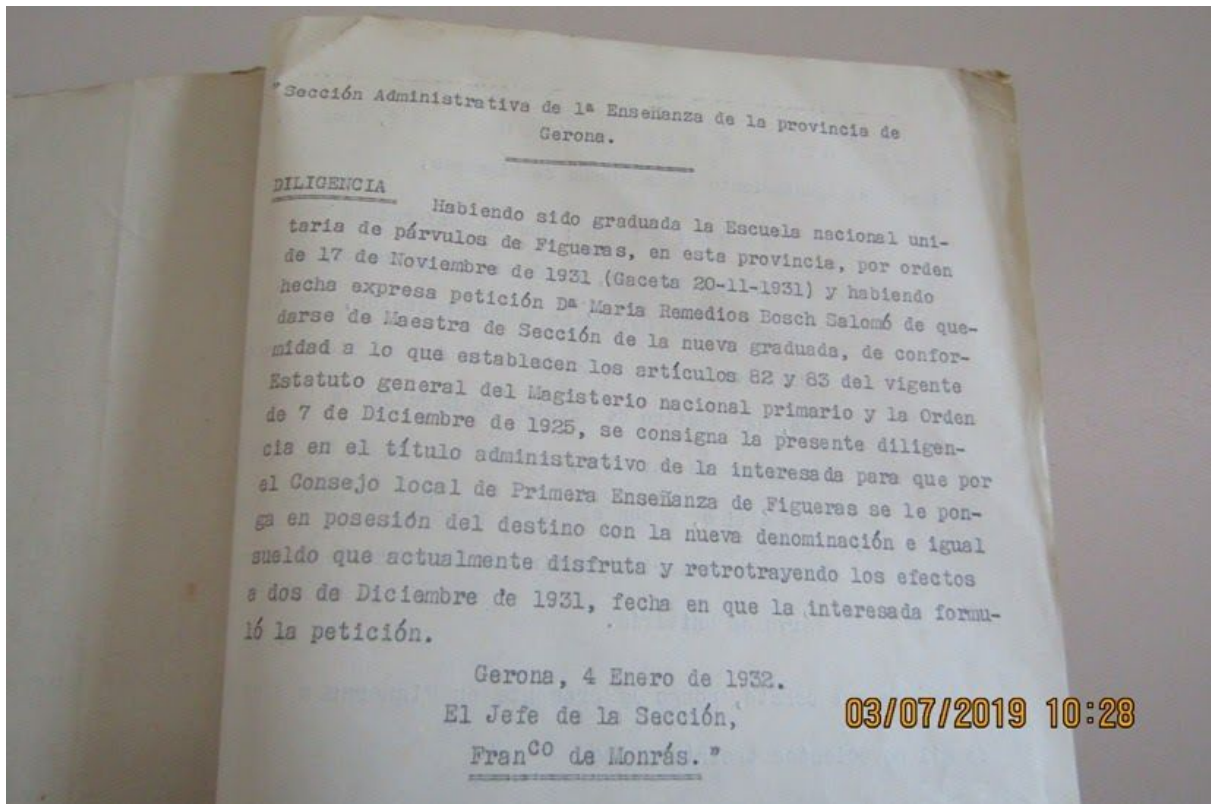
B1885702 *

Sesión Administrativa de primera in-
 stancia de la provincia de Gerona. Diligencia
 en virtud de lo dispuesto por Real Orden de San-
 to de Sanio alhau (Santo 17-7-1931) resoluciones
 del consueño general de traslado expedido de los años
 de 1917 y 1926 se nombra a D^{na} Maria Remedio
 Bosch Salamó, Maestra en propiedad de la Es-
 cuela nacional de Figueras en esta provincia
 con el haber anual de tres mil quinientos
 pesetas que viene disfrutando, debiendo adver-
 tir que esta diligencia será nula y sin nin-
 gun valor ni efecto si dejara de consignarse la
 continuación por la junta local de primera
 instancia de esa localidad el correspondien-
 te certificado de la toma de posesión del car-
 go dentro del término de treinta y cinco días
 conforme previene la convocatoria de ex-
 traordinario consueño general de traslado = Gerona
 trece de Agosto de mil novecientos treinta y
 el jefe de la Sesión = Franc^{co} Monrós. Hay
 un sello que dice = Sesión Administrativa de prime-
 ra instancia Prov^a de Gerona

03/07/2019 10:26

03/07/2019 10:27

Difundidores		Fecha de nacimiento		Naturalidad	Estado	Profesion	Observaciones
Nombre	Apellido	Día	Mes	Año			
José	Raya	1948	17	La Estrela	soltero	del 8 ^o	si
Juan	Bosch	1948	37	"	casado	Escritor	si
Emilio	Salas	1953	32	"	"	"	"
Francisco	Bosch	1975	10	"	soltero	"	"
José	"	1977	8	"	"	"	"
José	Mont	1946	29	Escuela	casado	Fontanero	si
Lucia	Salas	1953	35	Tupfollach	"	"	"
Marcelina	Mont	1975	2	La Estrela	soltero	"	"
Marcelina	Gualdon	1968	77	Escuela	Tuica	"	"
José	16 ^a Juguina	1945	40	Escuela	Religioso	"	si
Amador	Colones	5	Julio	1943	42	San Juan	"
Esteban	Chauca	1	"	1958	47	P. Lugo	"
Juguina	Lambert	15	Abre	1959	26	Escuela	"
Laura	Comunista	"	Abre	1953	32	P. Lugo	"
Julius	Julius	25	Abre	1943	42	P. Lugo	"
Marcelina	Mont	1	Abre	1941	44	Escuela	"
Emilio	Salas	1	Abre	1953	32	Escuela	"
Juguina	Coll	7	Julio	1953	30	P. Lugo	"

04/07/2019 11:33

ALCALDÍA DE FIGUERAS
Particular

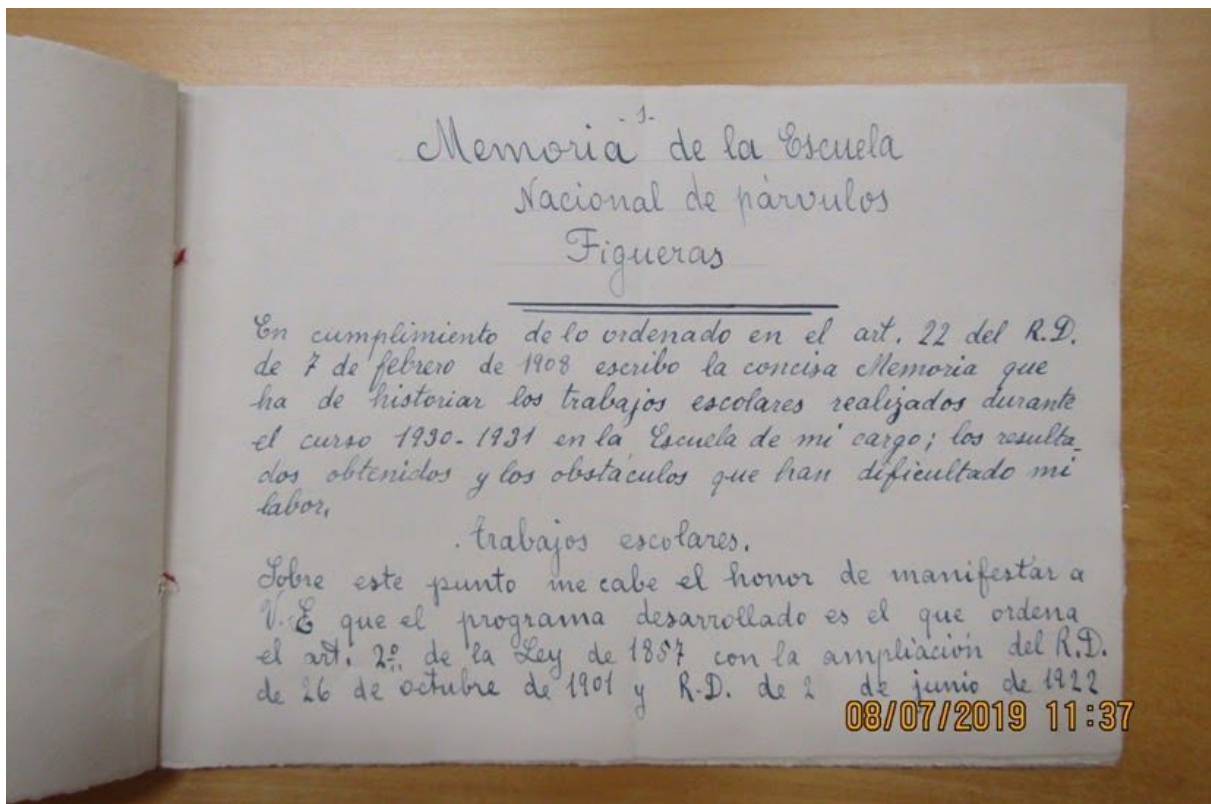
Oficio num. 49-32

NOMBRE Y APELLIDOS.- Maria Remedios Bosch Salamó
VECINA DE esta ciudad - CALLE de Cervantes 64.

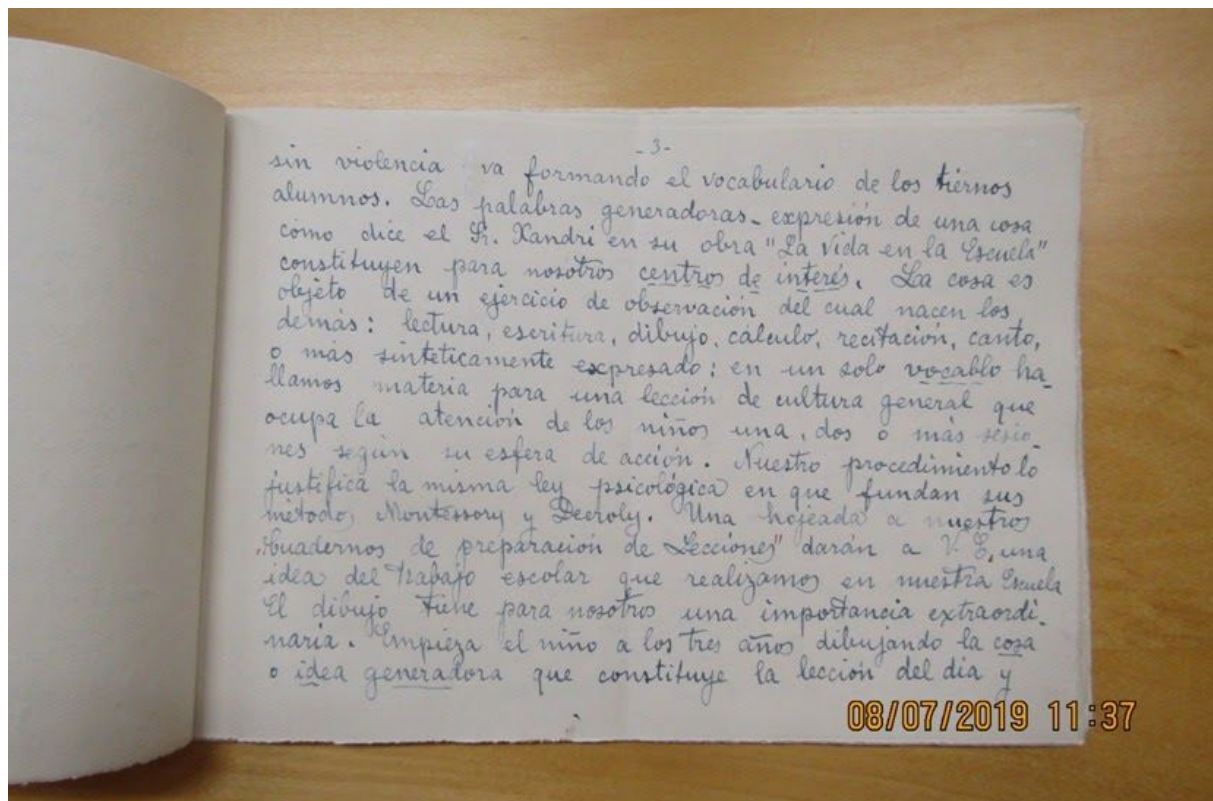
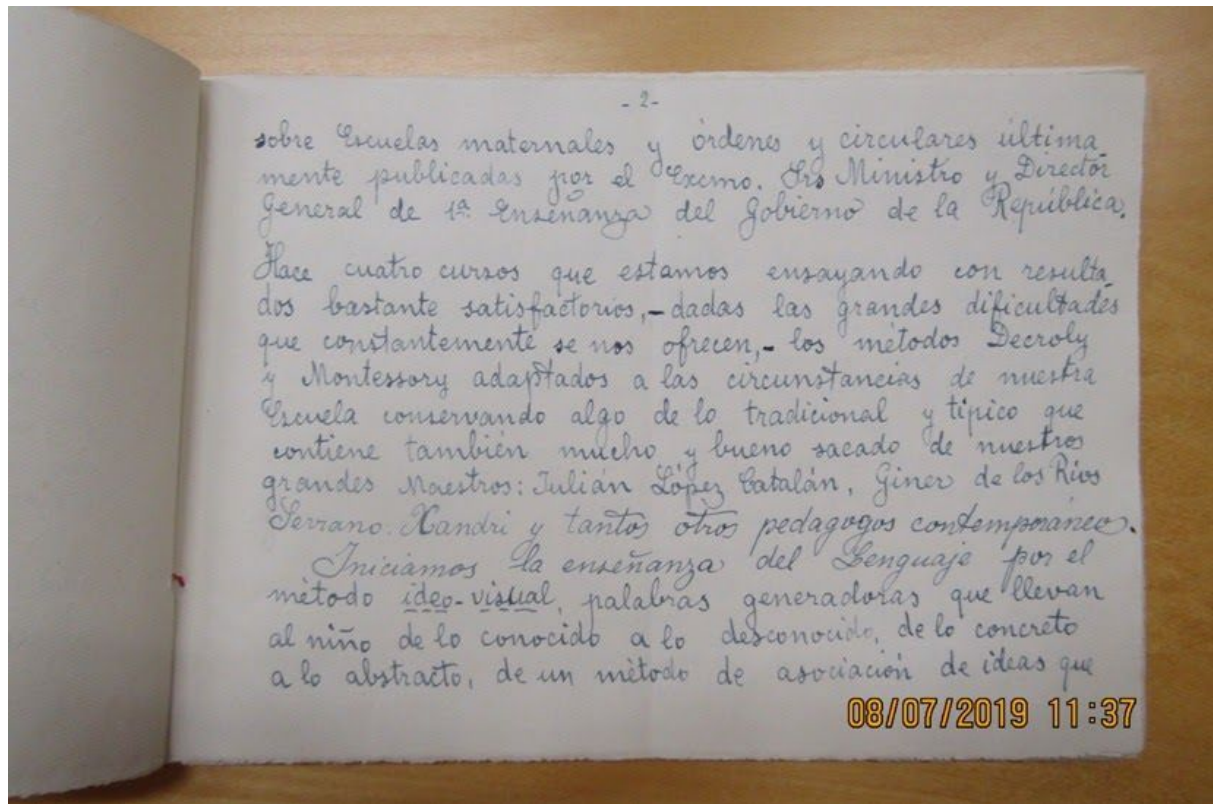
Fecha entrada	Oficina solicitante	Fecha salida
23-3-39	Certificación Alcaldía	10-3-39
	Tte. Juez Militar PLAZA	18-4-39

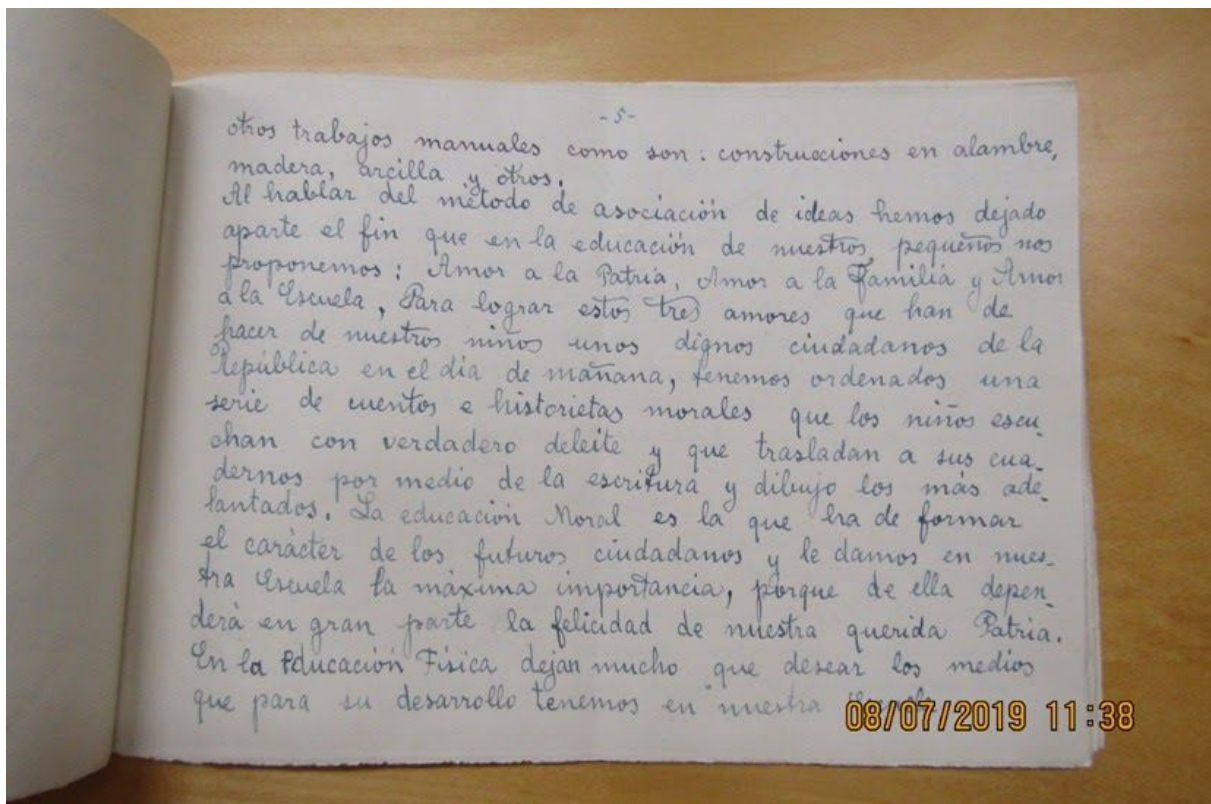
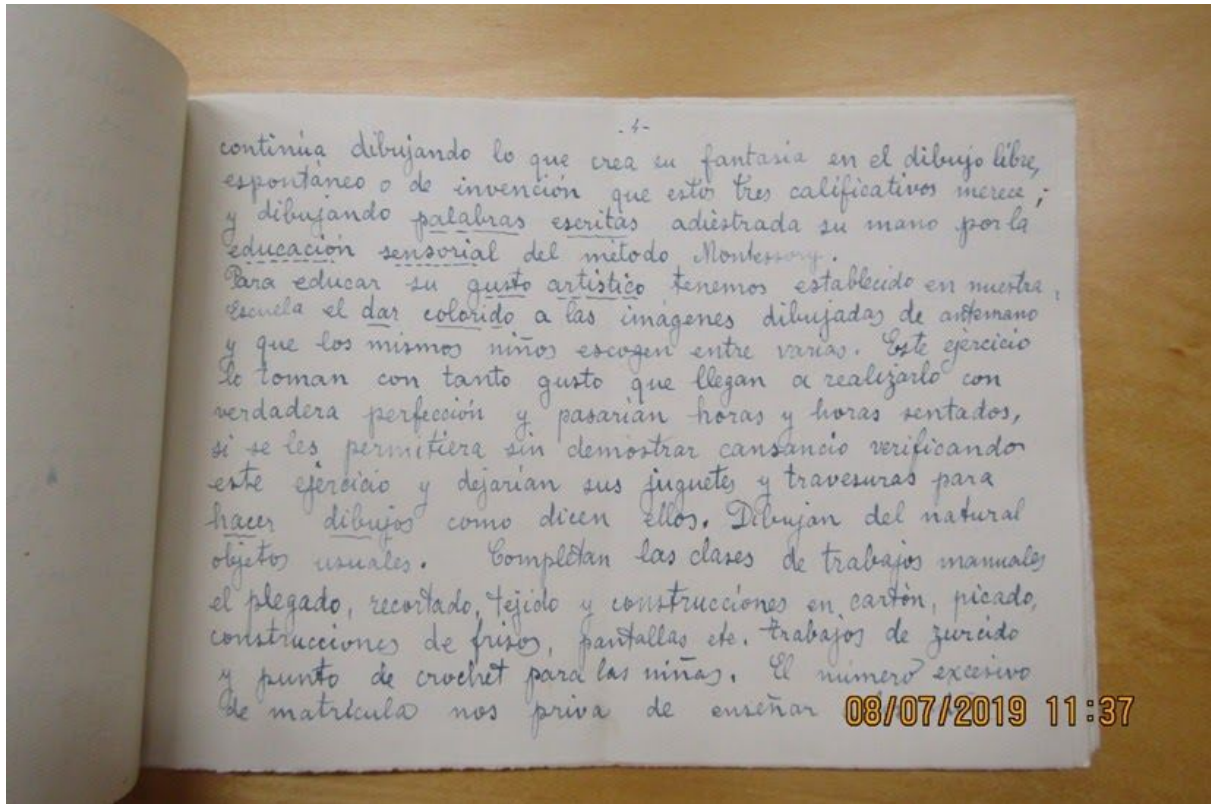
INFORME:
Persona de excelente conducta moral y social.
Católica ferviente, adicta a nuestra Santa Causa.
No ha pertenecido a Partido Político ni Sindical.

05/07/2019 09:19

- 6 -
Verificamos en todas las sesiones, una o más veces, ejercicios de extremidades, cabeza y tronco y algo de educación sensorial Montessori; pero, cuan poco nos satisface lo que podemos hacer! Sin material, sin personal suficiente, sin tiempo para acompañar a los niños en sus recreos y expansiones al aire libre para enseñarles juegos de imaginación y destreza, tenemos que dejarlos entregados a sus juegos libres bajo la vigilancia de la Auxiliar, mientras estoy ocupada dentro de la clase en la enseñanza de los niños en grupos de 15 o 20 se van renovando continuamente.

- Resultados obtenidos.

En muchos aspectos no nos satisfacen los resultados obtenidos. La Comisión de Cultura del Excmo. Ayuntamiento que V. E. tan dignamente preside pudo juzgar en el acto de la Exposición Escolar, aunque en una visita realizada tan rápidamente es algo difícil de apreciar en su

08/07/2019 11:38

- 7 -
justo valor lo que se hace.

Al finalizar la Memoria copiaré los informes que muestra labor ha merecido de la Inspección de B. Enseñanza como resultado de sus visitas reglamentarias. La ciudad de Figueras ha correspondido hasta hoy demostrándonos su confianza y para que V. E. y el Excmo. Ayuntamiento puedan formar juicio aproximado de nuestro trabajo voy a consignar algunos datos sobre matrícula y asistencia tomados de los Registros escolares.

Al tomar posesión en 1º de septiembre de 1921, en la lista de asistencia formada por la maestra interina Lita, Marià Juli, figuraban 28 alumnos, pero la asistencia media era de 6 o 7 alumnos, según los meses.

Desde 1º de septiembre de 1921 hasta la fecha he

08/07/2019 11:38

-5-

matriculado 720 alumnos, resultando un término medio de ingreso anual, de 72 alumnos.-

Los datos del curso 1930-1931 son:

Meses	Matrícula	Asistencia media
Septiembre	160	120
Octubre	161	144'48
Noviembre	165	138'83
Diciembre	166	141'64
Enero	160	110'80
Febrero	160	108'20
Marzo	162	132'
Abril	162	146'40
Mayo	164	146'27
Junio	164	150'20
Julio	165	128

7

-Curso 1931-1932-

Número de alumnos matriculados.

Meses	Matrícula	Asistencia media
Septiembre	155	115
Octubre	170	146'57
Noviembre	165	151'88
Diciembre	165	145'20

Desde la fecha en que tomé posesión, hasta el 15 de diciembre próximo pasado, dediqué horas extraordinarias y así pudimos realizar, aunque imperfectamente, nuestros propósitos. Veremos ahora con el nuevo horario de cinco horas lo que podrá hacerse. Desde luego puedo asegurar que para obtener idéntico resultado, se necesitaría triple personal.-

Obstáculos que han dificultado la labor.

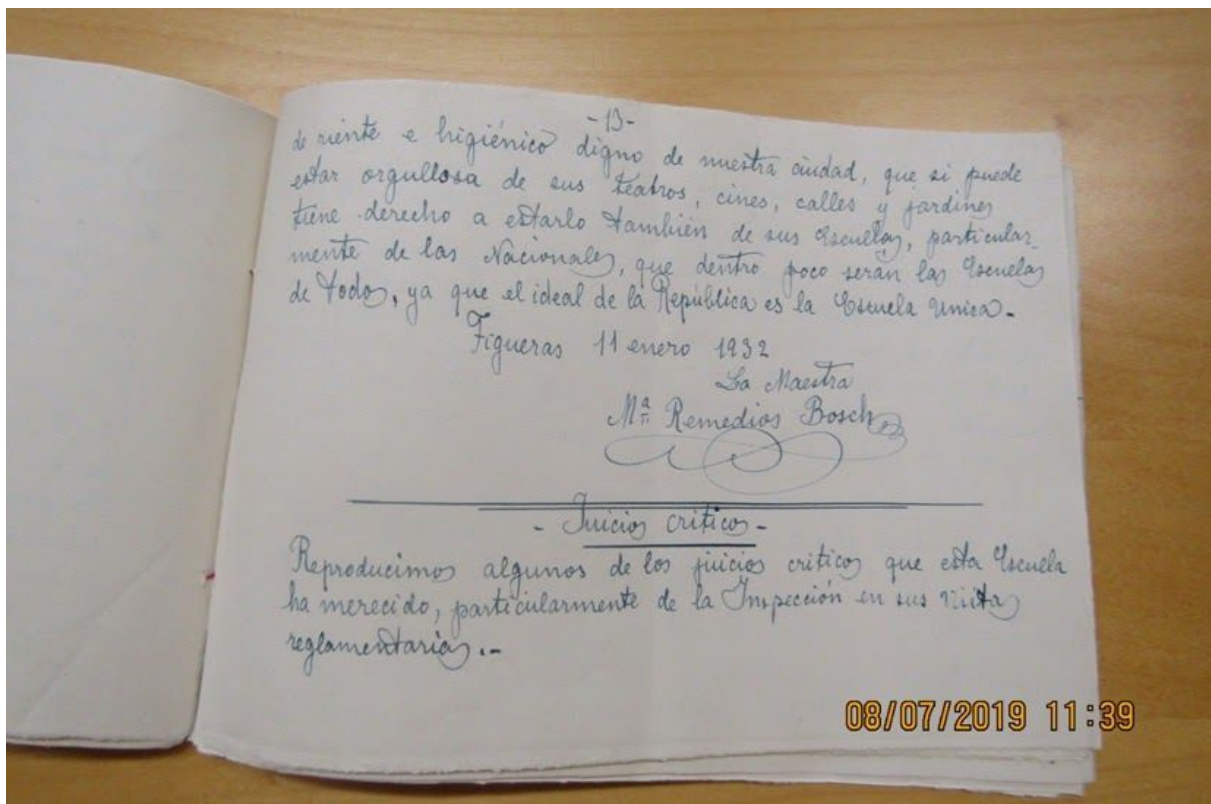
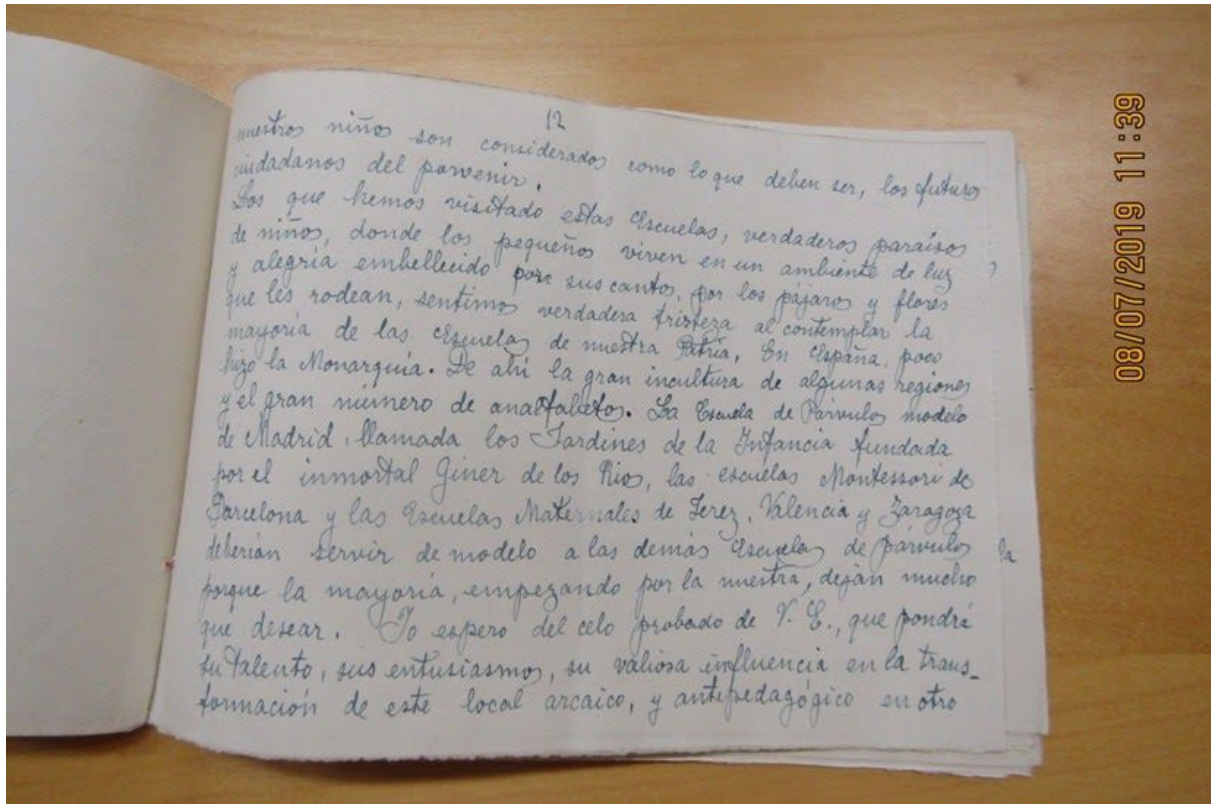
Los datos expuestos anteriormente, la falta de condiciones higiénicas y pedagógicas del local-escuela, la irregularidad de la asistencia de algunos alumnos, motivada por las enfermedades propias de los párvulos o por las temperaturas extremadas son los principales obstáculos. La falta de material pedagógico y la escasa consignación que el Estado concede a las Escuelas sin tener presente el número de alumnos, es otro de los obstáculos principales; pues con 220 pesetas no hay ni para aseo y limpieza. Cobra la misma cantidad la escuela que tiene diez alumnos, que la que tiene 180. Esta anomalía, estoy convencida de que irá desapareciendo con el Gobierno de la República; pero, en tanto no desaparezca V.E. comprenderá que mi Escuela está carente de lo más indispensable. V.E. tiene sobrado talento para que no me extienda en otras consideraciones referentes a material y

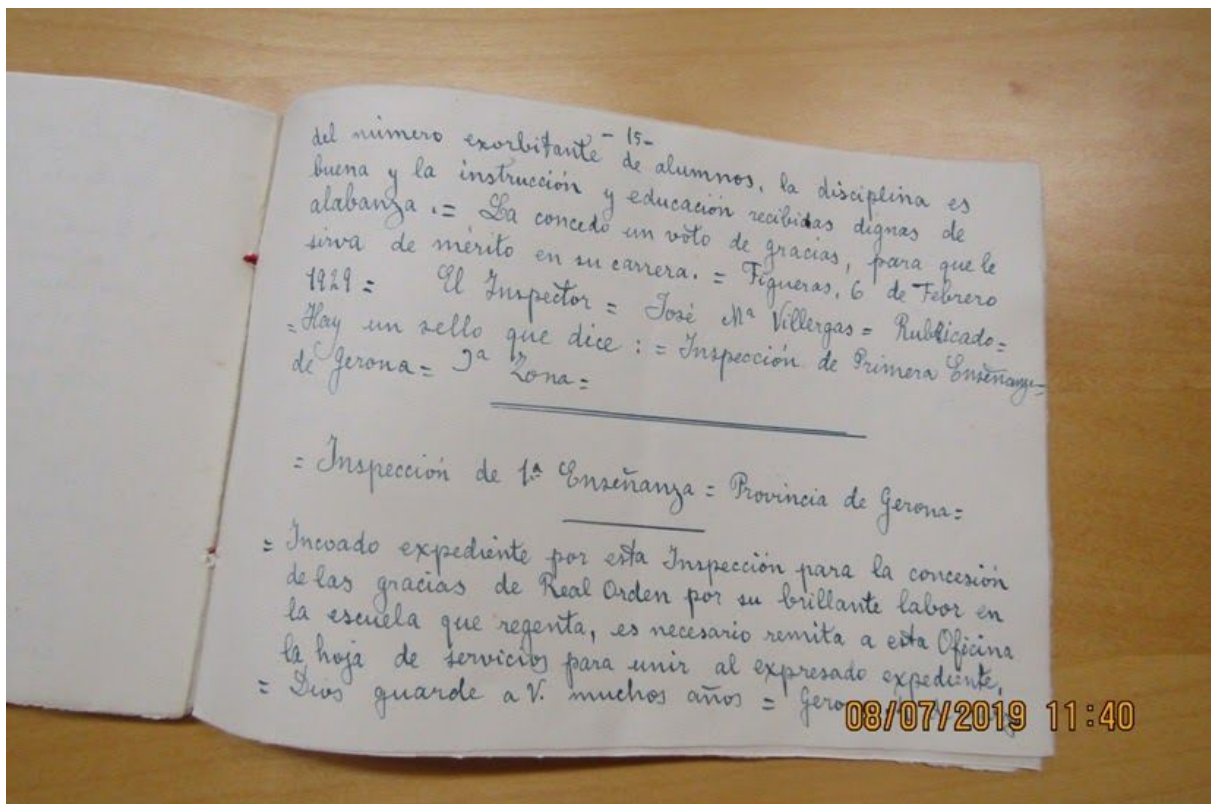
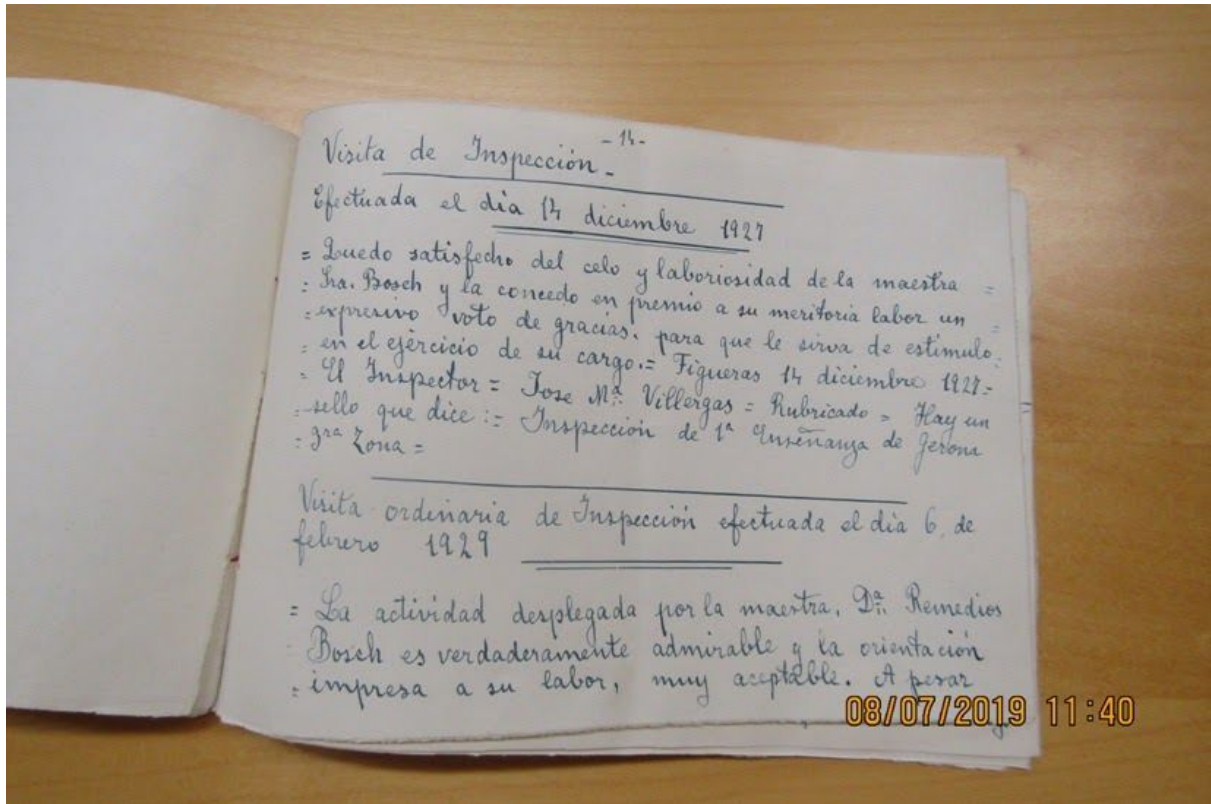
08/07/2019 11:39

personal. Me permitiré unas breves consideraciones sobre la importancia de las Escuelas de párvulos. El niño sale del hogar paterno y de los brazos de su madre en forma de crisálida que encierra el cuerpo de la mariposa que más tarde abrirá o desplegará sus alas para respirar el aire embalsamado del jardín que escoge por morada; el niño es como un pedazo de cera virgen que permite ser moldeada a gusto del artífice y generalmente entregado a la Escuela de párvulos que para muchos es considerada como una guardería para que los niños no molesten a sus padres con sus travесuras y les dejen tranquilos por algunas horas. Este concepto equivocado ha hecho que en España las Escuelas de párvulos no tengan la importancia que les pertenece, y que hayan sido bastante olvidadas por parte de todos. Cuando España considere las Escuelas de párvulos como considera Alemania, sus Jardines de la Infancia; Bélgica y Francia, sus Escuelas Maternales; Suiza, sus Casas de pequeños; entonces y solo entonces podremos decir que

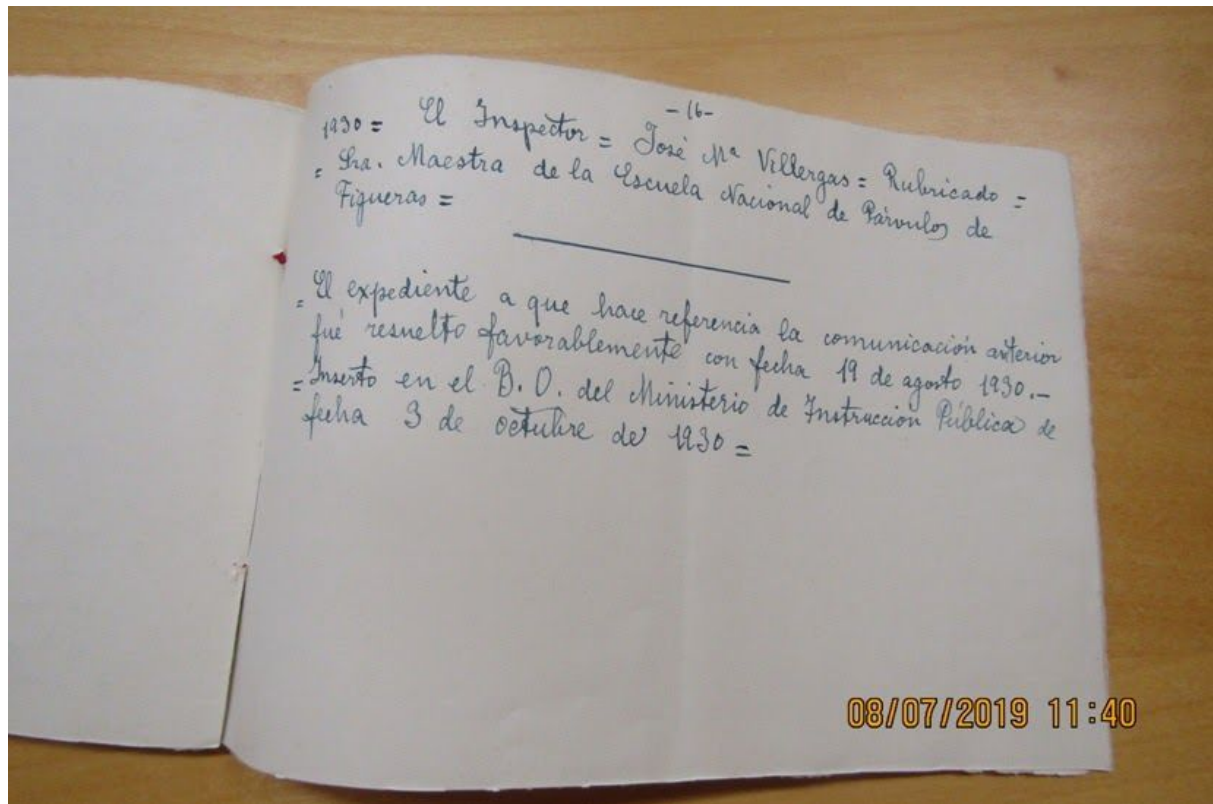
08/07/2019 11:39

REVISTA
DEL MES DE *Bosch Salamó Remedios*
junio

NÓMINA del concepto *Jubilador Magister*
Referencias LETRA *B* NÚM. *449* Descuento *10* %
320

PENSIÓN ANUAL *10560* Ptas. MENSUAL *880* Ptas.
Fecha de la concesión: día *2* de *junio* de 194*5*
Fecha de la revista: día *2* de *junio* de 194*6*
DOMICILIO: Calle de *San Vicente* n.º *13*
piso *1º* Población *Figuerras*

Fecha del nacimiento: día *6* de *mayo* de 18*95*
Caduca la pensión: *en vitalicio*
NÚMERO DE LA FICHA REVISADA *30-4-447*
Firma del interesado para comparecer:
M.ª Remedios Bosch

Ip. 8.

30/07/2019 08:42

El Habilitado: *Amador* FIGUERAS

Amador

1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)
				<i>20-2</i>	<i>4-2</i>	<i>4-2</i>	<i>15-6</i>	<i>15-9</i>	
				<i>43-48-49</i>	<i>50</i>	<i>51</i>	<i>52</i>	<i>53</i>	
1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)
<i>27-6</i>	<i>27-6</i>	<i>27-6</i>	<i>27-6</i>	<i>27-6</i>					
<i>24</i>	<i>27</i>	<i>26</i>	<i>27</i>	<i>5</i>					
1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)
1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)	(fecha)

Ip. 2

30/07/2019 08:42

FECHA DE CONCESION 2-6-45 FECHA CONSIGNACION 5-6-1945 N.º 4 MES ALTA junio 1945
 FECHA ARRANQUE PENSION 7-3-1945 MOTIVO ALTA Jubilación HABILITADO José A. Nogareda.
 FECHA NACIMIENTO, DIA 6 MES marzo AÑO 1875 POBLACION La Bisbal (Gerona)
 PENSION ANUAL 15.417'60 ID. MENSUAL 1.284'80 UTILES 64'24 % 5 LIQUIDO 1.220'56
 DOMICILIO San Vicente, nº 9. AYUNTAMIENTO Figueras
 AYUDA O INDEMNIZACION FAMILIAR: N.º ORDEN CANTIDAD MENSUAL FECHA ARRANQUE
 Baja en Setiembre 1958 por fallecimiento. 2/9/58
 CONCEPTO PRESUPUESTO JUERILADOS APELLIDOS BOSCH SALAMÓ NOMBRE REMEDIOS LETRA BOS N.º IDENTIFICATIVO 220

30/07/2019 08:43

220 FICHA DEL TITULAR Y BENEFICIARIOS DE HABERES PASIVOS Bosch Salamó Remedios
 Apellidos del titular y beneficiarios Remediación
 PENSIONISTA (Señas del) Cara colorada Ojos azules Nariz recta Color de pelo negro Estado soltera Hijos 2
 Natural de La Bisbal provincia de Gerona nacido el día 6 de marzo de 1875 habita en calle San Vicente nº 9
 TITULACION Concepto jubilación Fecha de la concesión 2 de junio de 1945 Abonable desde 1 de junio de 1945 Alta en esta Oficina 2 de junio de 1945 Se extingue en Se extingue en Se extingue en Proviene de Cobreó hasta Se trasladó a Dejó de cobrar el
 CUANTIA Pensión anual 15.417'60 Plaz. Al mes 892 Descuento (1) 1.196'88 Líquido 1.220'56
 Apoderado por (En 4 de JUN 1945 19) Datos para la nómina de Remediación n.º 220
 Firma del apoderado, Firma del poderdante, Grupo, Por nómina de
 (1) Si de acumulación si distribuya los datos haberes pasivos que se expresan al frente.
 Avila—Tip. y Rec. de Santa Marta—lg. 1.

30/07/2019 08:45

Solicitud-declaración de mejora de Haberes Pasivos
(Ley de 17-7-1956, Decreto de 28 de agosto de 1956 e Instrucción de la misma fecha)
(A rellenar todos los datos por el pensionista o Habilitado)

JUBILADOS

1. DATOS DEL CARNET O NOMENCLATURA
Número: 199
Descuento Utilidades: %

2. DATOS DEL TÍTULO
Concepto: JUBILADOS
Haber anual íntegro: 10.560,00 Ptas.
Fecha en que se causó la pensión: 7 Marzo 1.945

3. APLICACIÓN LEY DE 17 DE JULIO DE 1956
Haber anual íntegro: 10.560,00 Ptas.
Aumento íntegro anual al 45 % (I): 4.782,00
TOTAL AÑO: 15.342,00
AL MES (II): 1.284,00

Liquidación suplementaria para caso de mínimo de jubilación (artículo 7.º de la Ley de 17 de julio de 1956, párrafo 1.º) (III).

Haber anual íntegro incrementado	Ptas.
Diferencia suplementaria	"
para completar el mínimo anual de	4.800
del que corresponde al mes	400

4. DECLARACIONES Y OBSERVACIONES
Don Maria Remedios Bosch Salamó, con domicilio en Viguera, calle San Vicente, núm. 8/12, pensionista del Estado por el concepto de JUBILADOS, que percibe sus haberes pasivos por la Pagaduría de la (Dirección General o Delegación de Hacienda) de Gerona.
Solicita la aplicación de la mejora que al margen se expresa y
DECLARA que son ciertos los datos referentes a su haber pasivo, comprendido entre los mejorados por la Ley de 17 de julio de 1956, con efectos de 1.º de junio último.
Para la tramitación que preceda se acompaña Título de pensión y tres copias.
Gerona a 5 OCT 1956
de 100.
(Firma del Titular o de su Habilitado)
Ant. Nogareda

5. OBSERVACIONES
(I) Si se es la fecha inicial del devengo es anterior a 1 de enero de 1940.
(II) Si se es la fecha inicial del devengo está comprendida entre 1-1-1940 y 31-12-1949.
(III) Si se es la fecha inicial del devengo está comprendida entre 1-1-1950 y 31-12-1955.
(IV) Devenga parte del total anterior.
(V) Se aplicará este sistema solamente en el caso de que después de incrementada la pensión resultara un haber anual inferior a 400 pesetas.

Sr. Interventor de Hacienda en Gerona

30/07/2019 08:46

(Las liquidaciones que siguen serán efectuadas por la Oficina receptora del documento al ser recibidos los repuestos directos, o por los Habilitados de Clase Pasiva en otro caso. Las cantidades resultantes son las que se cancelan en las oficinas respectivas.)

LIQUIDACION

	Integro	Debito	Líquido
(1) Mensualidad sujeta a incluir en nómina corriente con el 5 % de Impuesto sobre Utilidades	1.004,80	54,24	1.059,04
Mensualidad sujeta sin sujeción que viene participando con el 5 % de Impuesto de Utilidades	888,40	28,86	917,26
Incremento mensual	404,80	13,38	418,18
(2) Por cinco meses atrasados, exceptuada la mensualidad corriente	5.024,00	206,80	5.230,80
	11.917,20	289,28	12.206,48

15 OCT. 1956 de 1956

Examinada resulta conforme,
EL JEFE DEL NEGOCIADO

Secretaría, Pagos
EL INTERVENIENTE

27 OCT. 1956

García, S.

Jm. Nogareda

(1) A. Figura en nómina corriente.
(2) A. Figura en nómina de atrasos.

30/07/2019 08:47

Intervención de Hacienda DE LA
Provincia de Gerona

Solicitud-declaración de mejora de Haberes Pasivos
(Ley de 17-7-1936, Decreto de 27 de agosto de 1936 e Instrucción de la misma fecha)
(A rellenar todos los datos por el pensionista o Habilitado)

JUBILADOS

DON Maria Remedios Bosch Salamó
con domicilio en Figueras
calle San Vicente
núm. n/a pensio-

1. DATOS DEL CARNET O NOMINILLA
Número 199
Documento Utilizado %

2. DATOS DEL TÍTULO
Concepto JUBILADOS
Haber anual íntegro 10.560,- Ptas.
Fecha en que se causó la pen-
sión 7 Marzo 1.945

3. APLICACIÓN LEY DE 17 DE JULIO DE 1936
Haber anual íntegro 10.560,- Ptas.
Aumento íntegro anual al 46 4.857,60.
% (I)
TOTAL AÑO 15.417,60
AL MES (II) 1.284,80

Liquidación suplementaria para caso de aumento de jubilación (artículo 1.º de la Ley de 17 de julio de 1936, párrafo 1.º) (III).

Haber anual íntegro incrementado	Ptas.
Diferencia suplementaria	-
para completar el mínimo anual de	4.857,60
del que corresponde al mes	400

Sr. Interventor de Hacienda en Gerona

DECLARA que son ciertos los datos referentes a su haber pasivo, comprendiendo entre los sueldos por la Ley de 17 de julio de 1936, con efectos de 1.º de punto último. Para la tramitación que procede se acompaña Título de pensión y tres copias.

Gerona a 6 OCT 1945
de 1945.

(Firma del Titular o de su Habilitado)
Maria Bosch

NOTAS.—(I). 20 % si la fecha inicial del devengo es anterior a 1.º de marzo de 1940.
40 % si la fecha inicial del devengo está comprendida entre 1.º-3-1940 y 31-12-1950.
60 % si la fecha inicial del devengo está comprendida entre 1.º-1-1951 y 31-12-1954.
(II). Diferencia parte del total anterior.
(III). Se aplicará este método solamente en el caso de que durante los incrementos, la pensión exceda de haber mensual íntegro a 400 pesetas.

30/07/2019 08:47

Las liquidaciones que siguen, serán efectuadas por la Oficina receptora del documento si se trata de los
ceptores directos, o por los Habilitados de Clases Pasivas en otro caso. Las cantidades resultantes son las que figu-
rarán en los libranos respectivos.)

LIQUIDACION

	Integro	Debito	Líquido
(I) Mensualidad sujeta a incluir en nómina corrien- te con 5 % de impuesto sobre Utilidades	1.204,80	64,24	1.220,56
Mensualidad sujeta sin sujeción que venga pen- diendo con el Art. 17 % de impuesto de Utilidades	880,—	22,86	857,14
Incremento mensual	408,40	41,38	363,42
(II) cinco meses atrasados, exceptuado la mensualidad corriente	2.024,—	206,90	1.817,10

15 OCT. 1958
de 1958

Examinada resulta conforme,
EL JEFE DEL NEGOCIADO

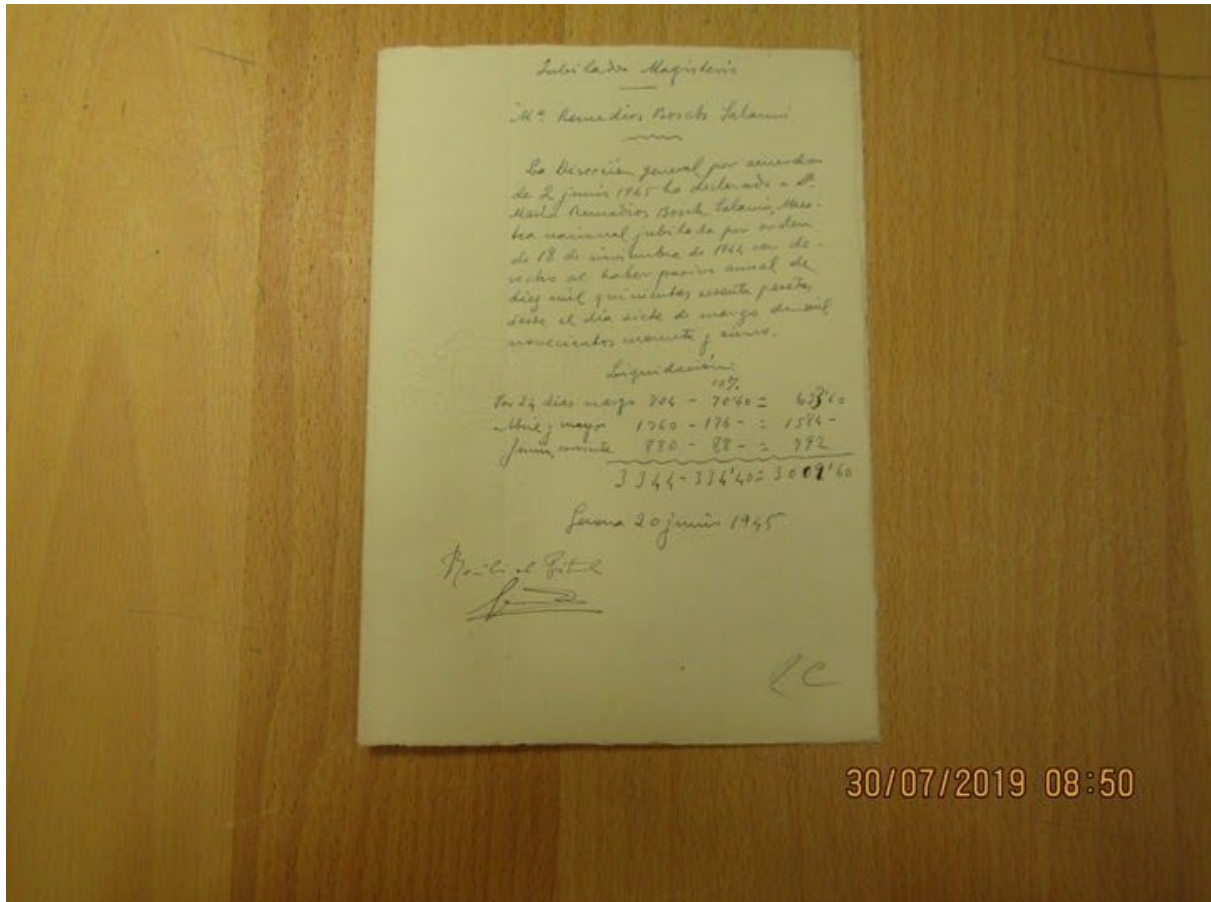
Aprobado: Páguese
EL INTERVENIENTE

22 OCT. 1958
Jm. Higuera

30/07/2019 08:48

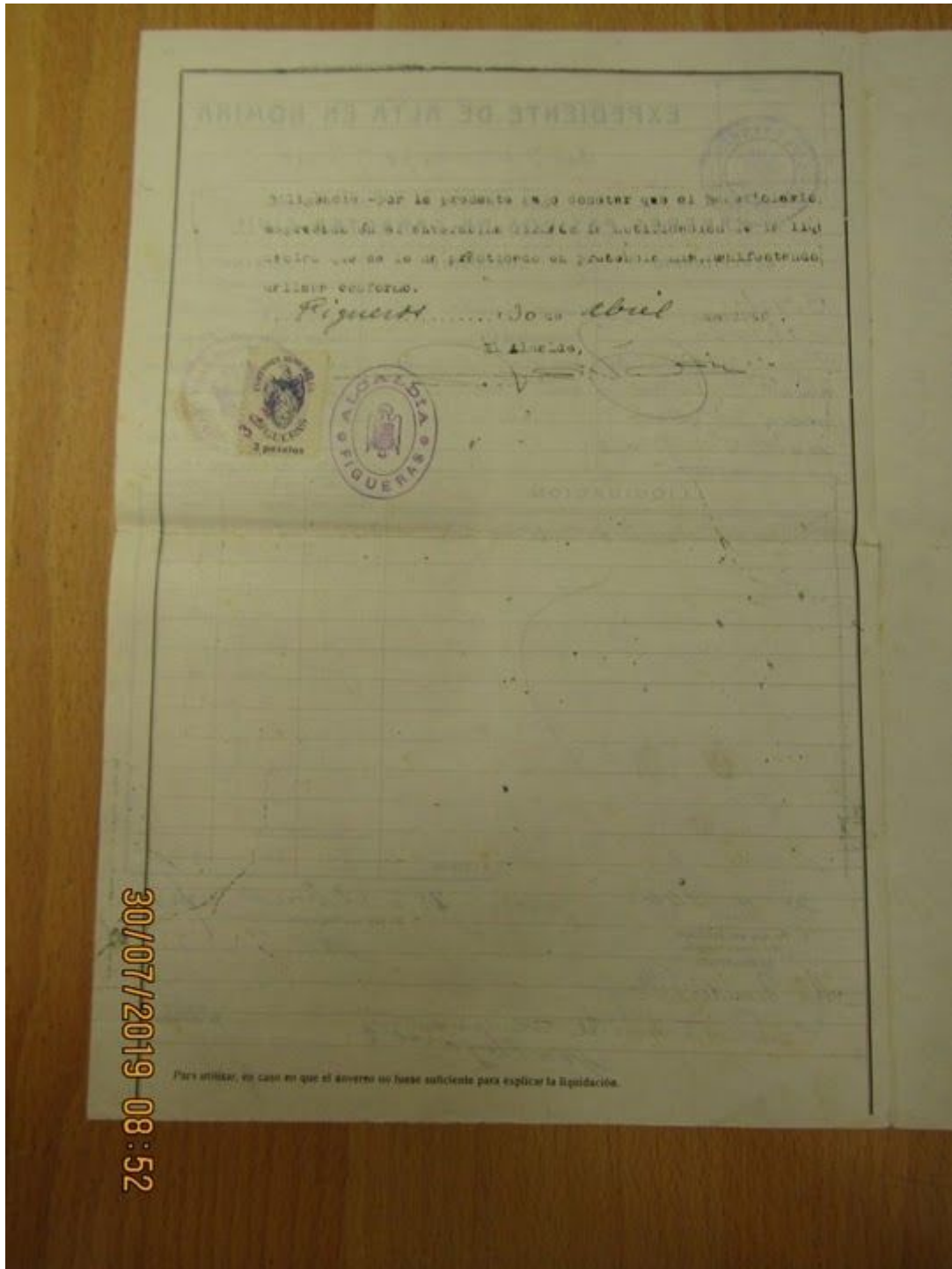

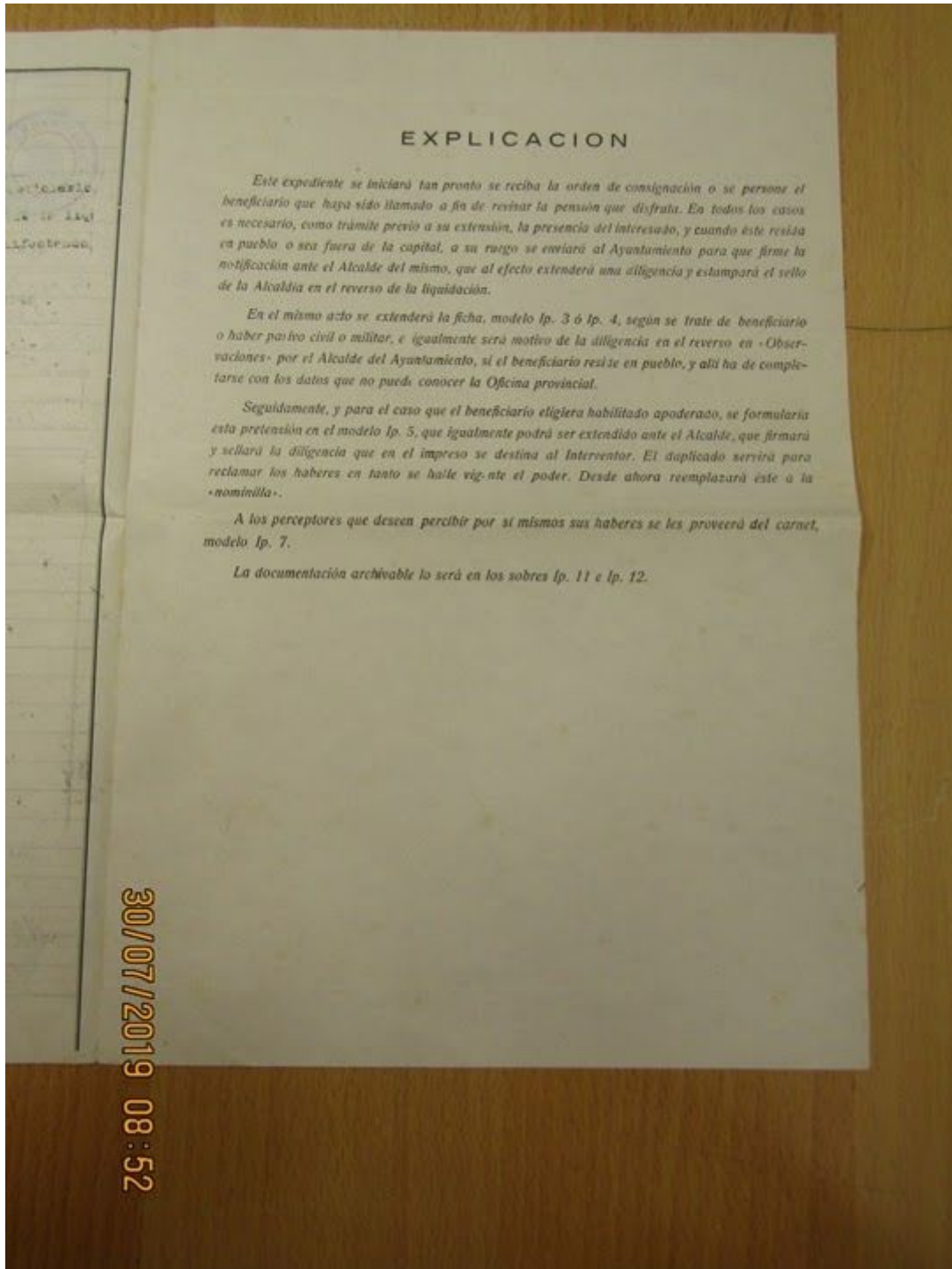

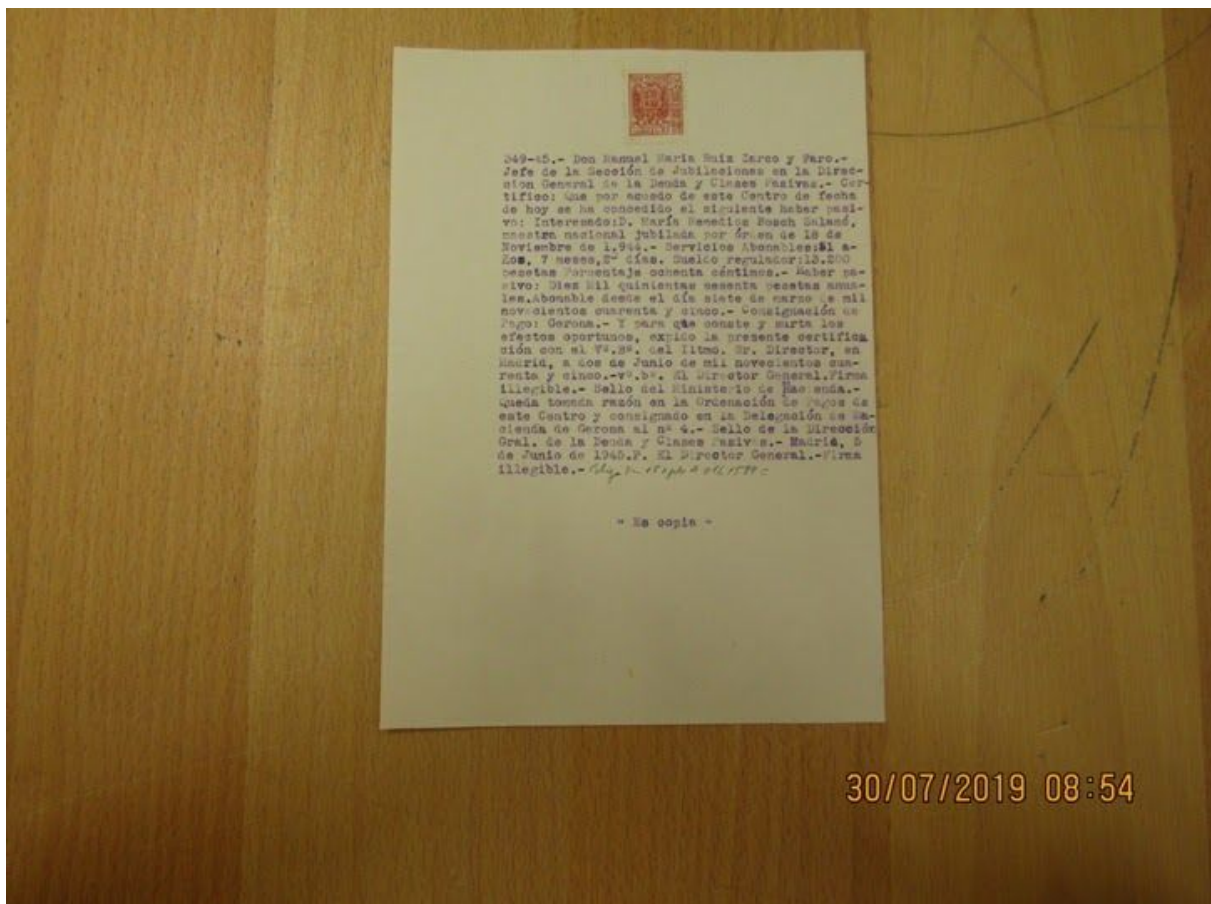
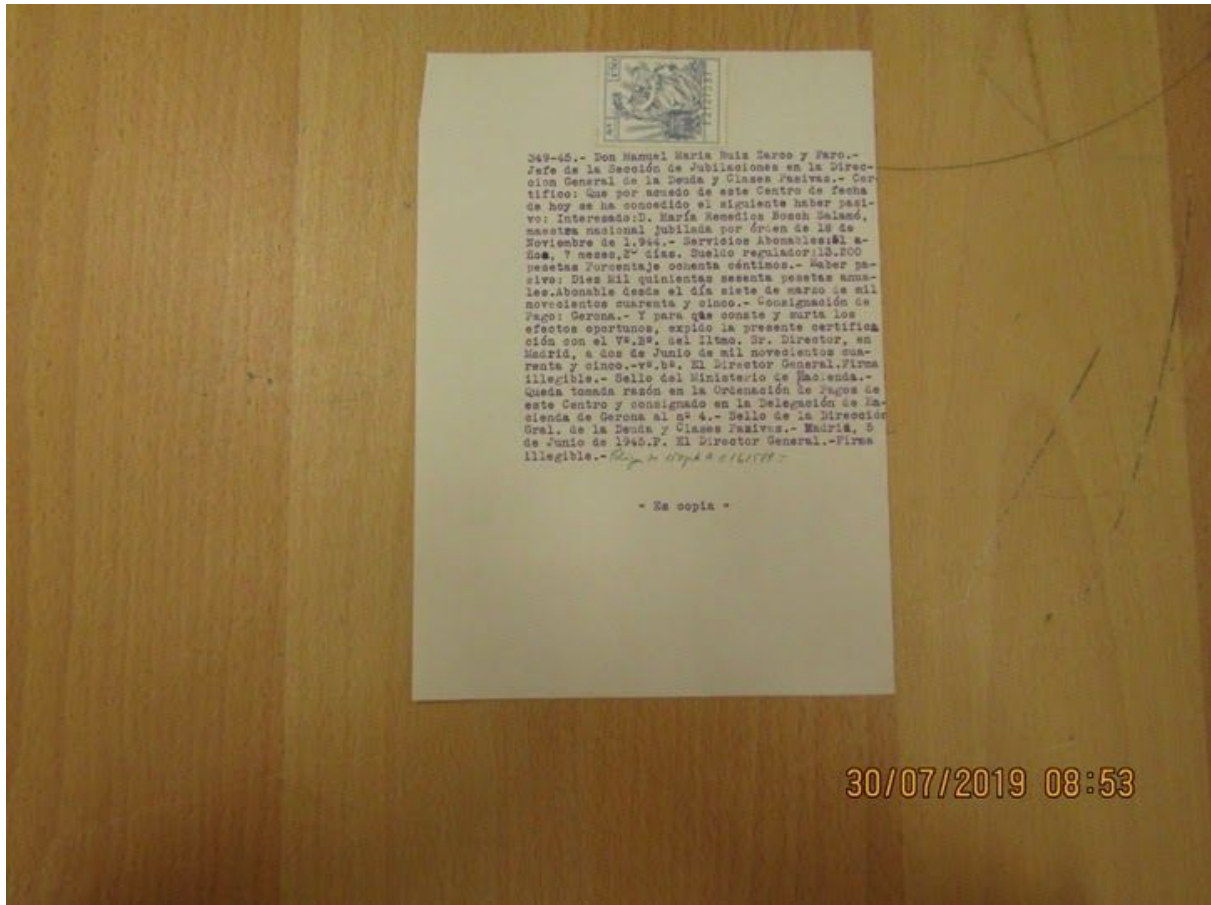

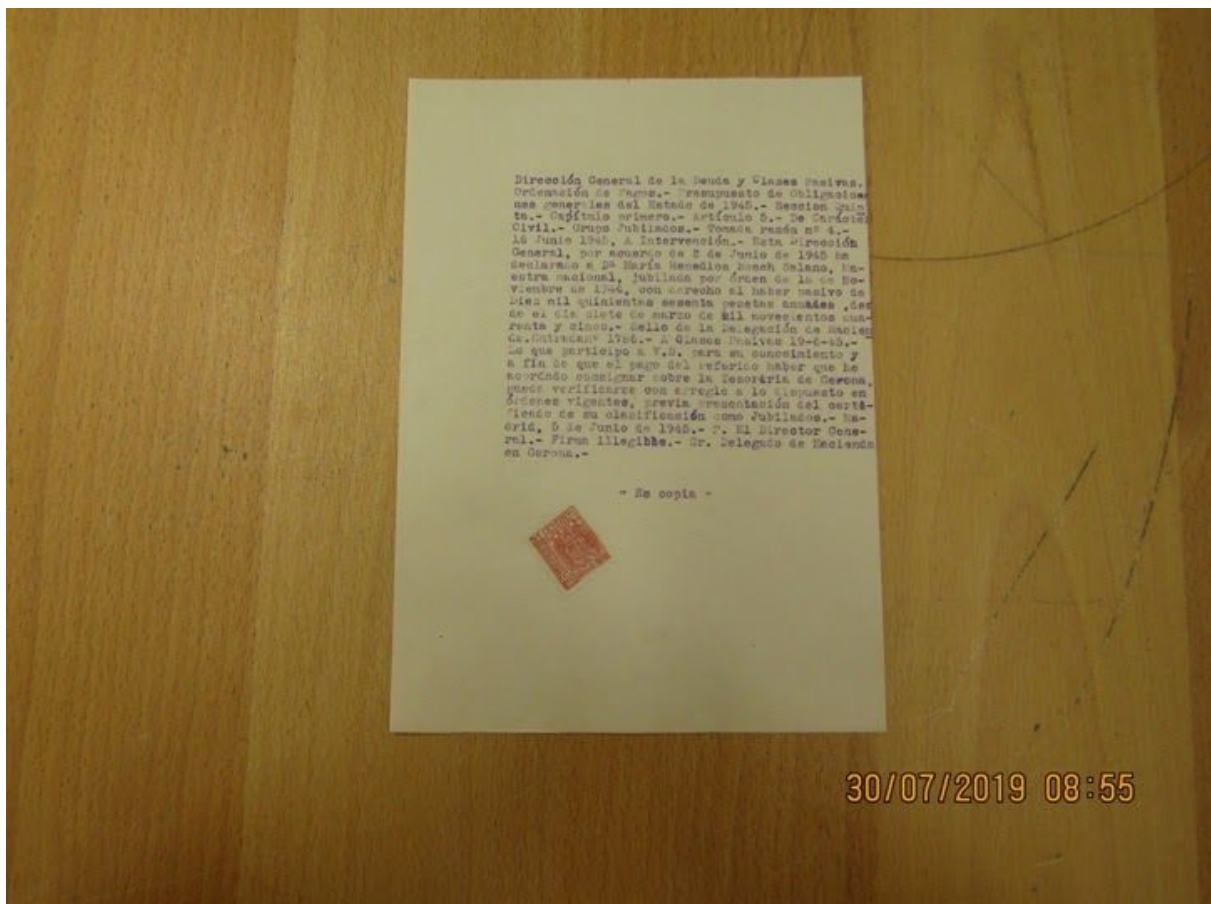
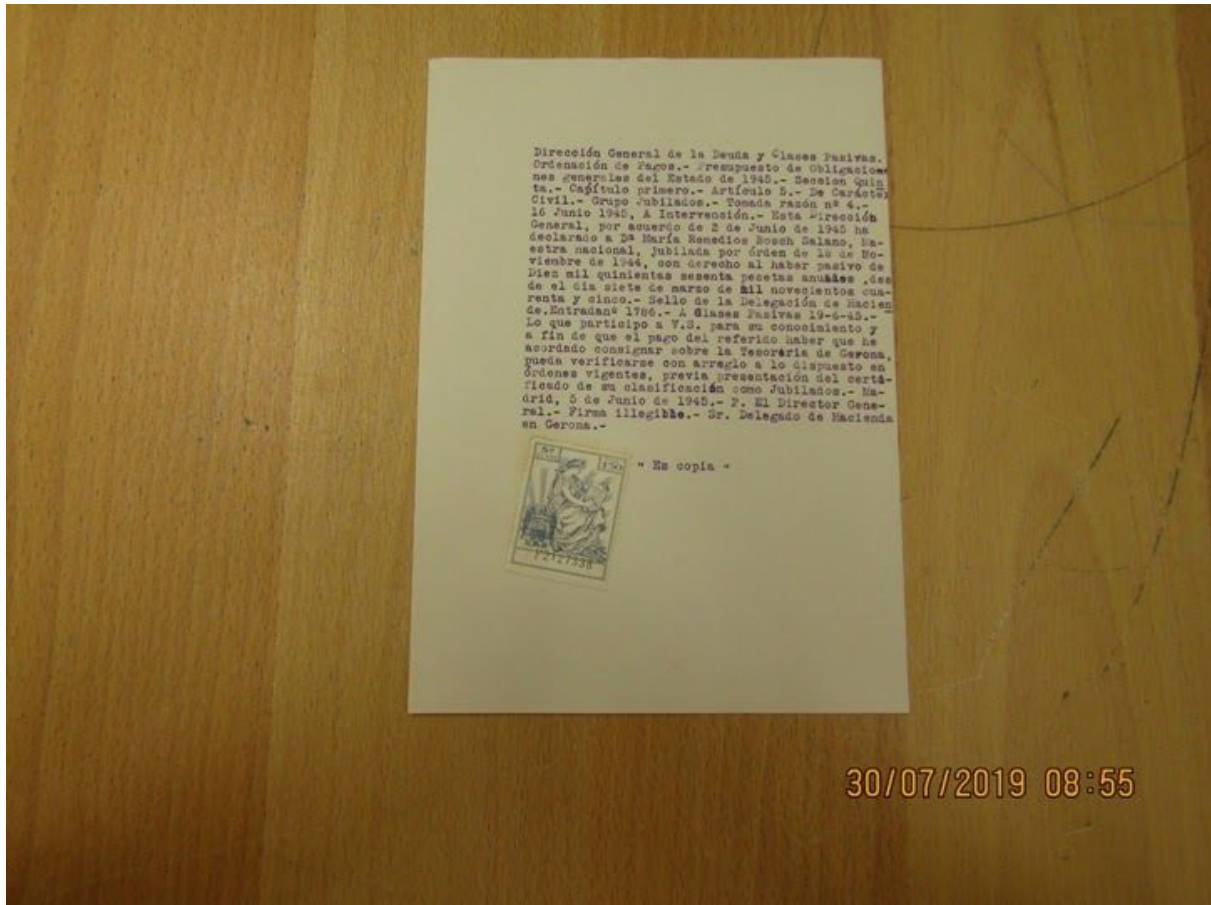

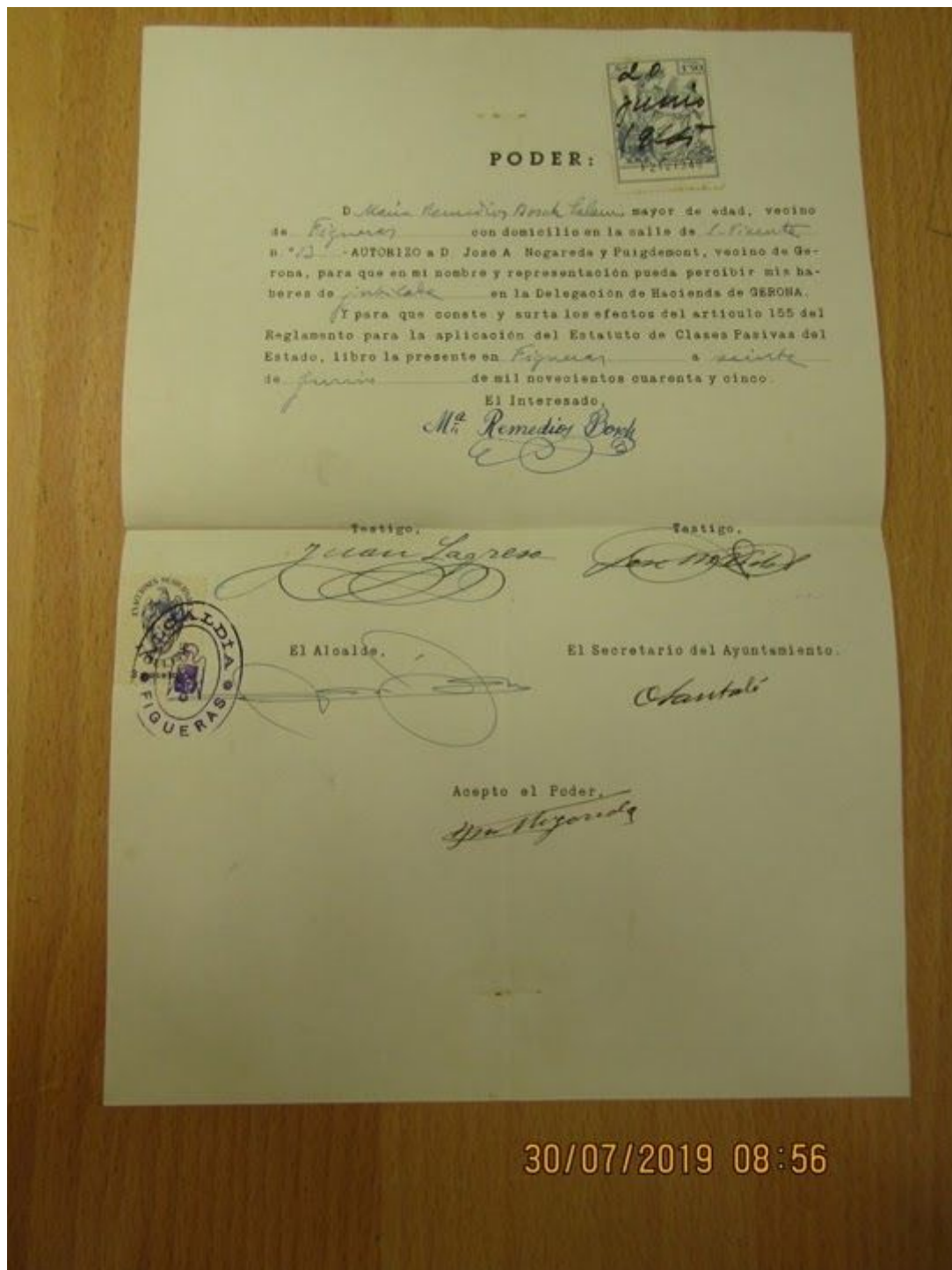

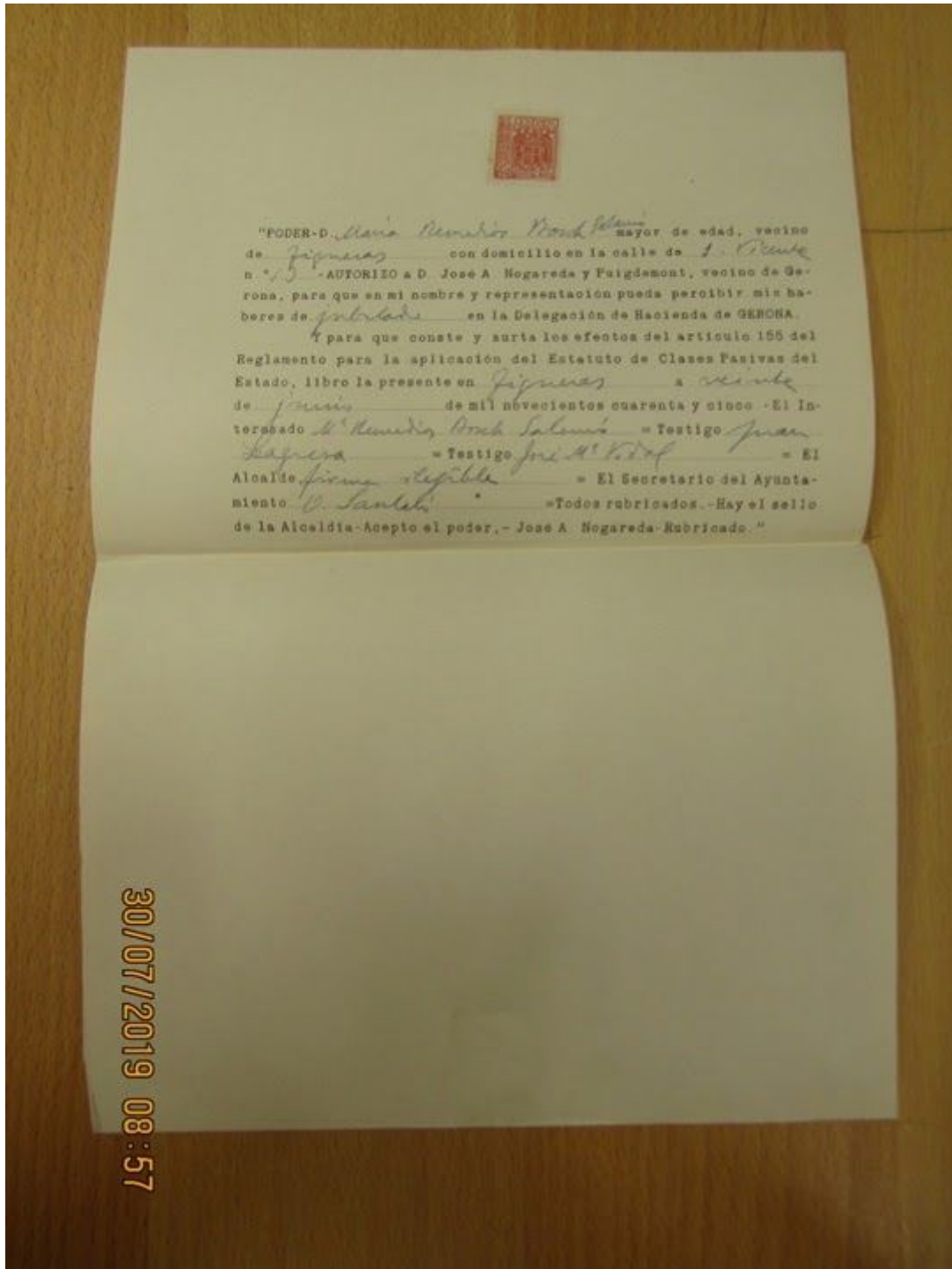

DELEGACIÓN DE HACIENDA
GERONA

CLASES PASIVAS

Letra B

1.º apellido: Bosch
2.º apellido: Salamó
Nombre: Maria Remedios

Nómina: Jubilada
Haber íntegro anual: 10560
Haber íntegro mensual: 880
Dt.º Utilidad: 10% Al mes: 88
Haber líquido mensual: 792
Fecha O. o A. concesión: 2 junio 1965
Mes alta en Nómina: 1
Observaciones:

Graduación Militar: —
Estado civil: —
Fecha nacimiento: 6 Mayo 1925
Localidad en que reside: Figueras
Domicilio: L. Virente, 13-1
Habilitado: José A. V. Gaudin
Día desde el que cobra: 1 de Mayo 1965

Firma del Habilitado: José A. V. Gaudin
Firma del interesado: M.ª Remedios Bosch
Firma del Alcalde o del Jefe del Reg.º: [Signature]

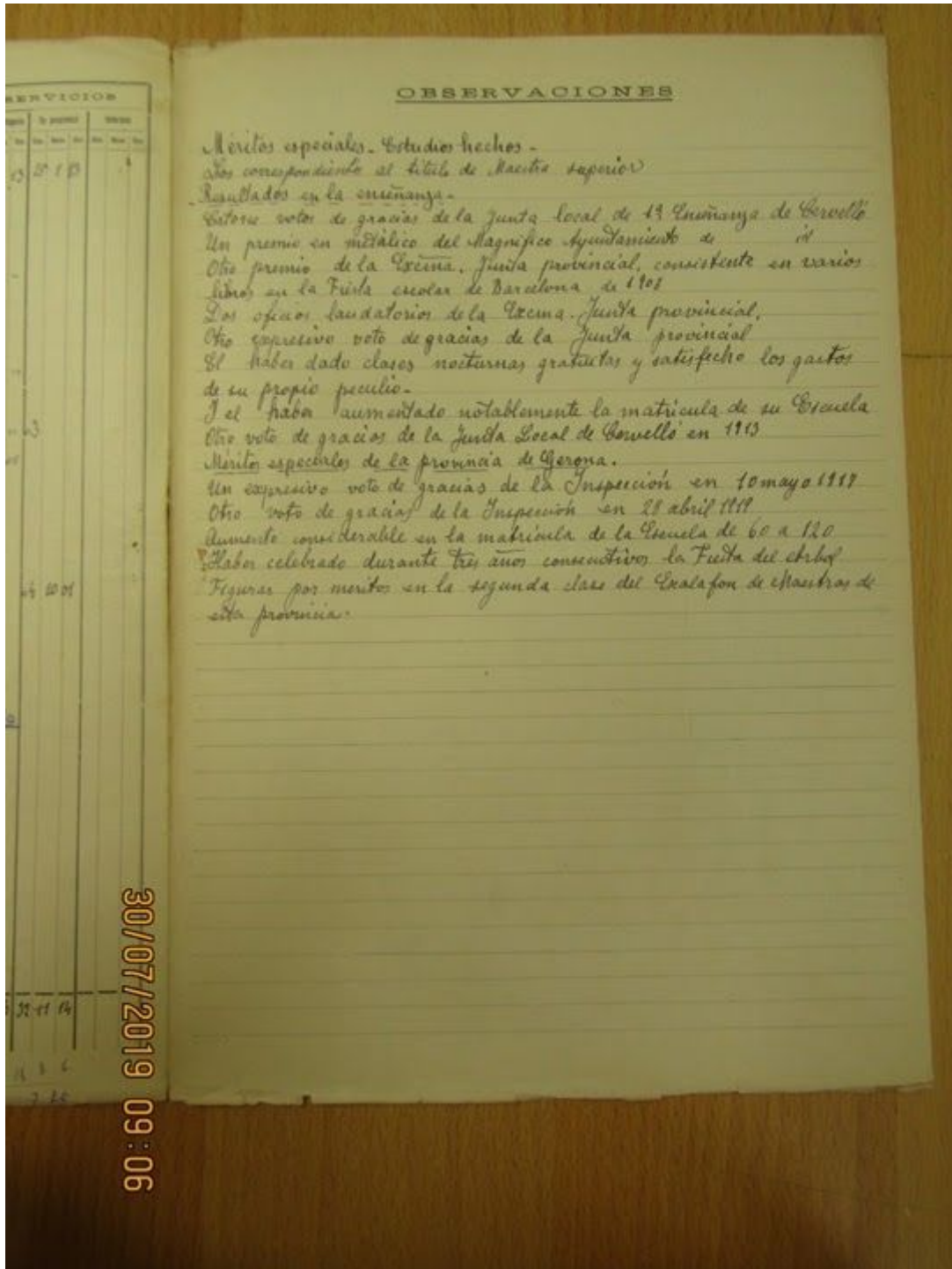
30/07/2019 08:58

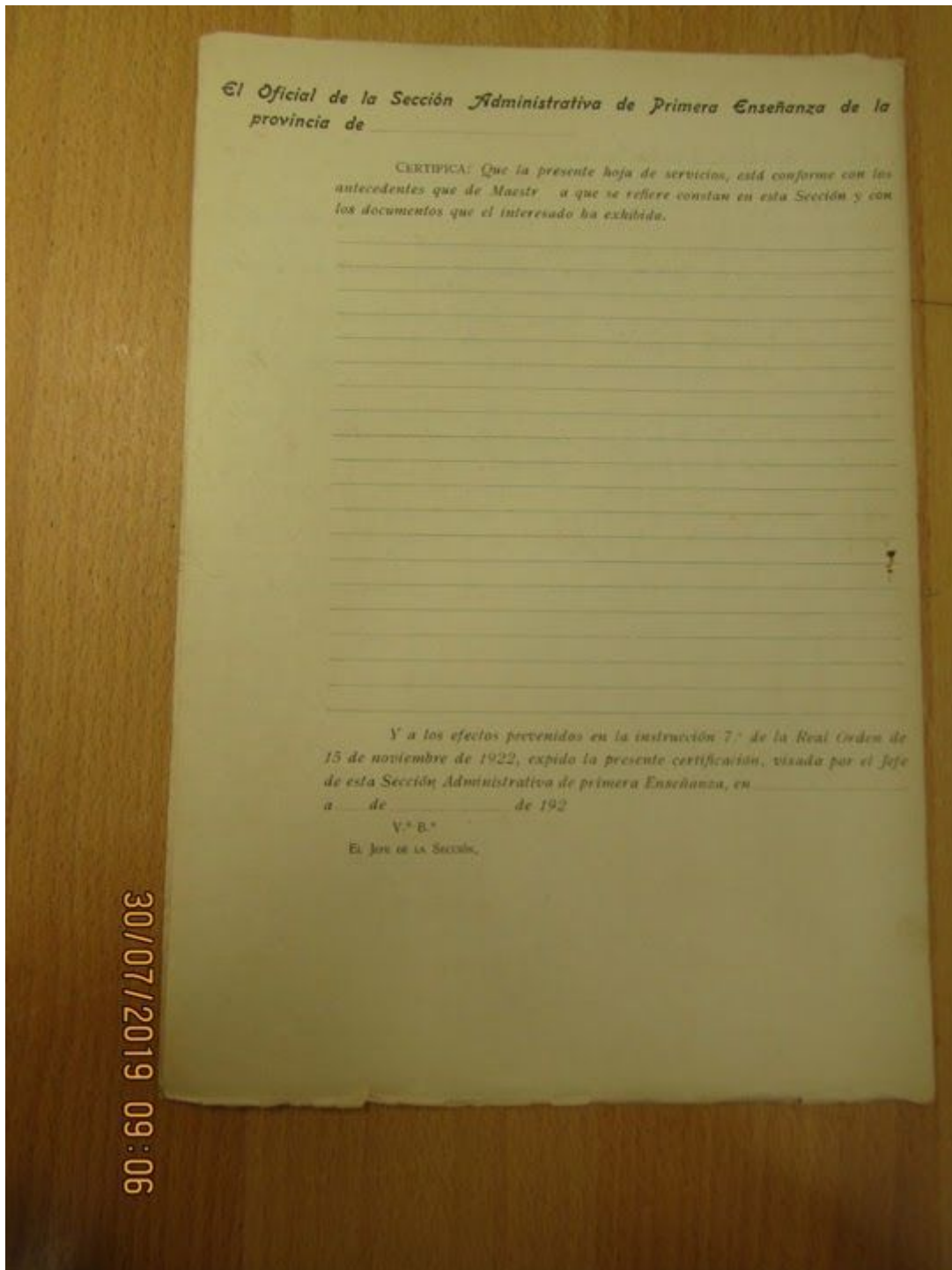

INDICIO QUE OPERA A LA DETERMINACIÓN DE EL PERÍODO O PERÍODOS DE EL PERÍODO	PÉDRA SUSCRIBIDA LA DETERMINACIÓN	SUELDO PÉDRA	FECHAS									SERVICIO					
			De la anterior			De la presente			Del año			De la categoría		De la presente		De la anterior	
			De	De	De	De	De	De	De	De	De	De	De	De	De	De	De
Antes anterior												15	15	25	1	13	
Por R.D. 4 junio 1910 confirmada en el cargo con el sueldo de ...	ox.	3000	4	junio 1910	1	abril 1911	1	abril 1911	31	mayo 1911	1	1					
Por R.D. de 7 de junio 1911 confirmada en el cargo con el sueldo de ...	ox.	3500	7	junio 1911	1	abril 1912	1	abril 1912	31	mayo 1912	1	1					
Marcha de Figueras	Comando 1911-1912	3700	13	agosto 1911	1	septiembre 1911	1	septiembre 1911	31	agosto 1912	1	5	11	23			
Por R.D. de 21 de febrero 1914 confirmada en el cargo con el sueldo de ...	ox.	4000	2	enero 1914	1	enero 1914	19	sep.	30	2	6	4	10	01			
Desa	ox.	5000	24	ago.	30	15	sep.	30	31	ago.	31						
Desa	ox.	6000	24	ago.	31	10	sep.	31	30	ago.	30						
Desa	ox.	7000	24	ago.	36	10	dic.	36	31	dic.	39						
Desa	ox.	8400	30	dic.	39	10	enero	40	17	enero	42						
Desa	ox.	9600	4	dic.	42	18	gusto	42	31	dic.	44						
Desa	ox.	13200	24	enero	45	10	enero	45	6	MARZ	45						
Total de servicios contados hasta el 30 de junio de 1926 inclusive.												32	11	14	32	11	14
Figueras 30 de junio de 1926																	
La Marina																	
M. Remedios Bosch																	

30/07/2019 09:06

SECCION ADMINISTRATIVA DE ENSEÑANZA PRIMARIA DE LA PROVINCIA DE GERONA

Informe

Visto y examinado el expediente incoado por Doña MARIA REMEDIOS BOSCH SALAMÓ, Maestra jubilada de la Escuela Nacional de párvulos de Figueras, número 890 del Escalafón, en solicitud de clasificación.

Resultando que con fecha 18 de noviembre último fué declarada jubilada por cumplimiento de la edad reglamentaria, a partir del día 6 de marzo del corriente año, según se justifica con la copia autorizada de la Orden de jubilación que se acompaña al expediente.

Resultando que a la fecha de su jubilación acredita tener prestados en Escuelas Nacionales 51 años 7 meses y 20 días de servicios en propiedad abonables a efectos pasivos.

Resultando que por O.M. de 24 de Enero de 1945 fué ascendida al sueldo anual de TRECE MIL DOS CIENTAS pesetas, con efectos de 1º de Enero del corriente año.

Resultando asimismo acreditado que ha satisfecho para el fondo de pasivos los descuentos reglamentarios durante el ejercicio de su profesión.

Teniendo en cuenta que no se halla sometida a expediente, y que por O.M. de 21 de Diciembre de 1940, resolutoria de su expediente de depuración, fué inhabilitada para el ejercicio de cargos directivos y de confianza,

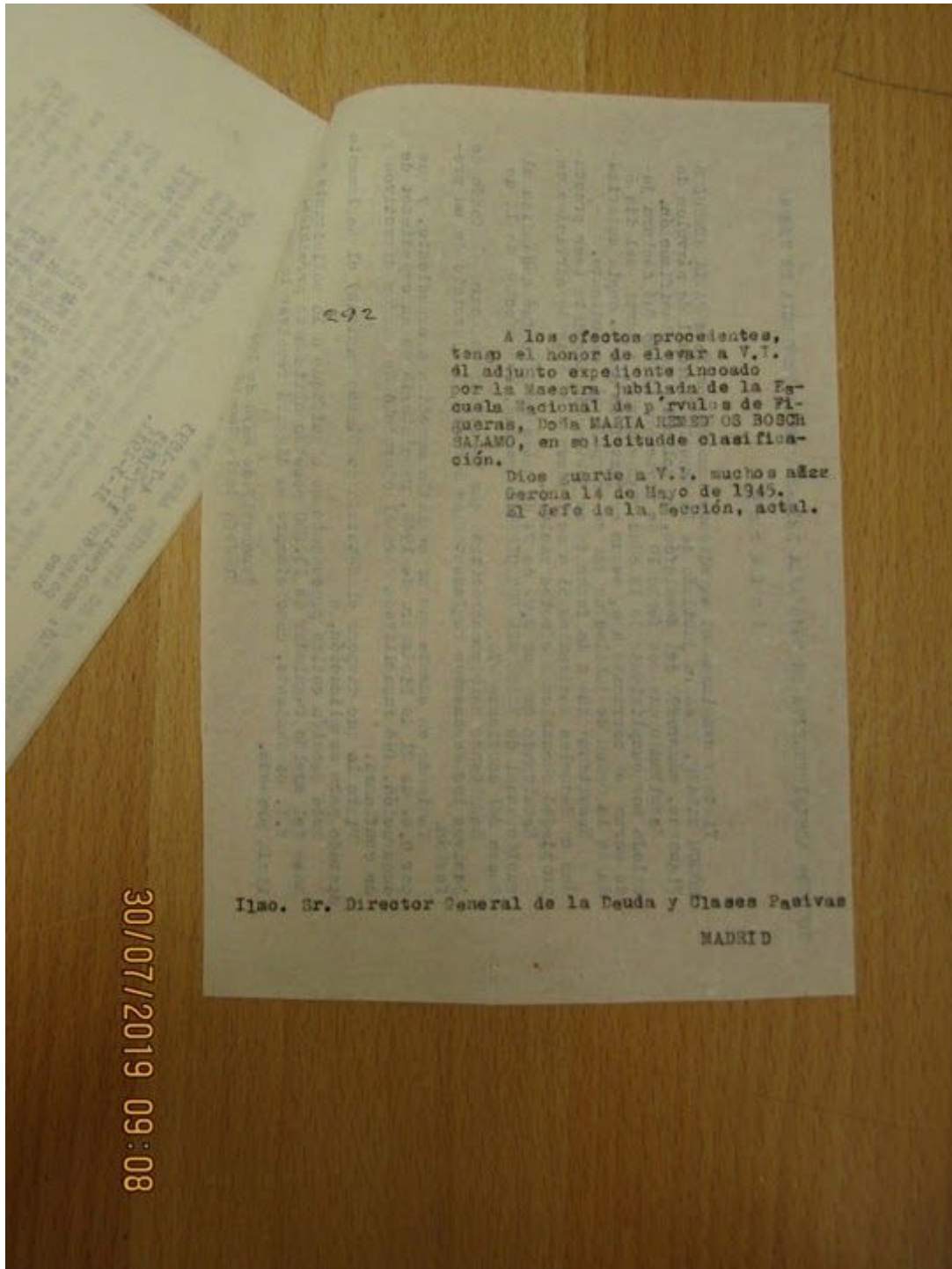
Visto lo que dispone el Estatuto de Clases Pasivas y el Reglamento dictado para su aplicación, e

Esta Sección estima procedente se clasifique a la solicitante a base del sueldo regulador de 13.200 pesetas últimamente percibido.

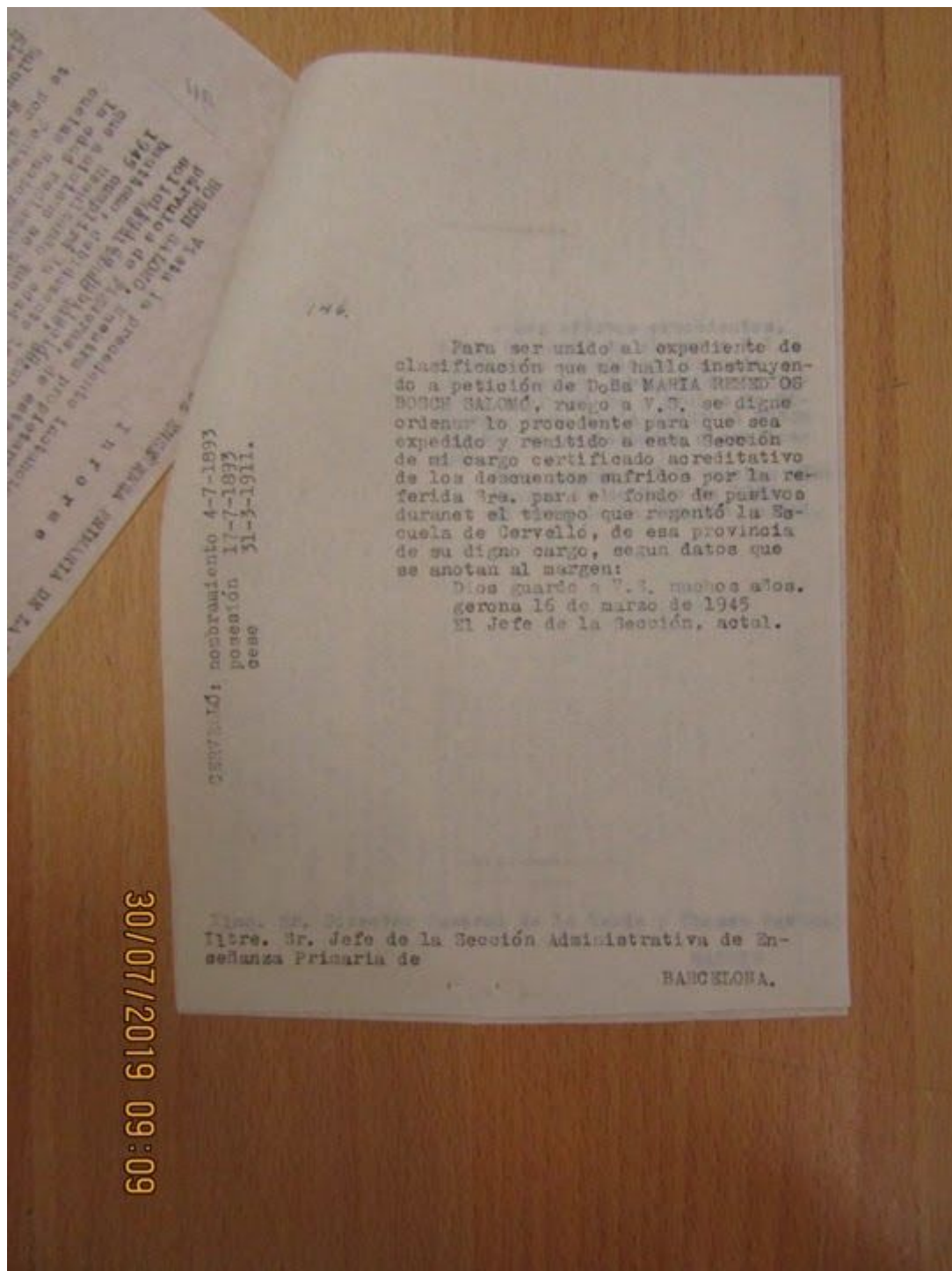
V.I. no obstante, como siempre se dignará resolver lo que en justicia proceda.

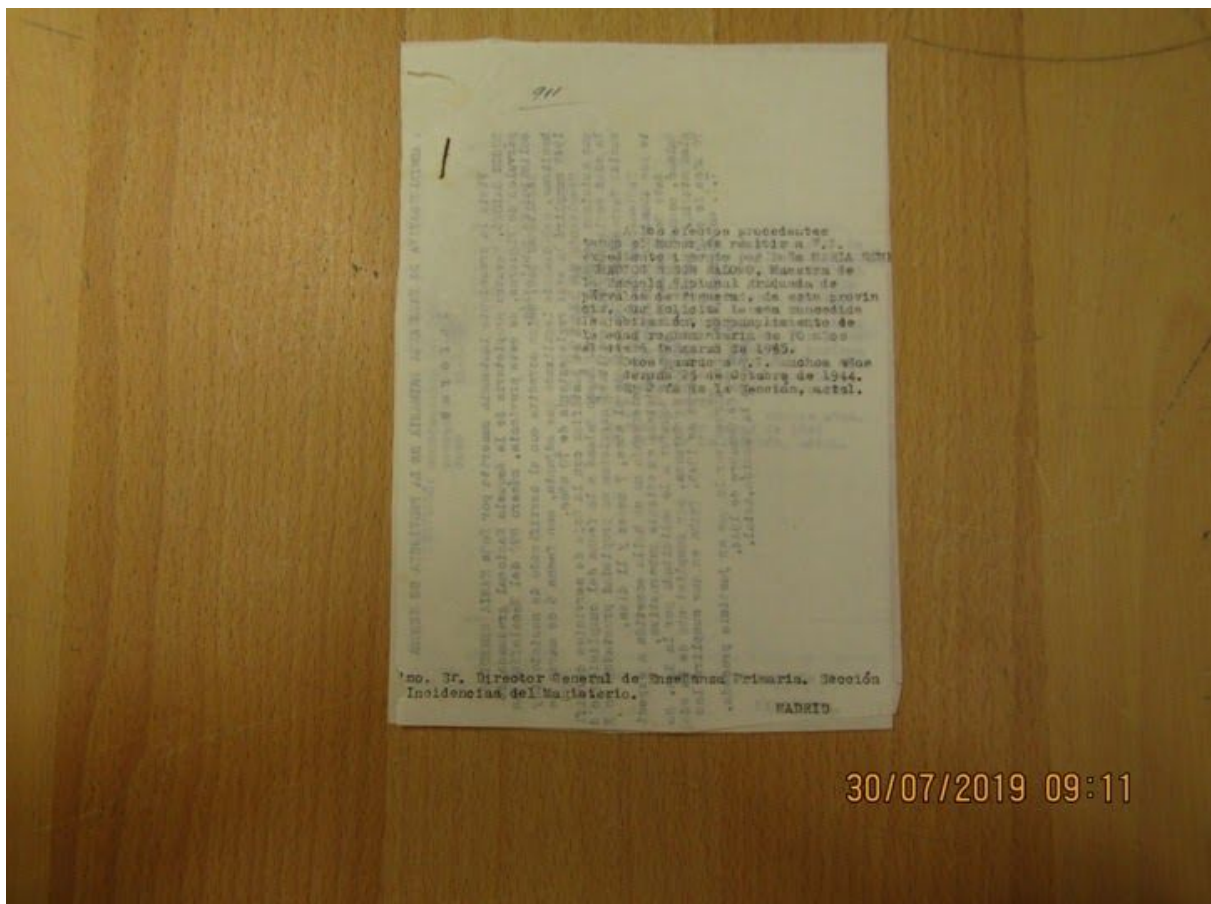
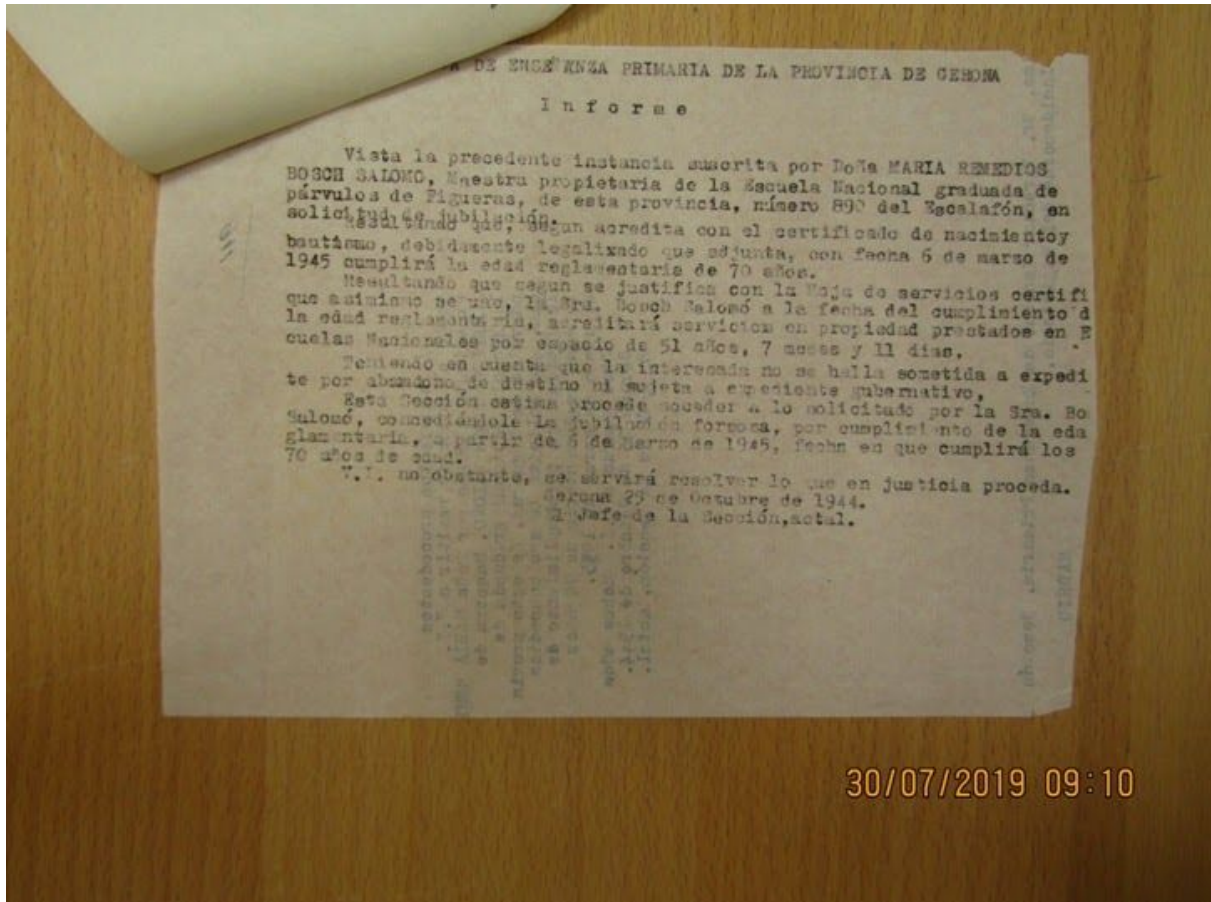
Gerona 12 de Mayo de 1945.
El Jefe de la Sección, actual.

30/07/2019 09:08

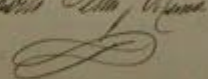
Hay una copia de la 11ª = Dn. Pedro Abolas y Parga Pbro
 Licenciado en Sagrada Teología y capellán de la parroquia de
 San Jacinto de la ciudad de San Jacinto, diócesis y provincia
 de Gerona: = Gerónimo: que en folio nonagésimo del
 libro de bautismos de esta parroquia se halla inscrita la partida siguiente: = En el
 día once del mes de Marzo del año mil ochocientos setenta
 y cinco, Yo Don Joaquín Pradellero vicario de la Torre,
 queal Obispo de Gerona de la villa de San Jacinto, pa-
 roquia y obispado de Gerona fué bautizado en la pila ba-
 ptismal de la misma a una niña que nació el día seis
 de los expresados mes y año, a las diez y tres cuartos de la
 noche a la que se le supusieron los nombres de María del
 Perpetuo Socorro y Santa, hija legítima de los condes Juan
 Pedro y María Salasí ambos naturales y vecinos de La
 Bisbal, casados paternos; otros Juan José y María Francis-
 ca de La Bisbal los dos, naturales, vecinos; Adrián Salasí
 de La Bisbal y Gabriela María de La Bisbal: fueron
 padrinos; el abuelo paterno y la abuela materna. Yo
 Joaquín Pbro. vicario = Hay una rubrica. = Concurriendo
 literalmente con su original a que me refiero y de que
 doy fe librando a los señores oportunos la presente certifi-
 cación en papel común susceptible del correspondiente
 registro en la ciudad de La Bisbal a diez y seis de
 noviembre de mil noventa y dos. = Pedro Abolas y Parga
 Pbro. Capellán = Rubricado Hay un sello que
 dice: Plano parroquial de San Jacinto de la ciudad de La
 Bisbal = Dn. Victoriano de Guadalupe y de Esteban
 realidat en Nofaria, procurador por fe de los Pradelleros
 y Secretarios en propiedad del Juzgado municipal de La
 Bisbal provincia de Gerona. = Gerónimo: que la pre-
 sente partida de bautismo de María del Perpetuo Socorro
 y Salasí, hija legítima de los condes Juan José y
 María, ha sido librada por este Parroquia
 a consecuencia de haber sido destruida durante la albu-

30/07/2019 09:15

para aint el Libro de la Sección de nacimiento
 del Ayuntamiento de este Juzgado municipal correspondiente
 desde el año de mil ochocientos setenta y cinco.
 = Para que conste expediendo la presente a continuación
 con el visto bueno del Señor Juez municipal librando
 de este auto, que firmo en La Piedad a los diez y seis
 de noviembre de mil novecientos doce = El Secretario
 Victoriano de Guirana = Rubricado = J. P. D.
 El Juez municipal = Candidato Ruiz y Vargas =
 Rubricado = Hay un sello = Juzgado municipal de
 La Piedad = José M. de Mier y Olazábal
 abogado, Notario al Planteo de la Piedad de Naray
 con residencia en la ciudad de La Piedad = Teste
 pro, que la firma y rubrica que autorizan la
 presente certificación son al parecer las legítimas
 de D. Pedro Olazábal y Vargas Presbítero Excmo. de
 la parroquia de Santa Trinidad y de D. Victoriano
 de Guirana y Luján municipal respectivamente de esta
 ciudad y del Juzgado hallándose todos estos
 en el oficio de sus respectivos cargos y los sellos
 son los mismos que eran en esta parroquia y Juzgado
 municipal = La Piedad diez y ocho de noviembre
 de mil novecientos doce = Rubricado = J. P. de
 Mier y Olazábal = Hay un sello = el Notario de
 José M. de Mier y Olazábal = La Piedad =

Es copia exacta del original a que me refiero

N.º Remedios Bosch

V.º B.º
 El Alcalde del
 Ayuntamiento

30/07/2019 09:16

Graduado

= El Ministro de Fomento = Por Decreto D.
 = Remedios Bosch y Salamó natural de
 la Real Academia de Ciencias de edad de diez y
siete años, ha acreditado en debida forma que
 reúne las circunstancias prescritas por la actual
 legislación para obtener el Título de Maestra de pri-
mera enseñanza superior y hecho constar su sufi-
 ciencia ante la Real Academia de Ciencias
 el día 11 de Setiembre de 1890. = Por Decreto de orden
 de S. M. El Rey (p. D. J.) y en su nombre la Real
 Academia de Ciencias y Fomento este Título para que
 pueda ejercer la profesión de Maestra en los
 seminarios que previenen las leyes y reglamentos
 siguientes. = Dado en Madrid a 10 de Julio
 de mil ochocientos noventa y dos. = El Jefe
 de Negociado = Francisco Placeras = Su se-
 nado. = En nombre del Excmo. = El Secretario General
 Luis Izaz = Rubricado = Person del
 interesado = D. Remedios Bosch y Salamó
 publicado = Título de Maestra de 1ª enseñanza
superior a favor de D.ª Remedios
Bosch y Salamó. = Registro general del Negociado
 de Instrucción folio 166 n.º 865 = Ya sin correspondencia
 = Registro especial del Negociado correspondiente
 folio 115 núm.º 7089 = Hay una folia = 6.ª Hoja
 = Registrado en la Secretaría general = Barcelona
 26 Julio 1892 = Por el Rector = El Rector acciden-
 tat Pedro Savagana = Rubricado = Hay un
 sello = Registrado al folio 26 n.º 397 del libro
 correspondiente = Barcelona 20 de Julio de 1892
 El Jefe del = Francisco de P. Placeras = Rubricado
 Hay un sello = Registrado en la Secretaría de la
 Real Academia Superior de Ciencias al folio
 45 n.º 854 del libro correspondiente =
 = Barcelona 21 Julio de 1892 = El Jefe

30/07/2019 09:17

Federico Bosch y sus = hijo = Hay un
 affo: Tratado de Matemáticas Barcelona
 publicado el 14 de Julio de 1813 = Barcelona
 14 Julio de 1813 = El Licenciado = P.O. = del
 Sr. Bosch = Rubricado = Hay un sello
 Int. de Instrucción pública de la Provincia
 de Barcelona = Reproducido en esta Locación
el folio 34 número 436 del libro 3º =
Gerona 10 de Julio de 1815 = El Jefe de la
Com. = Juan Bastells = Rubricado = Hay
un sello pa. del: Sección administrativa de
primera instancia = Provincia de Gerona

Es copia exacta del original a que
 me refiero

La Maestría
 M.^o Remedios Bosch

V.^o B.^o
 El Alcalde del

José Luis

30/07/2019 09:19

 Dn. Julián Batana y Leonardo, Rector y Catedrático
 de Derecho de la Universidad de Barcelona, Bachiller
 Juan Labús de la Real Orden Americana de San Carlos
 de España, Jefe Superior honorario de Administración
 Civil, Jefe de Instrucción pública de Barcelona etc.
 etc. = Por cuanto atendiendo a las circunstancias
 que concurran en D^o Ramón del Remedio Bosch y
 Salamó he acordado nombrarle en virtud de apo-
 sición hecha en propiedad de la Escuela pública
 completa de niñas de Geruello provincia de Barcelona
 con el haber anual de ochocientos noventa y cinco
 y dos reales sueldos, que le compete a ley.
 Por tanto, y con arreglo a lo prevenido en la disposi-
 ción primera de la Instrucción de 14 de Mayo de dieciocho
 de noventa y cinco, y en su artículo 1.º de la re-
 gión D^o Ramón del Remedio Bosch y Salamó a pe-
 sona de título, para que desde luego y dentro los segui-
 dos expresados en dicha Instrucción y Real Decreto
 de dieciocho de noviembre del mismo año
 pueda entrar en el ejercicio del citado destino en
 el cual le serán guardadas todas las consideraciones,
 fueros y prerrogativas que le correspondan. He
 previsto que este título quedará nulo y sin valor
 si se continúa el incumplimiento de lo
 mandado dar la posesión y la certificación de haber
 tenido efecto por la oficina competente; prohibiendo
 en ningún caso de estos casos que se acredite nada
 alguno a la interesada, ni se le ponga en posesión
 de su cargo. Dado en Barcelona a diez de Julio
 de mil ochocientos noventa y tres = Por el Rector
 El Vice-Rector = Joaquín Puig = habiendo
 Hoy un sello que dice: Universidad de Barcelona
 = Instituto de Maestros de la Escuela pública de niñas
 de Geruello = favor de D^o J^o del Remedio
 Bosch y Salamó = Registrado al fol 50 v° 1101 =

30/07/2019 09:20

= Cumplido por la Junta Local de 1.ª enseñanza
 de Gerona lo ordenado por el Excmo. Sr. Rector
 de la Universidad y haga constar la fecha en que
 la intermedia. Transcurrida de su destino, con arre-
 glo a lo prevenido en el Real decreto de 28. Noviembre
 de 1851 e Instrucción de la propia fecha = Apudada
 11 de Julio de 1853 = El Rector, Presidente = Lluch
publicado = El Secretario San Alonso Publicado
Hay una paja - clausa 11 - 2 paja y sello oficial
 y por el sello que se da: Publicado
 de Instrucción publica de la Provincia de Gerona
 = Decreto: Para, unguisimiente a lo ordenado
 por el Excmo. Sr. Gobernador civil de la pro-
 vincia en el precedente cumplimiento y se debe con-
 vengase a la Junta Local de primera enseñanza
 para el día de hoy a las cinco de la tarde a fin
 de dar la posesión del cargo de Maestro de niños
 de esta Escuela en propiedad al Sr. María del
Reverdo Bosch y Salamó. Lo acordó y firmó
 el Excmo. Sr. Rector, Alonso de Gerona a
 diez y siete de Julio de mil ochocientos cincuenta y
 tres = Loe Tor = Publicado = Indro Herradell
Publicado = Hay una paja = Alonso Publicado
del de Gerona = En Indro Herradell Secretario
del Ayuntamiento y de la Junta Local de Instruc-
ción publica de Gerona; = Hecho por San
esta fecha Don María del Reverdo Bosch y Salamó
vecina de La Piedad, provincia de Gerona según el
de la persona de vecino alcañón asiente y unido
que ha presentado ha Indro Herradell publicado el cargo de
Maestro en propiedad de la Escuela de niños de este
pueblo, repoblada en virtud de oposición por el Excmo.
Rector de la Universidad de Barcelona con
fecha veinte de Julio actual, habiéndose observado
en el acto las disposiciones del Real Decreto de 28
de Noviembre de 1851 e Instrucción de la propia
fecha = Y para que conste y surta la efecto que

30/07/2019 09:21

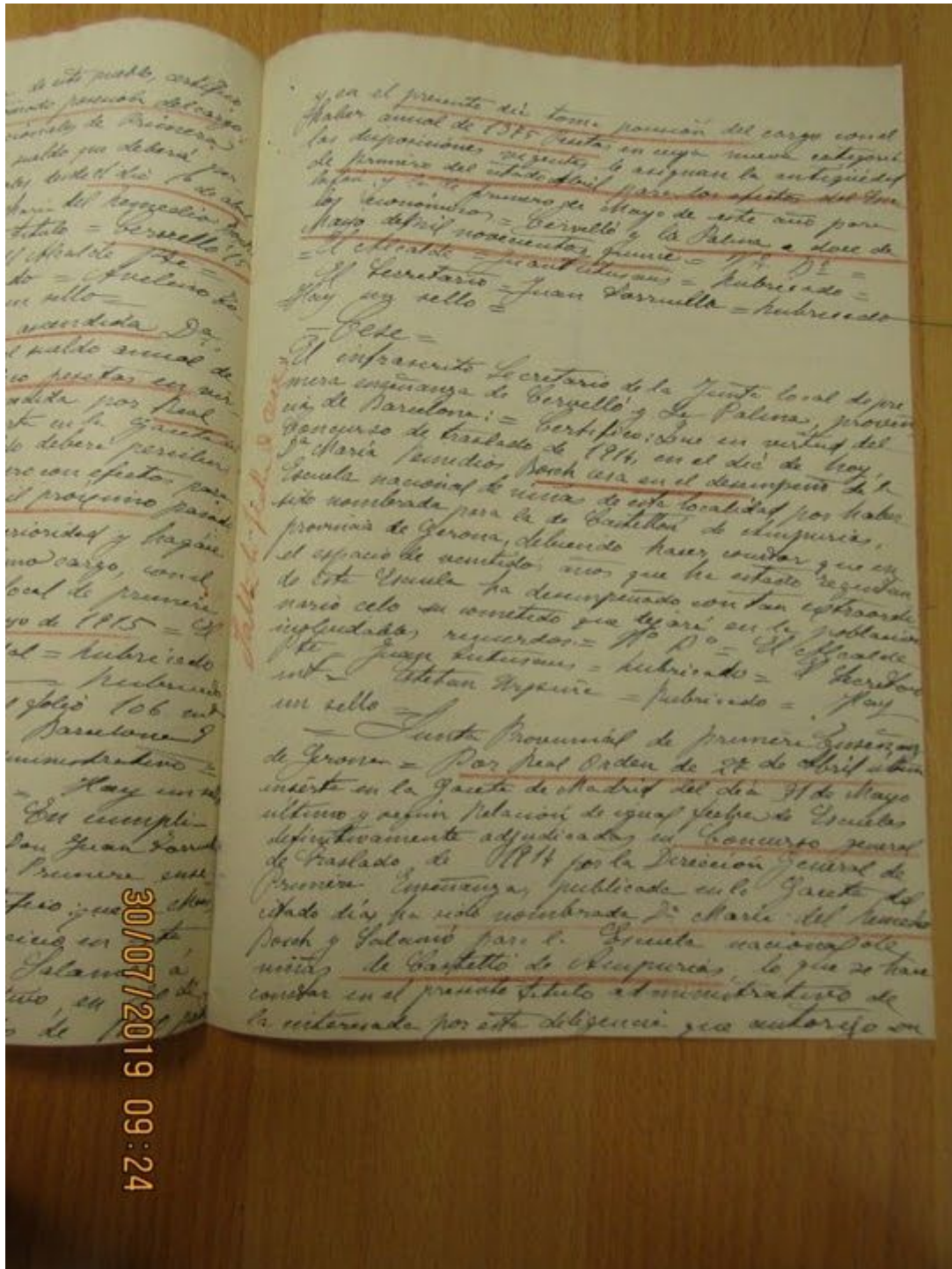

libro la presente pasada por el Sr. Alcalde con
 sello a diez y siete de Julio de mil ochocientos
 ochenta y tres y 1.º D.^o D. Alcalde = Teniente
 Substituto = Pedro Lluçà del = Substituto Teniente
 con sello = Junta Provincial de Instrucción
 pública de Barcelona = Dilección: = Sr.
 Manuel Portella Valladares, Gobernador Civil,
 presidente de la suprimida Junta Provincial de In-
 strucción pública, en cumplimiento de lo dispuesto
 en el artículo primero del Real decreto de 25 de febrero
 de este año, y teniendo en cuenta que la Maestra
 D.ª María del Remedio Bosch Salamó está compren-
 dida en las disposiciones de este decreto y en la relación
 aprobada por la Dirección General de Primeras Enseñanzas
 de la Junta de Puerto Rico, a que se refiere la regla
 1.ª de la Real Orden de 31 de marzo proximo pasado,
 usando y fender la presente diligencia, autorizo esta
 con mi firma, para que desde luego puedan ser acredi-
 tados a dicha Escuela Maestra sus hijos a razón
 de 1100 = 1100 reales de penolo, que deberá percibir
 desde el día 1 de abril de este año, previniéndose que
 esta diligencia sea nula y sin ningún valor si
 efecto si se omiten a continuación el "Cumplido"
 y el decreto mandando dar la posesión por la auto-
 ridad competente, así como la certificación de haber
 tenido efecto. = Barcelona 4 de Julio de 1881 =
 Portella = Hay con sello = Encargado. Co-
 misionado por el señor Gobernador, presidente de
 la Junta Provincial de Instrucción pública en
 la anterior diligencia, y de posesión a la
 Maestra D.ª María del Remedio Bosch Salamó
 del nuevo sueldo de 1100 pesetas que se le asigna
 con las expensas que en la misma se expresan. =
 Barcelona 4 de Julio de 1881 = D.^o Secretario
 Rafael Vidal = rubricado = Hay con sello
 Hay una copia dada 10.ª 2.ª = El cumplimiento
 de la orden que precede 40, Agustín Por-
 tuella Ponzo, Secretario interino de la Junta

30/07/2019 09:22

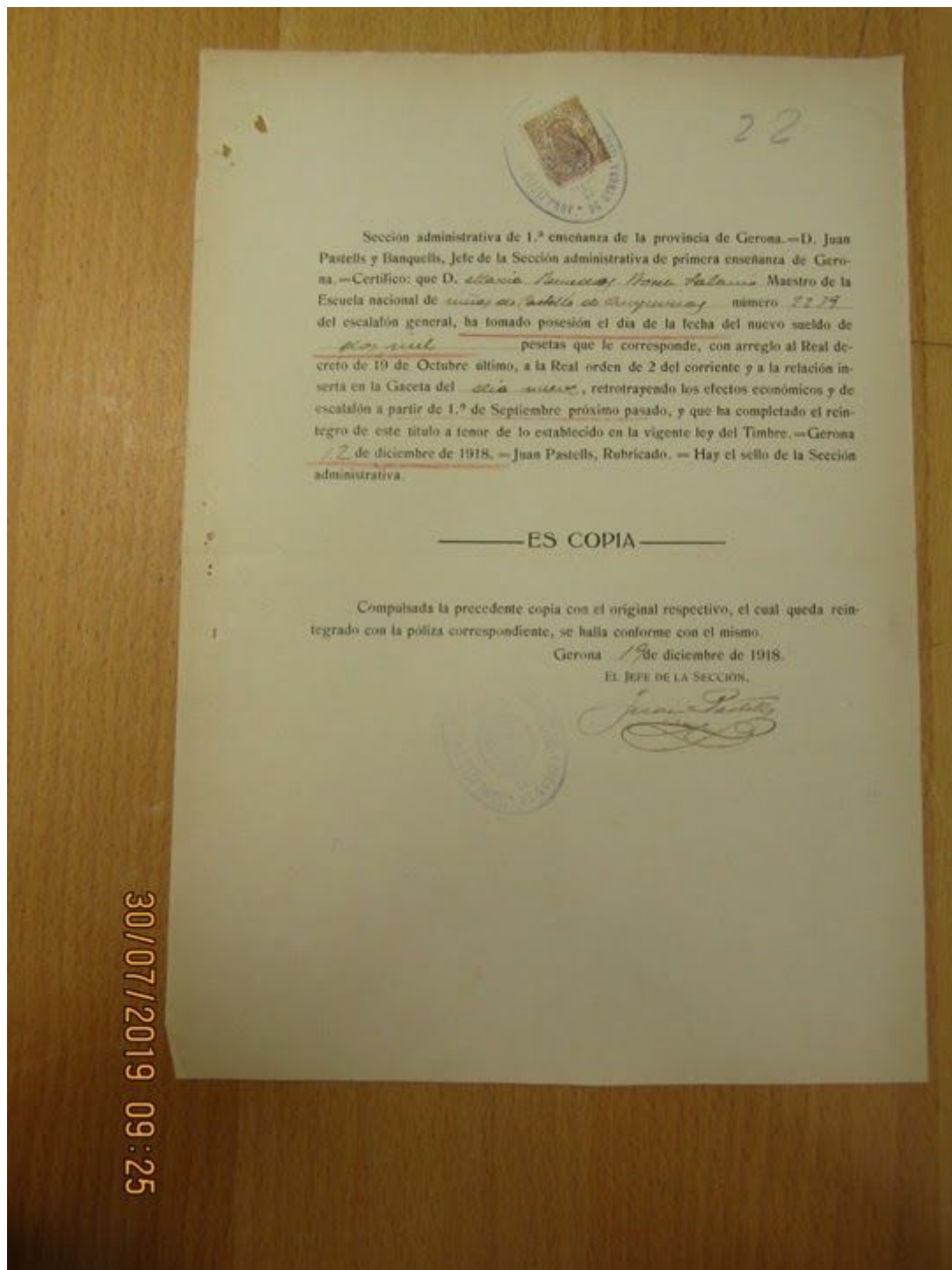
en forma = Gerona 10 de Julio de 1915 =
 El Gobernador Presidente = El Abode de Casa
 Legales = Reduciendo = Hay un sello =
 cumplase por la Junta local de primera comar
 nagera de Castella de aburgueras la acordada
 por la Superioridad, de posesion de su destino
 a D^{na} Maria de las Remedios Bosch Salamó en
 el haber anual que viene disfrutando, y ha
 contera por medio de certificacion adjunta la
 de dicha posesion de correspondencia, todo con las
 prescripciones legales = Gerona 10 de Julio de
 1915 = El Jefe de la Seccion = Lluís Pastells
 = Reduciendo = Hay un sello = El infrascrito, Jefe
 no del departamento y de la Junta local de primera
 comar nagera de esta villa certifico que en cumplimiento
 to de lo ordenado en el decreto que antecede, confor
 ma de ley se ha dado posesion a D^{na} Maria de las
 Remedios Bosch y Salamó del cargo de Maestra de la
 escuela nacional de niñas de esta villa con el
 sueldo anual de mil trescientas setenta y cinco
 pesetas = Y para que conste, lbro, firma, y sello la
 presente, dada y sellada por la Alcaldia en Castella de
 aburgueras a once de Julio de mil novecientos quince
 = Pastells Jefe = Reduciendo = No No =
 Alcaldia = Enrique Pastells = Reduciendo =
 Hay un sello =

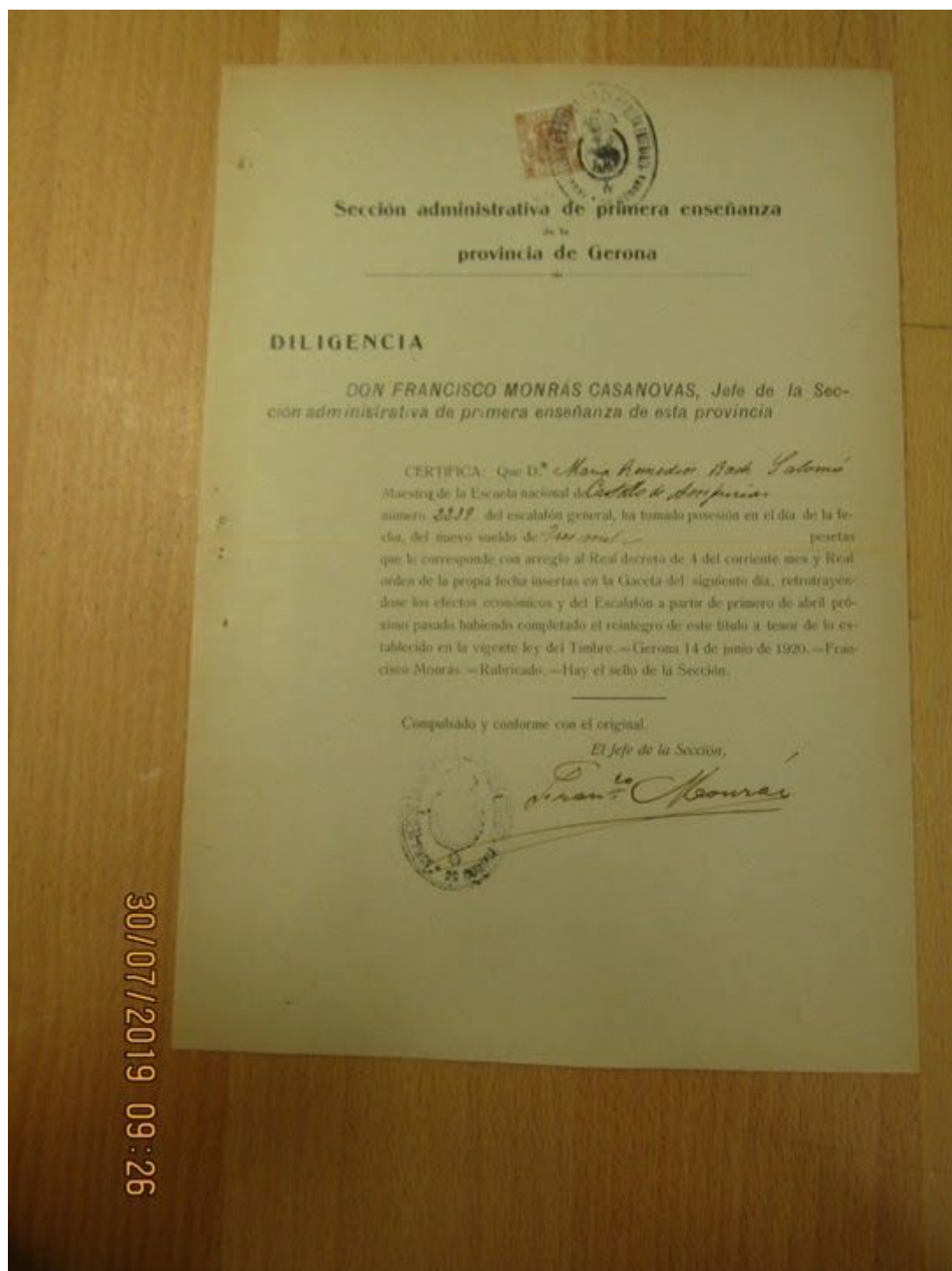
Es copia exacta del original a que me
 refiero.

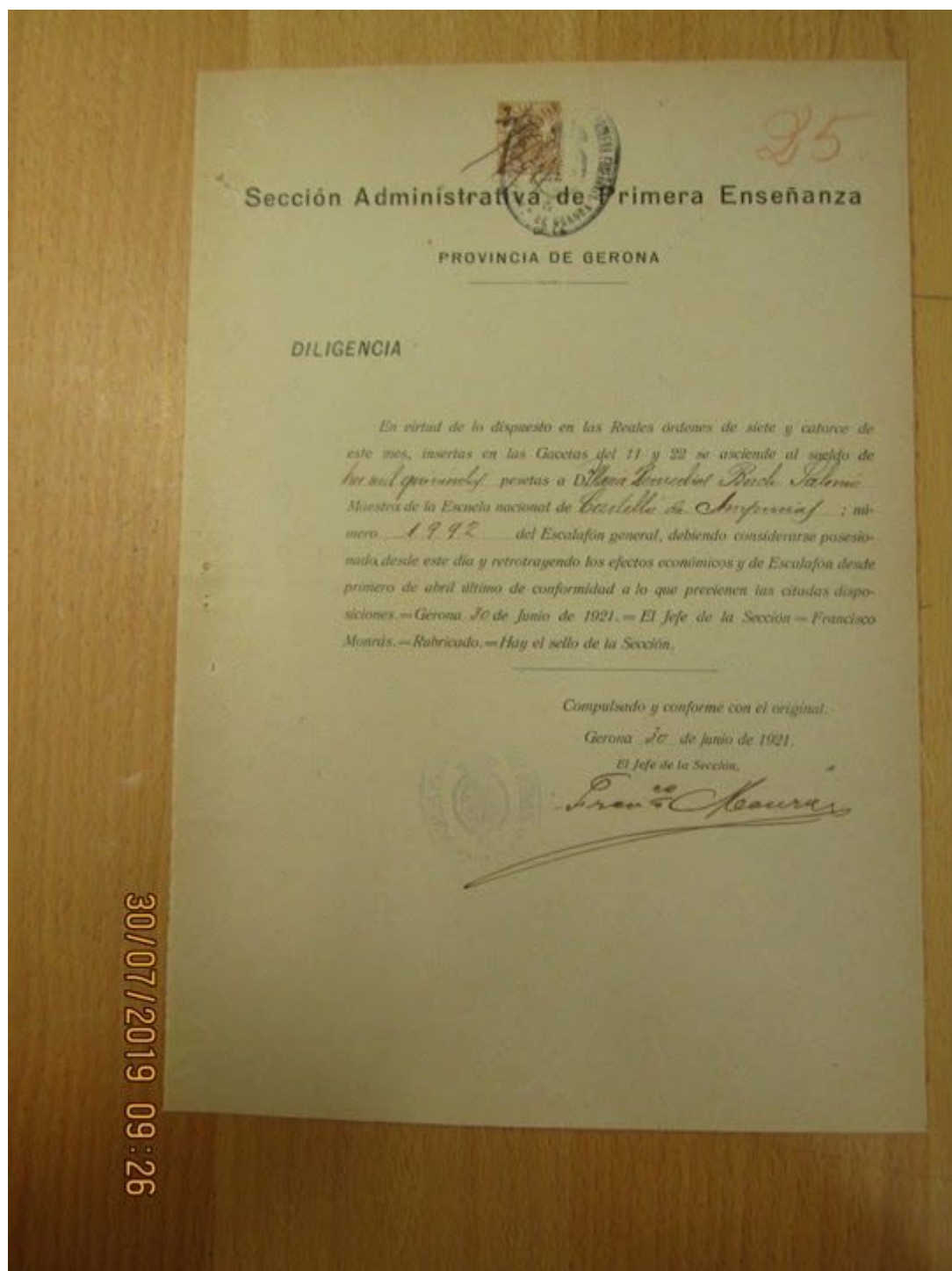
La Buitaf 19 julio 1915
 La Maestra
 D^{na} Remedios Bosch
 El Alcalde
 Enrique Pastells

30/07/2019 09:24

Cese de
 Castelló de
 Ampurias } D. Nídro Casadevall Guixeras, Secretario del Ayuntamiento
 de la Honral Villa de Castelló de Ampurias, = Certifico:
 = Que según resulta de los informes adquiridos de personal
 de todo crédito y solvencia moral de esta localidad, D^a Ma-
 ría de los Remedios Bosch Salamó, cesó en el desempeño del
 cargo de Maestra Nacional de Niñas de esta localidad, con
 fecha 31 de agosto de 1921, en virtud de haber sido nom-
 brada para el mismo cargo en la Escuela Nacional de Niñas
 de Figueras. = Y para que conste y quede sus efectos en
 donde convenga, libro la presente Certificación, a petición
 de la interesada, de orden y con el V^o B^o del Sr. Alcalde
 en la Honral Villa de Castelló de Ampurias a cinco de Fe-
 brero de mil novecientos veieros. = V^o B^o = El
 Alcalde. = L. Juncá = Rubricado = El Secretario =
 J. Casadevall = Rubricado = Hay un sello en tinta ro-
 sta que dice: Alcaldía de Castelló de Ampurias. =

30/07/2019 09:27

13

C0513981 *

= Sección Administración de primera enseñanza de
 la provincia de Gerona =
Diligencia = En virtud de lo dispuesto por
 Real orden de Previsión de junio último (Gaceta 19.7.1920)
 resolutoria del concurso general de traslado repartido
 de los años de 1919 y 1920, se nombra a D. Remedios Bosch Salamó, Maestra en propiedad de
 la Escuela nacional de Figueras, en esta provincia
 con el haber anual de dos mil quinientos pesetas,
 que una disputando, debiendo advertir que esta
 diligencia será nula y sin ningún valor ni efec-
 to, si dejara de consignarse a continuación por
 la Junta local de primera enseñanza de esa locali-
 dad el correspondiente certificado de la toma de posesión
 del cargo dentro del término de cuarenta y cinco
 días, conforme previene la convocatoria del corres-
 pondiente concurso general de traslado. = Gerona tiene
de importe de mil seiscientos cincuenta. = El jefe
 de la Sección = Franco Moura. Rubricado = Hay
 una póliza de 2ª clase = 1 pta = n.º 0.5774531.
 Hay un sello que dice: Sección Administración
 de primera enseñanza provincia de Gerona

30/07/2019 09:29

= Don José Baró, Secretario de la Junta local
de primera enseñanza de la ciudad de Figueras
= Certificado: Don F.^o María Remedio Bosch Salamó
ha tomado con esta fecha, posesión del destino
de Maestra en propiedad de la Escuela Nacional de
Párvulos de esta población, previos los requisitos es-
tablecidos por las disposiciones vigentes. = Para que
conste, pongo la presente en Figueras a primeros
de Septiembre de mil noventa y cuatro y como
José Baró = V.^o B.^o = El Alcalde Presidente, =
Vicente Ros = Rubricado = Hay con sello que
dica = Alcaldía Constitucional Figueras =

Es copia exacta del original a que se refiere

La Maestra

F.^o Remedio Bosch

[Firma]

V.^o B.^o

El Alcalde Pte

[Firma]

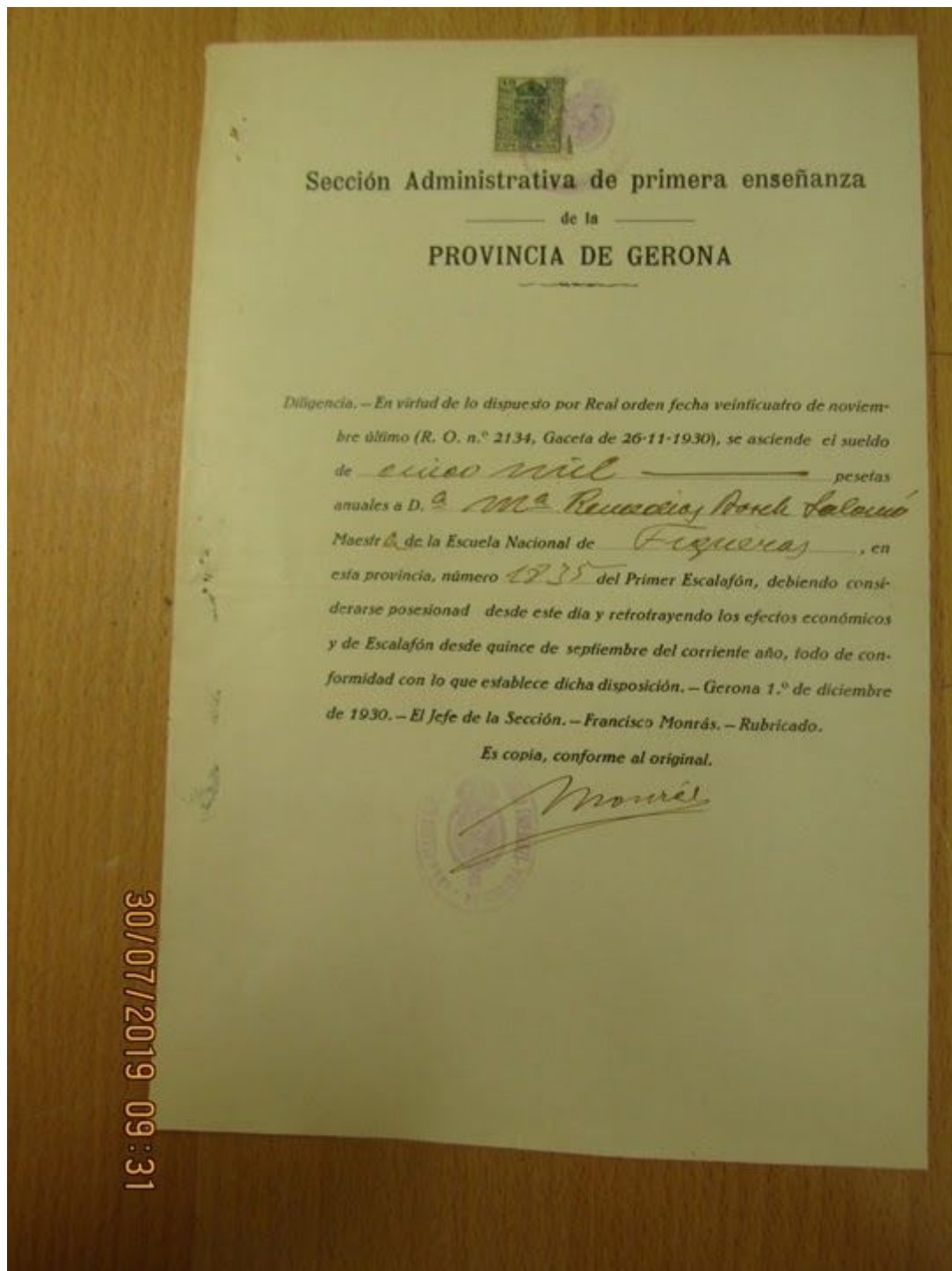

30/07/2019 09:29

Compuisada la precedente copia con el original respectivo
se halla conforme.

5th Novr 1894

Dilección } = Sección administrativa de 1ª Enseñanza de la provincia
 de Gerona = Dilección. = En virtud de lo dispuesto en la
 Orden Ministerial fecha 29 del mes último (folio 31-1-
 1136 se asciende al sueldo de siete mil pesetas anuales
 a Dña Remedios Bosch Salamó Maestras de la Escuela
 nacional graduada de párvulos de Figueras, en esta misma
 día número 320 del primer Escalafón, debiéndose conside-
 rar posicionada desde esta fecha y retrotrayendo los gres-
 tos económicos y de Escalafón desde primero de diciembre
 último, todo de conformidad con la citada disposición. =
 = Gerona 5 febrero 1136. = El Jefe de la Sección = José Barceló
 Subscrito = Hay un sello en tinta violeta que dice: = Sección
 Administrativa de Primera Enseñanza - Provincia de Gerona.
 = Hay una póliza de 3ª clase - 3450 ptas = Dos pólizas de 5000
 al prolección a los Maestros del Magisterio =
 Dilección } = Hay una póliza de 2ª clase - 45 ptas y otra de 1ª pta =
 mejora póliza } prolección (Escalafón) Magisterio. = Miguel Marchena Ro-
 dríguez, Licenciado en Derecho, Jefe de la Sección Admini-
 strativa de primera enseñanza de la provincia de Gerona. =
 = Certificado: Dña Remedios Bosch Mª Maestras propie-
 taria de la Escuela nacional de Figueras con el haber anual
 de siete mil pesetas, denegará a partir de primero de enero
 del año actual, en observancia de la Ley de treinta de diciembre
 de mil novecientos treinta y nueve y de conformidad con lo
 dispuesto en la Orden del Ministerio de Educación Nacional de
 veintidos de dicho mes de enero, el haber anual de ocho mil
 cuatrocientas pesetas. = Y para que conste y surta los efectos
 oportunos, firmo el presente en Gerona a veinte de febrero
 de mil novecientos veintieros. = Miguel Marchena Subscrito
 = Hay un sello en tinta violeta que dice: = Sección Administrativa
 de Primera Enseñanza - Provincia de Gerona. =

30/07/2019 09:33

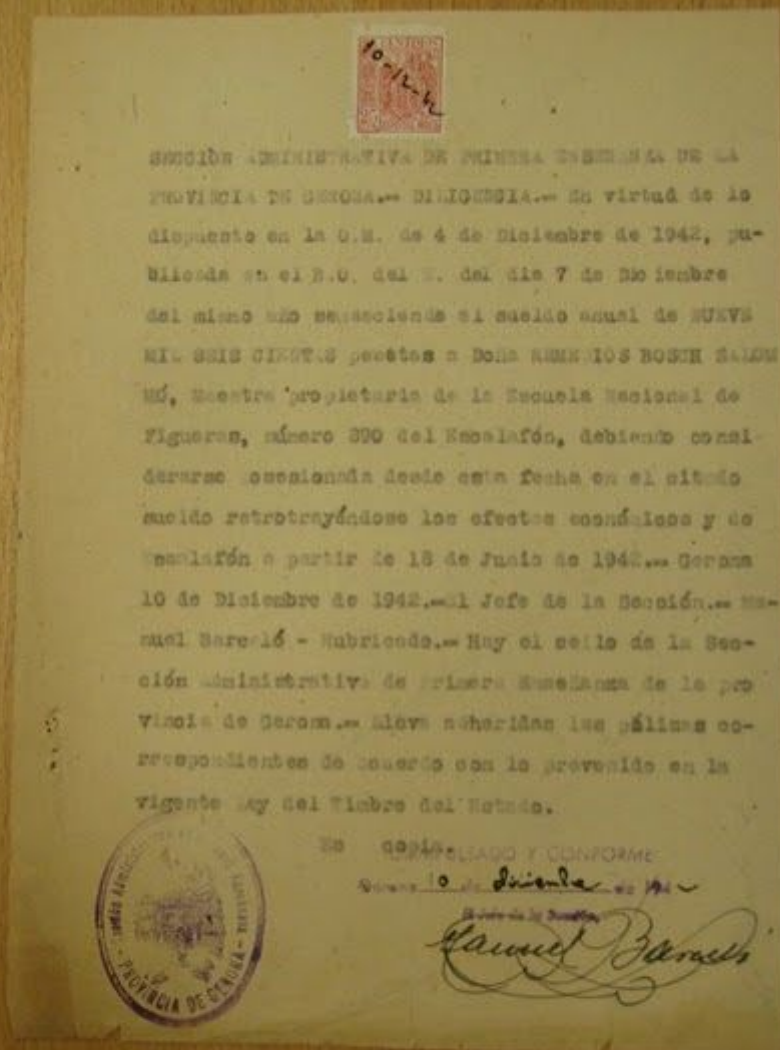

Nacional de Figueras número 890 del Escalafón, debiendo considerarse posesionado desde esta fecha en el citado sueldo retrotrayéndose los efectos económicos y de Escalafón a partir de 1º de Enero de 1942. = Gerona 10 de Diciembre de 1941. = El Jefe de la Región. = *Manuel Borrero* = Publicado = Se encuentra en todo oportuno, queda. Sección Administrativa de Primera Enseñanza. - Provincia de Gerona. =

Se da una copia de Clase 10ª pta. Un sello de protección a la *Escuela* del expediente de una pta = Sección Administrativa de la Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona. = *Delgado* = En virtud de lo dispuesto en la Orden Ministerial de 24 de Enero de 1941, publicada en el Boletín Oficial del Estado del día 3 de febrero siguiente se asciende al sueldo anual de tres mil doscientas pesetas a D. Remedios Bosch Salamó, docente titular de la Escuela Nacional de Figueras número 890 del Escalafón, debiendo considerarse posesionado desde esta fecha en el citado sueldo retrotrayéndose los efectos económicos y de escalafón a principios de enero de 1942 = Gerona 7 de febrero de 1942. = El Jefe de la Región, *admi.* = *Manuel Borrero* = Publicado =

Se da una copia de Clase 10ª pta. Un sello de protección a la *Escuela* del expediente de una pta = Sección Administrativa de la Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona. = *Delgado* = En virtud de lo dispuesto en la Orden Ministerial de 24 de Enero de 1941, publicada en el Boletín Oficial del Estado del día 3 de febrero siguiente se asciende al sueldo anual de tres mil doscientas pesetas a D. Remedios Bosch Salamó, docente titular de la Escuela Nacional de Figueras en esta provincia número 1252 del primer Escalafón, debiendo considerarse posesionado desde esta fecha y retrotrayendo los efectos económicos y de Escalafón.

30/07/2019 09:34

30/07/2019 09:34

SECCIÓN ADMINISTRATIVA DE ENSEÑANZA PRIMARIA DE LA
PROVINCIA DE GERONA. — DILIGENCIA. — En virtud de lo
dispuesto en la O. M. de 24 de Enero de 1945
publicada en el B. O. E. del 5 de febrero siguiente
se asciende al sueldo anual de TRES MIL DOS CIENTOS
TRES pesetas a D. Remedios Bosch Salamó
Maestro propietaria de la Escuela
Nacional de Figueras número 890
del Escalafón, debiendo considerarse posesionado
desde esta fecha en el citado sueldo, retrotra-
yéndose los efectos económicos y de escalafón a 12
Enero de 1945 Gerona 7 de febrero
de 1945. — El Jefe de la Sección, actal. — Manuel
Moraleja. — Rubricado. — Hay el sello de la Sección
Administrativa de Enseñanza Primaria de la pro-
vincia de Gerona. — Lleva adheridos los reintegros
correspondientes de acuerdo con la vigente Ley
del Timbre del Estado.

Copia debidamente compulsada con su original
y hallada conforme.

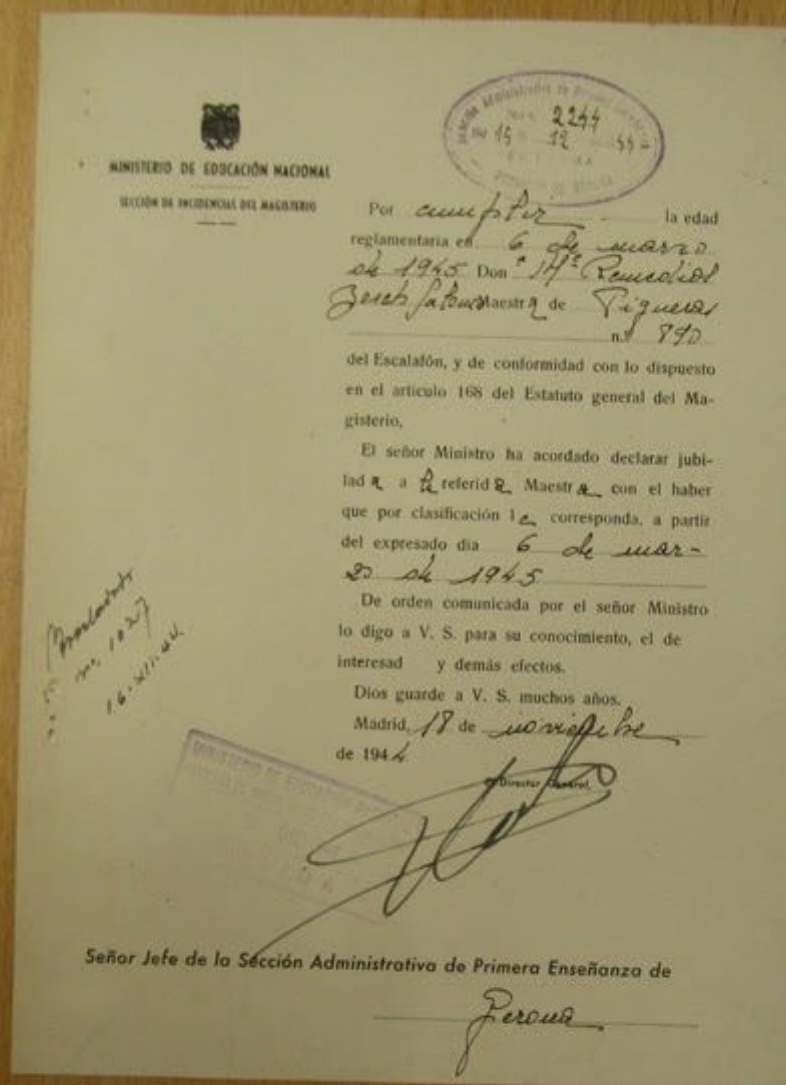
Gerona 10 de febrero de 1945

Manuel Moraleja

30/07/2019 09:35

Vaya de { Don José Jou Carreras, Alcalde-Presidente de la Junta
 Figueras) Municipal de Enseñanza de la ciudad de Figueras, =
 = Certifico: Que en el día de hoy Dª Remedios Bosch Sal-
 mó cesa en el destino de Directora de la Escuela Nacional
 de Párvulos de esta ciudad, por causa de haber cumplido
 de la edad reglamentaria y haber sido declarada en si-
 tuación de jubilada. = Y para que conste pongo la pre-
 sente en Figueras a seis de marzo de mil novecientos
 cuarenta y cinco = José Jou = Rubricado = Hay un sello
 que dice: = Alcaldía Figueras, =

Don JOSE JOU CARRERAS, Alcalde-Presidente de la Junta Mu-
 nicipal de Enseñanza de Figueras,

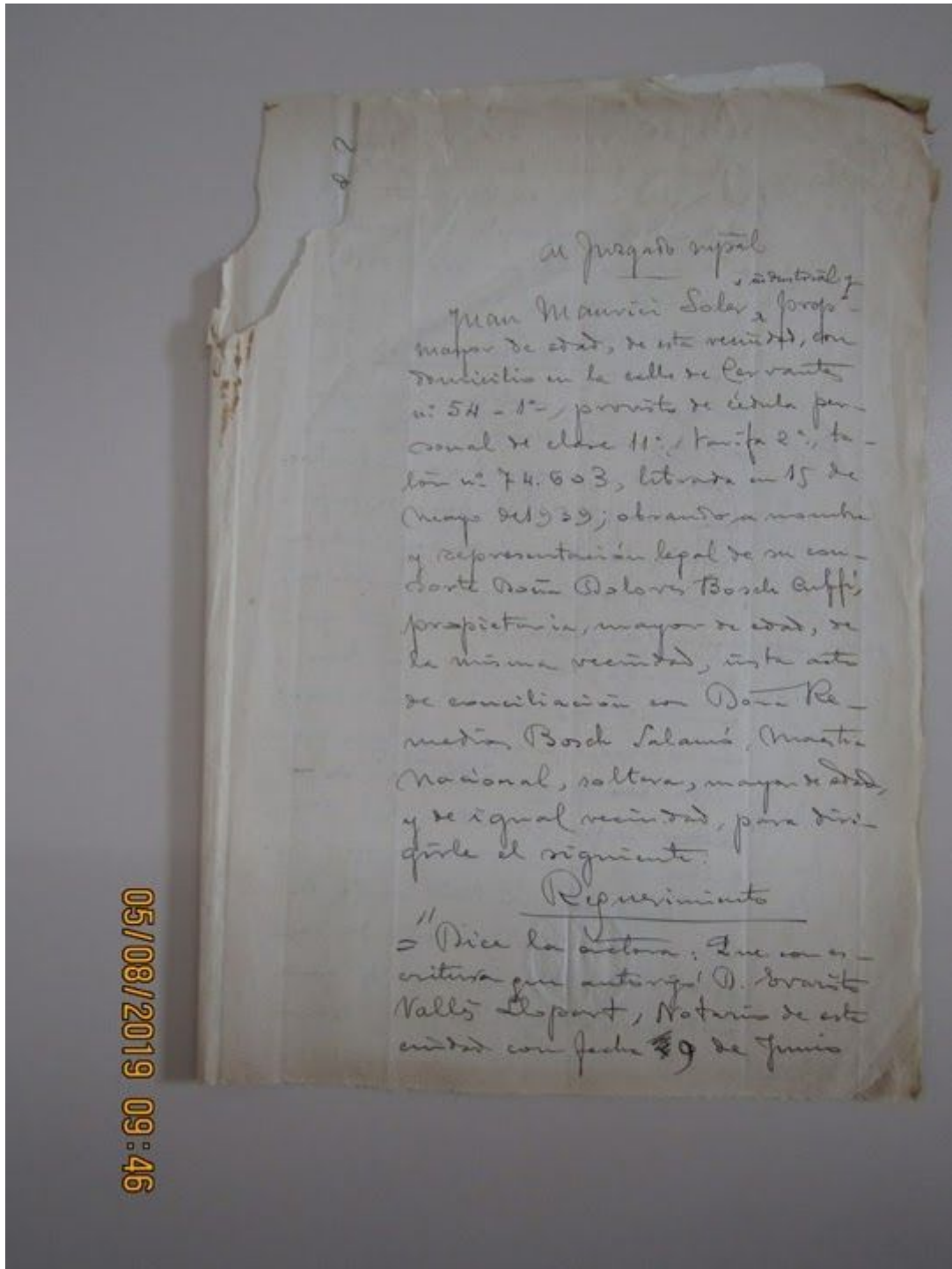
CERTIFICO: Que la precedente copia, concuerda con
 los originales exhibidos.

Figueras, diez de Marzo de mil novecientos cuarenta
 y cinco.

[Handwritten signature of José Jou Carreras]

30/07/2019 09:37

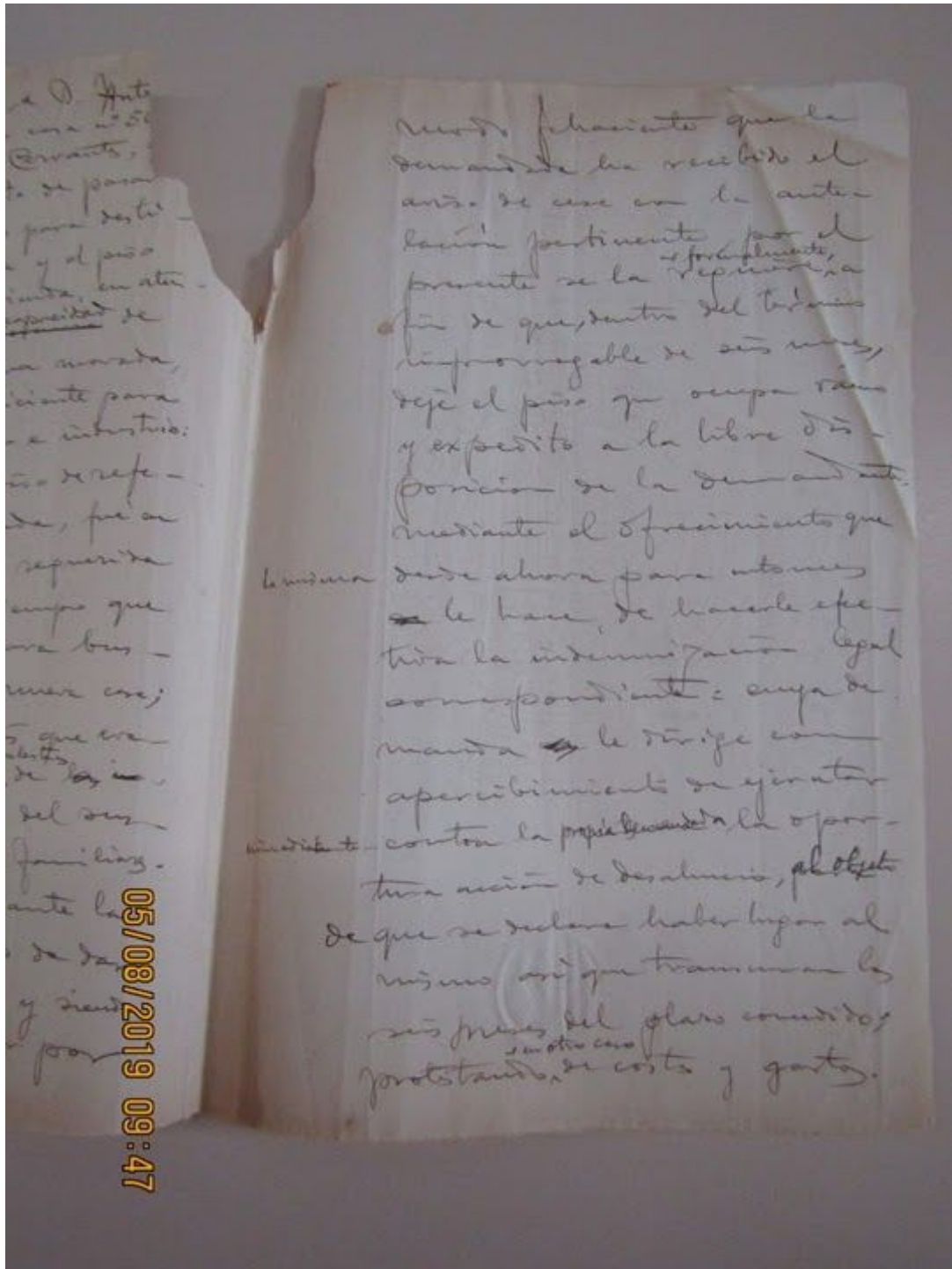

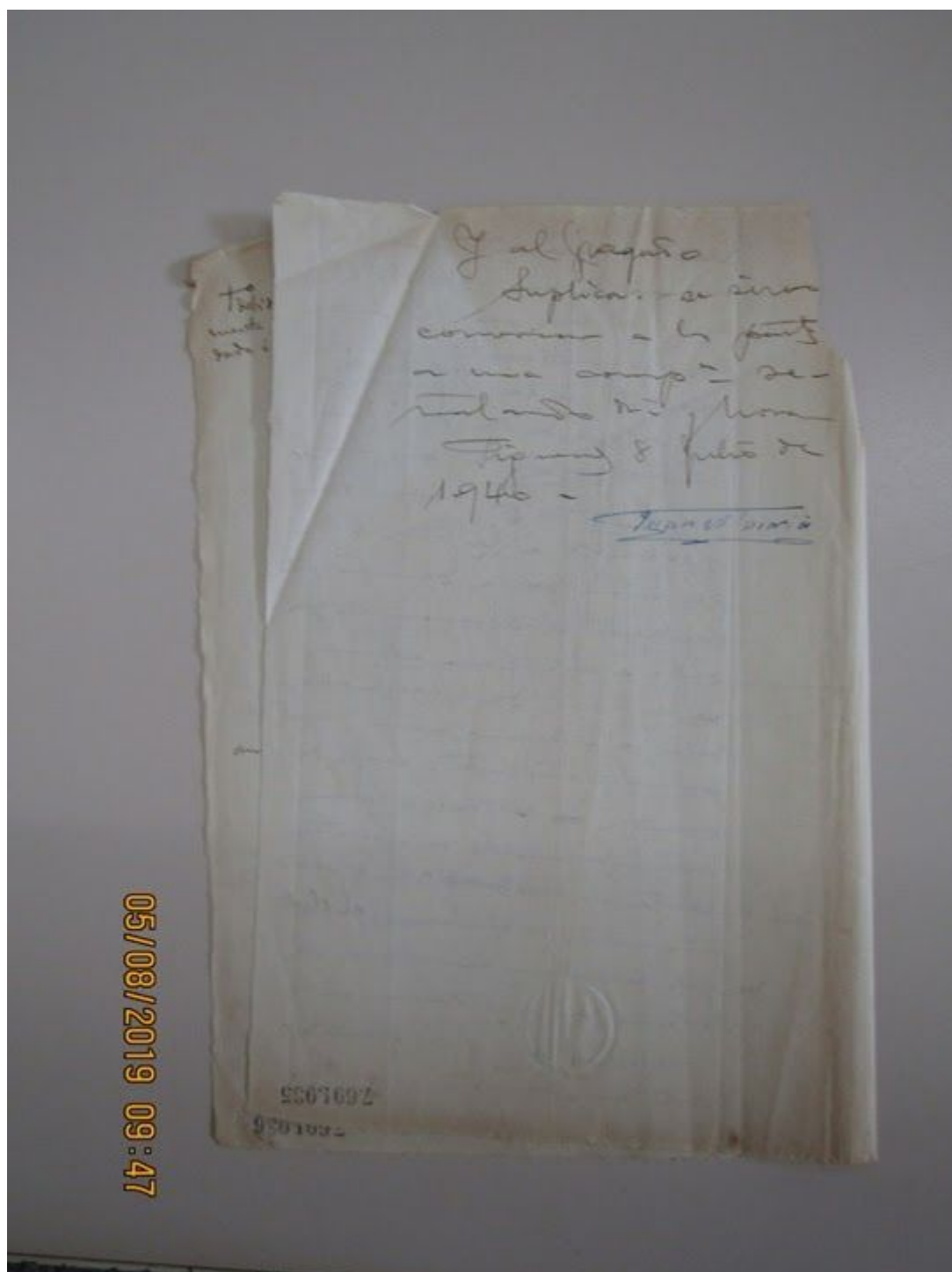
To
 munda l'epi
 nada i a munda,

de 1936, temporaria D. Antò
 Garcia Tausi, la casa n.º 56
 de dicha calle de Enxants,
 el decidido propósito de pasar
 a ocupar el bajo para desti-
 narlo a industria y el piso
 principal a vivienda, en aten-
 ción a la ~~falta de capacidad de~~
 su actual y antigua morada,
 a toda luz insuficiente para
 vivienda, despacho e industria;
 que ocupando el piso de refe-
 rencia la demandada, fue en
 distintas ocasiones requerida
 amablemente para que, con el tiempo que
 precisara, lo cesara para bus-
 cándose al efecto nueva casa;
 no consiguiéndose más que con-
 tinuar con gran ^{inconveniente} ~~incon-~~
~~veniente~~ ^{inconveniente} y del sus-
 crito su marido y familia.
 En su virtud, ante la
 importante necesidad de dar
 estado legal al caso y siendo
 indispensable justificar por

9861697

05/08/2019 09:46

AL JUZGADO MUNICIPAL

JUAN MAURICI SOLER industrial y propietario, mayor de edad, de esta vecindad, con domicilio en la calle de Cervantes num. 54 - 1º, provisto de cédula personal de clase 11ª, tarifa 2ª, talón num. 74.603, librada en 15 de Mayo de 1939; obrando a nombre y representación legal de su consorte DOÑA DOLORES BOSCH CUFFÍ, propietaria, mayor de edad, de la misma vecindad, insta acto de conciliación con DOÑA REMEDIOS BOSCH SALAMÓ, Maestra Nacional, soltera, mayor de edad, y de igual vecindad, para dirigirle el siguiente:

REQUERIMIENTO

- " DICE LA ACTORA: Que con escritura que autorizó D. Evaristo Vallés Llopart, Notario de esta ciudad con fecha nueve de Junio de mil novecientos treinta y seis, debidamente liquidada e inscrita, compró a D. Antonio Garcia Tausí, la casa num. 56-58 de dicha calle de Cervantes, con el decidido propósito de pasar a ocupar el bajo para destinarlo a industria y el piso principal a vivienda, en atención a la falta de capacidad de su actual y antigua morada, a todas luces insuficiente para vivienda, despacho e industria: que ocupando el piso de referencia la demandada, fué en distintas ocasiones requerida amistosamente, para

05/08/2019 09:51

que, con el tiempo que precisara, lo desalojara buscándose al efecto nueva casa; no consiguiéndose mas que evasivas con grave daño y molestias de la requirente y del suscrito su marido y familiares.

En su virtud, ante la imperiosa necesidad de dar estado legal al caso y siendo indispensable justificar por modo fehaciente que la demandada ha recibido el aviso de cese con la antelación pertinente, por el presente se la requiere formalmente, a fin de que, dentro del término improrrogable de seis meses, deje el piso que ocupa vacío y expedito a la libre disposición de la demandante, mediante el ofrecimiento que la misma desde ahora para entonces le hace, de hacerle efectiva la indemnización legal correspondiente - cuya demanda le dirige con apercibimiento de ejercitar inmediatamente contra la propia demandada la oportuna acción de desahucio, al objeto de que se declare haber lugar al mismo así que transcurran los seis meses del plazo concedido; protestando en otro caso de costas y gastos.

Y al Juzgado

S U P L I C A: se sirva convocar a las partes a una comparecencia señalando día y hora.

FIGUERAS ocho de Julio de mil novecientos cuarenta. = *Figueras*

Maurin =

En copia
Maurin

05/08/2019 09:51

AL JUZGADO MUNICIPAL

JUAN MAURICI SOLER industrial y propietario, mayor de edad, de esta vecindad, con domicilio en la calle de Cervantes num. 54 - 1º, provisto de cédula personal de clase 11ª, tarifa 2ª, telón num. 74,603, librada en 15 de Mayo de 1939; obrando a nombre y representación legal de su consorte DOÑA DOLORES BOSCH CUPPI, propietaria, mayor de edad, de la misma vecindad, insta acto de conciliación con DOÑA REMEDIOS BOSCH SALAMÓ, Maestra Nacional, soltera, mayor de edad, y de igual vecindad, para dirigirle el siguiente:

REQUERIMIENTO

- " DICE LA ACTORA: Que con escritura que autorizó D. Evaristo Vallés Llopart, Notario de esta ciudad con fecha nueve de Junio de mil novecientos treinta y seis, debidamente liquidada e inscrita, compró a D. Antonio García Tausí, la casa num. 56-58 de dicha calle de Cervantes, con el decidido propósito de pasar a ocupar el bajo para destinarlo a industria y el piso principal a vivienda, en atención a la falta de capacidad de su actual y antigua morada, a todas luces insuficiente para vivienda, despacho e industria; que ocupando el piso de referencia la demandada, fué en distintas ocasiones requerida amistosamente, para

05/08/2019 09:51

que, con el tiempo que precisare, lo desalojara buscándose al efecto nueva casa; no consiguiéndose mas que evasivas con grave daga y molestias de la requirente y del suscrito su marido y familiares.

En su virtud, ante la imperiosa necesidad de dar estado legal al caso y siendo indispensable justificar por modo fehaciente que la demandada ha recibido el aviso de cese con la antelación pertinente, por el presente se la requiere formalmente, a fin de que, dentro del término improrrogable de seis meses, deje el piso que ocupa vacío y expedito a la libre disposición de la demandante, mediante el ofrecimiento que la misma desde ahora para entonces le hace, de hacerle efectiva la indemnización legal correspondiente - cuya demanda le dirige con apercibimiento de ejercitar inmediatamente contra la propia demandada la oportuna acción de desahucio, al objeto de que se declare haber lugar al mismo así que transcurran los seis meses del plazo concedido; protestando en otro caso de costas y gastos.

Y al Juzgado

S U P L I C A: se sirva convocar a las partes a una comparecencia señalando día y hora.

FIGUERAS ocho de Julio de mil novecientos cuarenta.

Juan Nariái

05/08/2019 09:51

05/08/2019 09:52

1939	Sept	75	300
	Oct	75	
	Nov	75	
	Dec	75	
<hr/>			
	Jan	75	
	Feb	75	
	Mar	75	
	April	75	
	May	75	
	June	75	
	July	75	
	Aug	75	
	Sept	75	675
<hr/>			
	Intem. Com.	450.00	775
	for Oriental	374.00	919
	They have 10%	75.00	56
		<hr/>	
		919.00	

Grà Poer:

Lo que adeuda por alqui-
ler D.^ñ Bernabé Bosch (J. 2. m. 8),
es el importe total de 14 me-
ses, a 75 ptes, o sean de Septièr
a Diciembre de 1939, y de Enero a
Octubre de 1940 ---- -Pt^{as} 1.050=

Deducto el importe de 6 meses 450 =
Quedan en — 600 8/10

Figueras Octubre de 1940

Puxán.

05/08/2019 09:52

Nota sobre alquiler casa -
 Desde septiembre 1939. Año de la Victoria a
 septiembre 1940 inclusive 13 meses a
 75 ptas ----- 975
 Créditos según facturas 394.00
 seis meses según tratado -- 450
 bonificación de los 6 meses 75
 febrero y marzo Rentas 056
 El encontrado duplicado - 44
 el mes de diciembre de 1936 = 37.50
 Una placa y soldadura gas 6.50 12
 44.00

Rentas 12 pesetas a favor del
 propietario

ha retenido la llave porque la ca.
 de la est. no había retirado el
 contador

05/08/2019 09:53

C O N T E N I D O .

En la ciudad de Figueras a veinte y siete de Abril de mil novecientos treinta y seis.

REMITOS: de una parte DON ANTONIO GACIA TADEI, periodista y propietario, mayor de edad y de esta vecindad; y de otra parte DON JUAN LLIBRE BRET, industrial, casado, mayor de edad vecino de la misma provistos ambos de su correspondiente cédula personal del corriente ejercicio, libre y espontáneamente otorgan el presente en mérito del cual

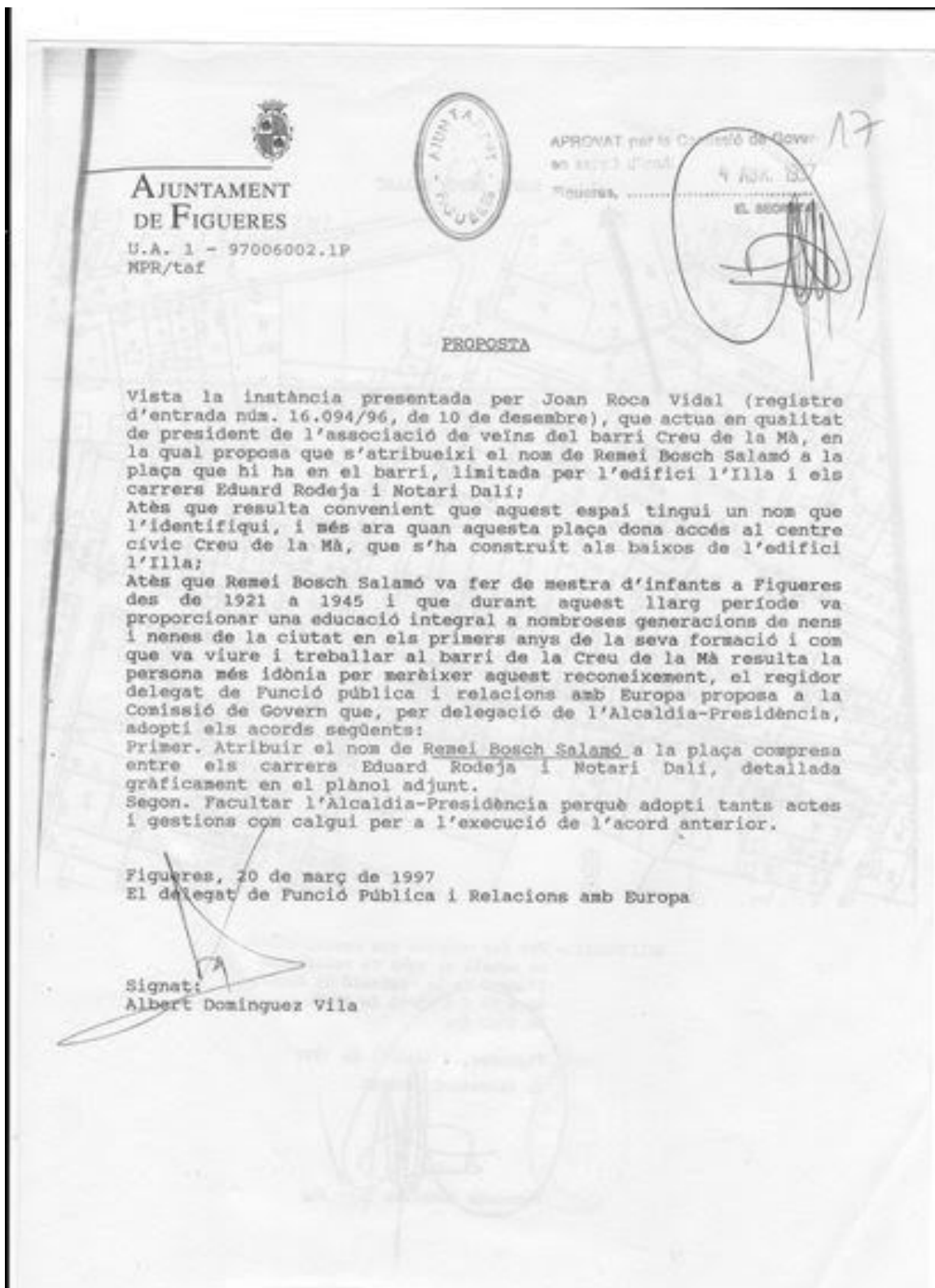
CONVIENEN: Que como consecuencia del acto de conciliación celebrado entre los mismos otorgantes, en el que el primero dió aviso de desahucio al último para que desalojara los locales de la planta baja de la casa número cincuenta y ocho de la calle de Cervantes de esta ciudad, y por haber llegado a un perfecto acuerdo, el Sr. Llibre contrae formal obligación de desalojar aquellos locales en el plazo máximo de seis semanas o sea a mediados de Junio próximo venidero.

Dentro de dicho plazo deberá entregar las llaves al propietario Sr. Gacia, el cual a cambio de dichas llaves y de poner disponer de los locales, entregará al inquilino Sr. Llibre, la suma de SETECIENTAS CINCUENTA PSETAS, en concepto de indemnización particularmente convenida, con cuya suma se dará el Sr. Llibre por completamente satisfecho, renunciando a reclamar cosa alguna más.

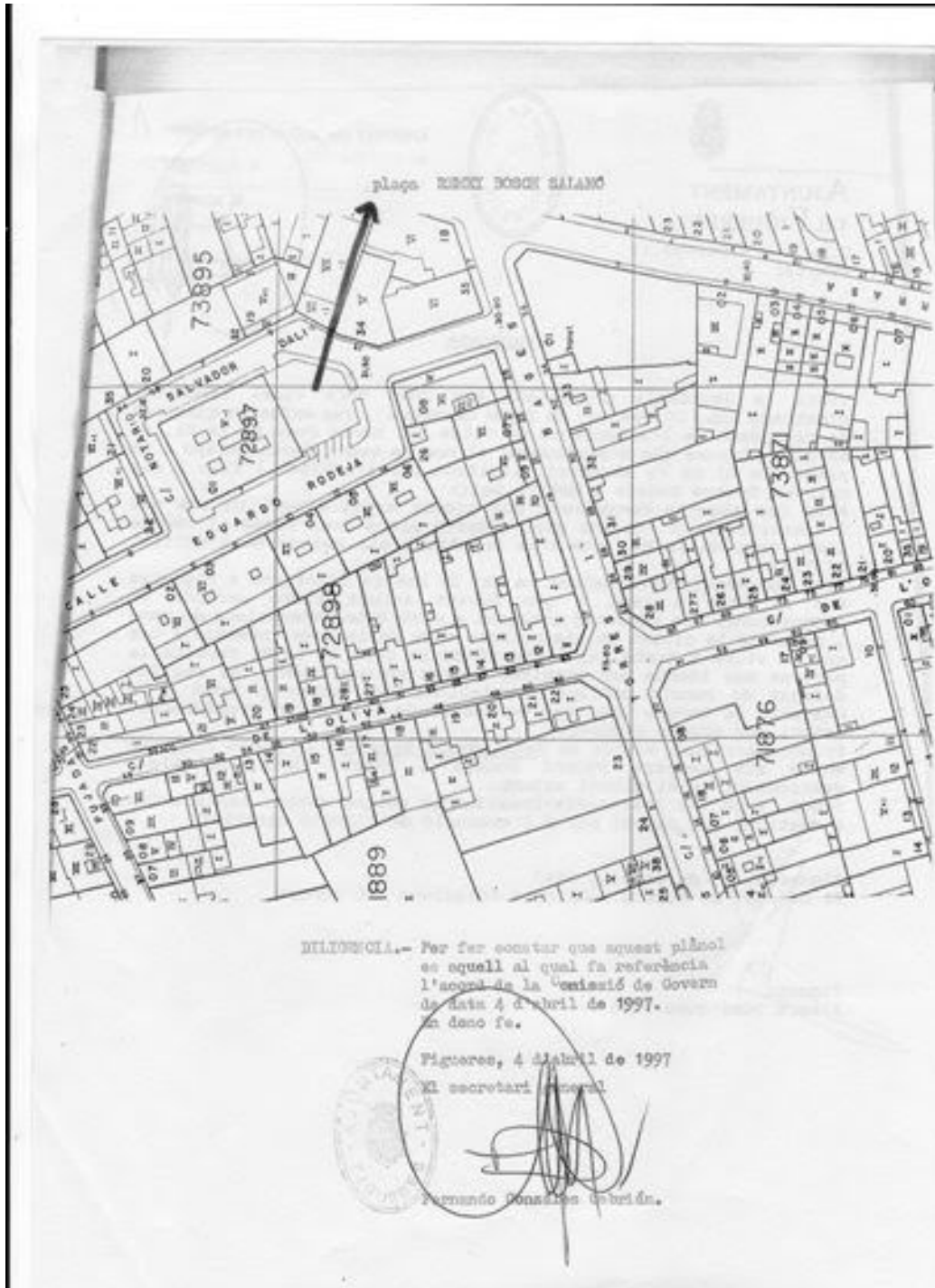
Y para que conste, lo aceptan y firman por duplicado y a un solo efecto, en el lugar y fecha al principio señalados.

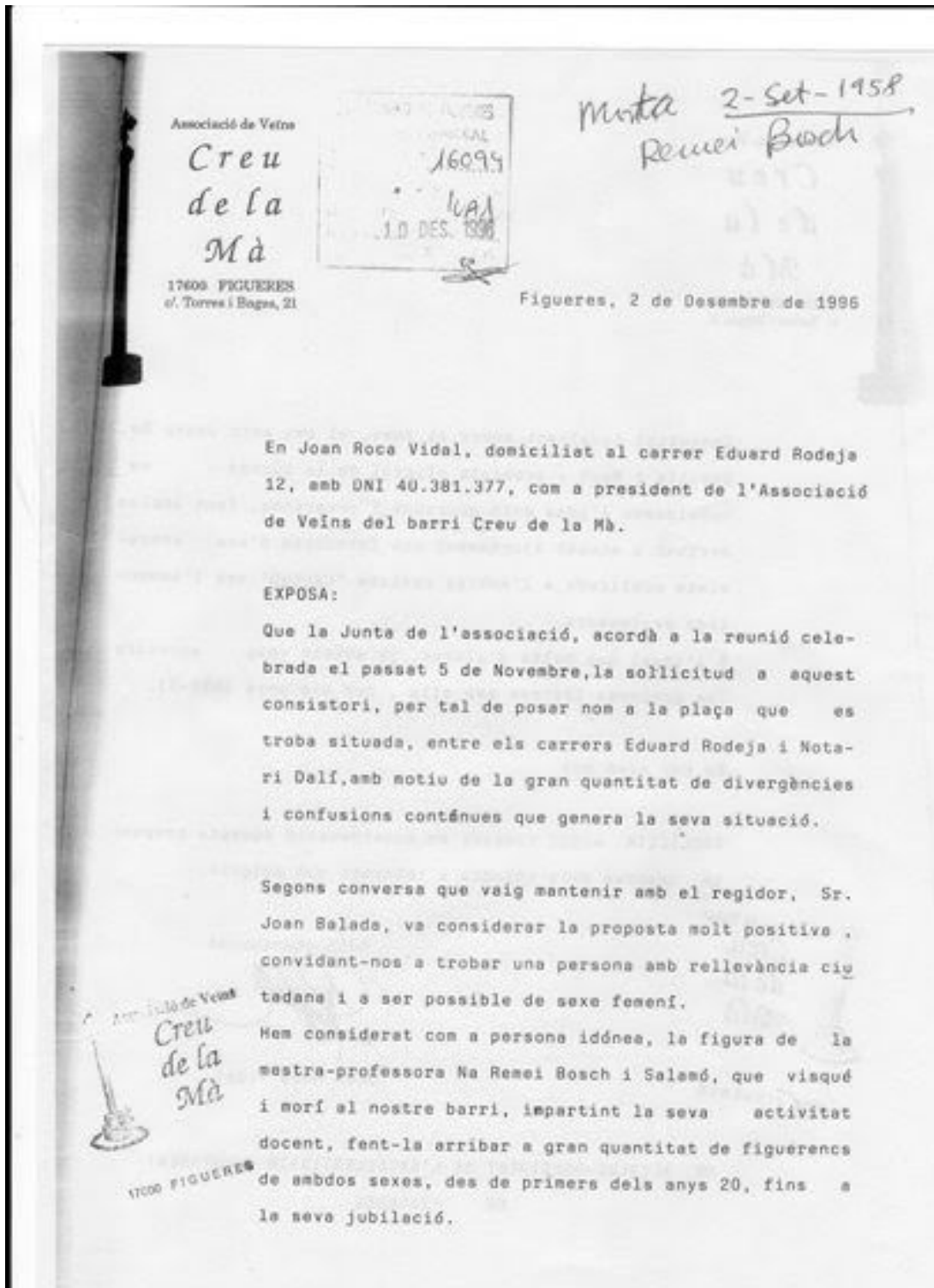
Antonio Gacia *Juan Llibre*

05/08/2019 09:55

Associació de Velles

Creu de la Mà

17600 FIGUERES
c/ Torres i Bages, 21

Consultat igualment sobre el tema, el meu amic Josep M.
Bernils i Mach - cronista oficial de la ciutat - va
considerar l'idea molt oportuna i encertada, fent inclús
arribar a aquest Ajuntament una fotocòpia d'una entre-
vista publicada a l'antiga revista "Canigó" amb l'esmen-
tada professora.

A l'igual que molts d'altres, jo mateix vaig aprendre
les primeres lletres amb ella, cap els anys 1931-33.

Es per això que

SOL·LICITA sigui tinguda en consideració aquesta propos-
ta, després dels estudis i informes que calguin.

17600 FIGUERES

Molt atentament

Joan Roca Vidal

SR. ALCALDE-PRESIDENT DE L'EXCEL·LENTÍSSIM AJUNTAMENT
DE FIGUERES

FONT: PUJOL, Enric. ROIG, Jordi. (2009). *L'Abans. Figueres, recull gràfic 1875-1967*, Efadós, Baix Llobregat.

La mestra Remei Bosch apareix a la part superior esquerra de la fotografia.